

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด

นางสาวจิรวรรณ กมลศิลป์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2560

Factors Affecting to the Strength of Community Rice Center in Roi Et Province

Miss Jirawan Kamonsin

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension and Development

School of Agriculture and Cooperatives

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด
ชื่อและนามสกุล นางสาวจิรวรรณ กมลศิลป์
แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร
สาขาวิชา เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2561

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทัตดาวัลย์ กรรณนุช)

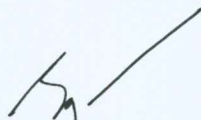
กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ)

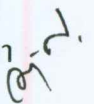
กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สินีนุช ครุฑเมือง แสนเสริม)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา รุ่งโรจน์วัณิชย์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัย นางสาวจิรวรรณ กมลศิลป์ รหัสนักศึกษา 2599000581

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2) อาจารย์ ดร. สนิษุศร กุรุทเมืองแสนเสริม

ปีการศึกษา 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน 2) ความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน 3) ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน 5) ปัญหาของการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

ประชากรที่ใช้การศึกษาคือสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 201 ศูนย์ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกจากอำเภอที่มีศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ได้แก่ อำเภอมะขาม จังหวัดร้อยเอ็ด มีศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมด 4 ศูนย์ คือ ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล จำนวน 1 ศูนย์ มีสมาชิก 33 ราย และศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล จำนวน 3 ศูนย์ มีสมาชิก 64 ราย รวมเป็น 97 ราย เก็บข้อมูลประชากรทุกราย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.955 สถิติที่ใช้ การแจกแจงความถี่ (ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 57.6 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 53.09 ปี ร้อยละ 45.5 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ยอยู่ที่ 39.58 ปี มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ยอยู่ที่ 31.58 ปี มีพื้นที่ถือครองทำการเกษตรเฉลี่ยอยู่ที่ 25.94 ไร่ มีพื้นที่ใช้ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ยอยู่ที่ 23.39 ไร่ มีรายได้ภาคการเกษตรต่อไร่เฉลี่ยอยู่ที่ 2,943.19 บาท มีรายได้รวมเฉลี่ย 92,046.06 บาทต่อปี ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ เฉลี่ย 5,191.82 บาท สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 62.5 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 54.53 ปี ร้อยละ 45.5 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ยอยู่ที่ 30.12 ปี มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ยอยู่ที่ 13.58 ปี มีพื้นที่ถือครองทำการเกษตรเฉลี่ยอยู่ที่ 17.05 ไร่ มีพื้นที่ใช้ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ยอยู่ที่ 6.25 ไร่ มีรายได้ภาคการเกษตรต่อไร่เฉลี่ยอยู่ที่ 2,964.65 บาท มีรายได้รวมเฉลี่ย 69,773.75 บาทต่อปี ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ เฉลี่ย 22,659.38 บาทต่อไร่ 2) ความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 57.6 มีความรู้เรื่องกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระดับมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 42.4 มีความรู้ใน ระดับมาก ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 54.7 มีความรู้ระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 35.9 มีความรู้ระดับมาก 3) ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ได้รับความรู้ระดับมากที่สุด ผ่านการสื่อสารแบบกลุ่ม ได้รับความรู้ระดับน้อยผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ได้รับความรู้ในระดับมากที่สุด ผ่านการสื่อสารแบบกลุ่ม ได้รับความรู้ระดับน้อยผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงาน ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560 และจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาลำดับความสำคัญของปัจจัย พบว่า พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประสบการณ์ในการทำงาน และผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560/2561 5) ปัญหา และข้อเสนอแนะ ของการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลทั้งหมด ไม่พบปัญหาในการดำเนินงาน ศูนย์ข้าวชุมชน ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 68.8 มีปัญหาในเรื่องของการบริหารศูนย์ข้าวชุมชน รองลงมาร้อยละ 64.1 สมาชิกไม่เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีข้อเสนอแนะ ให้สมาชิกทุกคนควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ข้าวชุมชน ควรมีการกำหนดคุณสมบัติสมาชิก

คำสำคัญ ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็ง ศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด

Thesis title: Factors Affecting to the Strength of Community Rice Center in Roi Et Province

Researcher: Miss Jirawan Kamonsin; **ID:** 2599000581;

Degree: Master of Agriculture (Agricultural Extension and Development);

Thesis advisors: (1) Dr. Benchamas Yooprasert; Associate Professor;

(2) Dr. Sineenuch Krutmaung Sanserm, Associate Professor; **Academic year:** 2017

Abstract

This research aimed to study 1) social and economic status of members of the community rice center, 2) basic knowledge of rice seed production process, 3) knowledge perception on the knowledge of rice seed production, 4) factors related to the strength of the community rice center, and 5) problems and suggestions of the community rice center operations.

The study population consisted of 201 members of the Community Rice Center, Roi-Et Province. The samples were randomly selected from the district that has been awarded as the best community rice member in Thailand including Moei Wadi District, Roi Et Province which has 4 community rice centers: one center awarded as the best community rice center with 33 members, and three centers that have not been awarded 64 members. A total number of members was 97. Data were collected from every population using interview form. Frequency, percentage, minimum, maximum, mean, standard deviation and multiple regression analysis were used to analyze the data.

The study indicated that 1) Basic social and economic status: Most of the members of the awarded community rice center were male (57.6%) with the average age of 53.09 years, graduated junior high school (45.5%), average years of experience in rice farming was 39.58 years, average years of experience in the seed production was 31.58 years, average area of cultivation was 25.94 Rai, average area of rice seed production was 23.39 Rai and average agricultural income per Rai was 2,943.19 Baht. Average income was 92,046.06 baht per year. Average rice production cost was 5,191.82 baht per rai. Most of the members of the non-awarded community rice centers were male (62.5%) with the average age of 54.53 years (45.5%), graduated primary school (45.5%), average years of experience in rice farming was 30.12 years, average years of experience in the seed production was 13.58 years, average area of cultivation was 17.05 Rai, average area of rice seed production was 6.25 Rai and average agricultural income per Rai was 2,964.65 Baht. The average income was 69,773.75 baht per year. Average rice production cost was 22,659.38 baht per rai. 2) Basic knowledge of rice seed production process: 57.6% of the members of the awarded community rice center had the knowledge of seed production process in the highest level, followed by 42.4% of them having the knowledge of seed production process in high level. 54.7% of the members of the non-awarded community rice centers had the knowledge of seed production process in the intermediate level, followed by 35.9% of them having the knowledge of seed production process in high level. Knowledge perception on the knowledge of rice seed production: the members of the awarded community rice center have been mostly educated through group communication and least educated through information technology media. The members of the non-awarded community rice centers have been mostly educated through a group communication and least educated through information technology media. 4) Factors related to the strength of the community rice center were experience in rice farming. Experience in rice seed production. The total area of agricultural holdings is 2017/18. The yield of rice seeds in the year 2017 and the number of farmers receiving the communication at the significance 0.05 level, it was found that the total area of agricultural holdings was the greatest effect on the strength of the community rice center. Secondary was the number of farmers receiving communication, experience in rice seed production and the yield respectively 5) Problems and suggestions of the community rice center operations: it was found that all the members of the awarded community rice center had no problem problems in the community rice center operations while 68.8% of the members of the non-awarded community rice center has problem of the community rice center's management, followed by 64.1% did not participate the activity. It is suggested that all the members should cooperate in organizing activities of the community rice center and member qualifications should be defined.

Keywords: Factors Affecting the Strength, Community Rice Center, Roi Et Province

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่งจาก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร. เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และอาจารย์ ดร.สินีนุช ครุฑเมือง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม จากสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำ ตลอดจนการตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง ในการทำวิทยานิพนธ์นี้จนเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ ในสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ทุกท่าน ที่ให้ความรู้ ประสบการณ์ แนวคิด คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ดร.ลัดดาวัลย์ วรรณนุชที่ให้เกียรติเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสมาชิกศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด ที่กรุณาให้ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ นายฉันทลักษณ์ ฆารไสว ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด พร้อมพี่ๆ เพื่อนๆ และน้องๆ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด และเพื่อนนักศึกษาที่ให้อำนาจใจ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา และที่สำคัญ ขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา และทุกคนในครอบครัวที่คอยห่วงใย ที่คอยช่วยเหลือเป็นกำลังใจและสนับสนุนการศึกษาของผู้วิจัยตลอดมา จนทำให้ก้าวมาถึงวิทยานิพนธ์ ซึ่งบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการศึกษาตามที่มุ่งหวังอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการเกษตร และเป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ ในการดำเนินงานตามความเหมาะสมต่อไป

ท้ายสุดนี้ ในส่วนที่เป็นคุณค่า ความสำเร็จ และประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัย ขอมอบแด่ ทุกคนในครอบครัวที่รักยิ่ง ตลอดจนครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่กรุณามอบความรู้ วิชาความรู้ที่มีค่าทางทักษะและประสบการณ์ตั้งแต่แรกเริ่มจนปัจจุบันนี้

จิรวรรณ กมลศิลป์

ตุลาคม 2561

สารบัญ

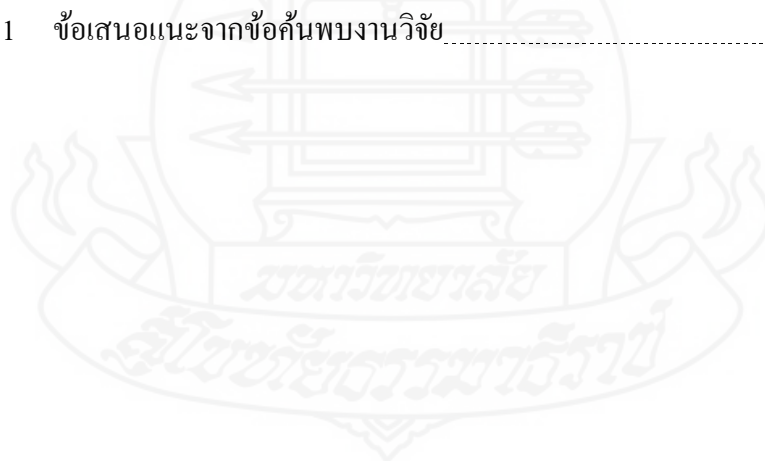
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	6
แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์ชุมชน	11
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและการพัฒนาการ	20
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและการพัฒนากลุ่ม	25
สถานการณ์การผลิตข้าวของจังหวัดร้อยเอ็ด	31
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	38
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	38
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	39
การเก็บรวบรวมข้อมูล	42
การวิเคราะห์ข้อมูล	42

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	45
ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน	45
ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของประธานคณะกรรมการและสมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชน	62
ตอนที่ 3 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	68
ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานในกิจกรรมความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ..	72
ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน	77
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	79
สรุปการวิจัย	79
ผลการวิจัย	80
อภิปรายผล	82
ข้อเสนอแนะ	87
บรรณานุกรม	97
ภาคผนวก	101
แบบสัมภาษณ์	102
ประวัติผู้วิจัย	111

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 สถิติการเพาะปลูกข้าวในภาพรวมจังหวัดร้อยเอ็ด ปี 2560	33
ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนศูนย์ข้าวชุมชน จำแนกอำเภอในจังหวัดร้อยเอ็ด	38
ตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคม	46
ตารางที่ 4.2 สภาพทางเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล	52
ตารางที่ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้ไม่ได้รับรางวัล	56
ตารางที่ 4.4 ระดับความรู้โดยมีการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการวัดความรู้พื้นฐาน	63
ตารางที่ 4.5 ร้อยละของสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนที่มีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	63
ตารางที่ 4.6 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	68
ตารางที่ 4.7 ระดับความรู้ที่ได้รับจากสื่อต่าง ๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	70
ตารางที่ 4.8 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานในกิจกรรมความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน	72
ตารางที่ 4.9 ระดับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน	75
ตารางที่ 4.10 การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (multiple regression analysis)	76
ตารางที่ 4.11 ปัญหาในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน	77
ตารางที่ 5.1 ข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบงานวิจัย	88

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ภาพที่ 2.1 รูปแบบการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชน	16

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นสินค้าเกษตรหลักที่สำคัญของประเทศ โดยเป็นอาหารหลักของคนในชาติ ในปีการเพาะปลูก 2559/2560 พบว่า ประเทศไทย มีพื้นที่ปลูกข้าวนาปี 58,645,474 ไร่ ผลผลิต 25,236,345 ตัน มีปริมาณเมล็ดพันธุ์ 1,099,168 ตัน อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ 18.74 กิโลกรัมต่อไร่ และข้าวนาปรังมีพื้นที่เพาะปลูก 10,456,546 ไร่ มีปริมาณเมล็ดพันธุ์ 288,474 ตัน และมีอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ 27.59 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร : 2560) และมีความต้องการปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ปลูก 1,398,492 ตัน โดยเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ซื้อ ปีละ 713,231 ตัน (51%) และเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้ใช้เอง ปีละ 685,261 ตัน (49%) (กฤษพงศ์ .2561 : น.5) จากข้อมูลดังกล่าว ปัญหาสำคัญที่พบและเป็นปัญหาเร่งด่วนในปัจจุบันเพราะมีผลโดยตรงต่อปริมาณและคุณภาพข้าวไทยก็คือ ชวานาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ (seed) คุณภาพดี แม้ว่าจะมีชนิดพันธุ์ (variety) ที่ดีใช้แล้วก็ตามเพราะชาวนามักจะใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เก็บไว้ใช้เองต่อเนื่องกันหลายปี ทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่บริสุทธิ์ โดยเฉพาะชาวนาที่ไม่ทราบวิธีการคัดเลือก และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์อย่างไม่ถูกวิธีการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวของชาวนาเป็นความเดือดร้อนอย่างยิ่ง คราวเรือนที่ยากจนมักแก้ไข ปัญหา โดยวิธีกู้ยืมจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งอาจจะกู้ยืมเป็นข้าว หรือเป็นเงิน โดยต้องเสียดอกเบี้ย ในบางกรณีก็ต้องกู้ยืมโดยวิธีการขายข้าวเขียว ซึ่งเป็นผลให้ผู้กู้เสียเปรียบอย่างมาก และทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น

จากปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพของชาวนา กรมการข้าว และกรมส่งเสริมการเกษตร จึงได้ร่วมกันดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมตัวกัน เพื่อจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชน ในการพัฒนาการผลิตข้าว โดยใช้กลยุทธ์หลักที่สำคัญคือ การผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในชุมชน รวมถึงเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว มุ่งเน้นให้ชาวนามีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเอง อันนำมาสู่การพึ่งพาตนเองได้ ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ศูนย์ข้าวชุมชนจัดตั้งขึ้น ในปี 2543 โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ภายใต้ชื่อ “ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน” จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ปี 2559 พบว่าศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการจัดตั้งไว้แล้วนั้น ยังคงมีการดำเนินกิจกรรม

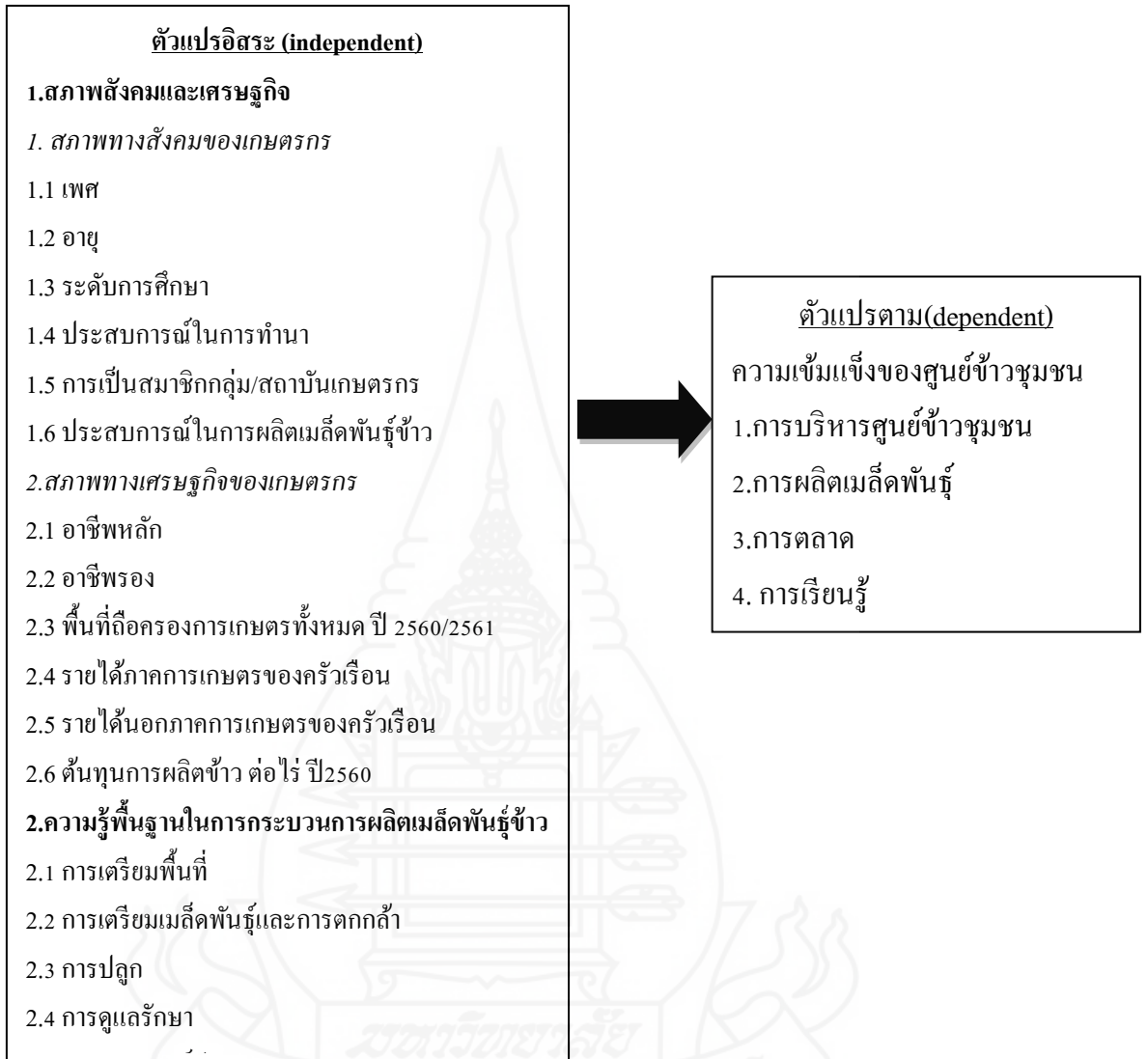
อย่างต่อเนื่องในรูปแบบศูนย์ข้าวชุมชน ประมาณกว่า 3,300 แห่ง กระจายอยู่ใน 71 จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งในการดำเนินงานดังกล่าวมีการดำเนินงานในลักษณะการบริหารจัดการแบบชุมชนมีส่วนร่วม “โดยชาวนา เพื่อชาวนา” ภายใต้กำกับดูแลของกรมการข้าว เนื่องจากการส่งเสริมและการพัฒนา ศูนย์ข้าวชุมชนที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดหลายประการ จึงส่งผลให้ศูนย์ข้าวชุมชนที่จัดตั้งขึ้นแล้วขาดความเข้มแข็งไม่สามารถดำเนินงานตามกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ข้าวชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะจังหวัดร้อยเอ็ดได้มีการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชน รวมแล้วจำนวน 201 ศูนย์ ครอบคลุมทุกอำเภอ และทุกตำบล ในปี 2560 มีศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอเมยวดีที่ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ระดับประเทศ จำนวน 1 ศูนย์ ซึ่งเป็นศูนย์ข้าวชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และยังพบศูนย์ข้าวชุมชนอีกจำนวนมากที่ยังมีปัญหาลุप्तสรรคในการดำเนินงาน

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ใน จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาปรับใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีสู่ชุมชนอย่างเพียงพอและทั่วถึง ทำให้สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีรายได้สูงขึ้นจากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี และยังสามารถส่งผลให้ชาวนาในชุมชนได้ใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในชุมชนและประเทศชาติได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคม และเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.2 เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ ศึกษาศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี พ.ศ. 2660 เป็นศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอที่มีศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล คือ อำเภอเมยวดี ซึ่งมีศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 4 ศูนย์ รางวัล 3 ศูนย์ มีสมาชิก 64 ราย รวมเป็นจำนวน 97 ราย เก็บข้อมูลจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทุกคน

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยเรื่องนี้ครอบคลุมประเด็น ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำเนินงาน ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน และแนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในช่วงเดือน พฤษภาคม 2561 - สิงหาคม 2561

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง องค์กรชาวนาที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาข้าวและชาวนาในระดับชุมชน และได้ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมการข้าว มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในด้านการพัฒนาการผลิตข้าวในชุมชนรวมทั้งพัฒนาและส่งเสริมชาวนาให้มีความสามารถในการผลิต การจัดการผลผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไปใช้อย่างพอเพียงและต่อเนื่อง

5.2 สมาชิก หมายถึง สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนซึ่งมีปรากฏรายชื่ออยู่ในทะเบียนศูนย์ข้าวชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

5.3 ความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง ความเข้มแข็งในด้านต่างๆ ประกอบด้วย 1) การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน 2) การผลิตเมล็ดพันธุ์ 3) การตลาด 4) การเรียนรู้

5.4 ศูนย์ข้าวชุมชนที่ความเข้มแข็ง หมายถึง ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 ในระดับประเทศ ปี 2560

5.5 ศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ความเข้มแข็ง หมายถึง ศูนย์ข่าวชุมชนในพื้นที่อำเภอเมษวดี จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ไม่ได้รับรางวัลใน ปี 2560

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาคำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างเหมาะสมและยั่งยืน สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ได้อย่างยั่งยืน

6.2 หน่วยงานของภาครัฐสามารถนำข้อมูลไปประกอบการกำหนดนโยบายที่สำคัญของรัฐ ในการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนภายในประเทศต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยจึงนำเสนอวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
2. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์ข้าวชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมการเกษตร
4. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและการพัฒนากลุ่ม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

อากร จำเนียรกุล (2550, น.6 - 11) ได้อธิบายว่า การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ดี ตรงตามพันธุ์ มีความงอกและมีความแข็งแรงสูงมีสิ่งเจือปนน้อย ปราศจากโรคและแมลง ขั้นตอนการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ มีผลกระทบต่อคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ การปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ และการควบคุมคุณภาพที่ดี จึงจำเป็นในการผลิตเพื่อให้ได้มาซึ่งเมล็ดพันธุ์ที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมียุค 8 ด้าน คือ

2.1 การเตรียมเมล็ดพันธุ์

เมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นที่สุดในการเพาะปลูกซึ่งพันธุ์ดี (variety) หมายถึง กลุ่มของพืชที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงที่มีอยู่ในตัวมันเอง เป็นลักษณะประจำพันธุ์หรือเพราะสภาพแวดล้อม ทำให้มีลักษณะที่ดีอันพึงประสงค์ ลักษณะพันธุ์ที่ดี เช่น ได้ผลผลิตสูง ต้านทานโรคและแมลงตอบสนองต่อการใช้ปุ๋ย อายุเก็บเกี่ยวสั้น รสชาติดี ส่วนเมล็ดพันธุ์ (seed) หมายถึง เมล็ดพันธุ์นั้นต้องมีชีวิตอยู่ เมื่อนำไปเพาะปลูกได้ เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้ควรมีคุณภาพดี มีความบริสุทธิ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 99.5 หรือมีพันธุ์อื่นปนไม่เกินร้อยละ 0.5 โดยจัดเมล็ดพันธุ์จากแหล่งต่อไปนี้

- (1) จากทางการ ได้แก่ ศูนย์วิจัยข้าว สถานีทดลองข้าวของกรมวิชาการเกษตรและศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืชของกรมส่งเสริมการเกษตร

(2) จากองค์กรเกษตรกร ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร และศูนย์ส่งเสริมและผลิตข้าวชุมชนที่ได้รับรองจากส่วนราชการ หรือเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์เองซึ่งได้รับการรับรองจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

(3) ผู้ประกอบการอื่นๆ ที่ได้รับรองจากส่วนราชการ

สุรพล จัตุพร (2544, น. 1-7) กล่าวว่า การเตรียมเมล็ดพันธุ์ควรปฏิบัติดังนี้

(1) ทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ให้สะอาด คัดแยกเมล็ดพันธุ์ที่เป็นโรคออกรวมทั้งข้าวเปลือกที่มีสีผิดปกติ

(2) ทำการทดสอบ ความงอกของเมล็ดพันธุ์ก่อนนำไปปลูก

(3) การคลุกเมล็ดพันธุ์ ด้วยสารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา แต่หลังจากคลุกสารเคมีแล้วต้องใช้ให้หมดภายใน 2 สัปดาห์

(4) คัดเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์และงอกแรงโดยการผัด หรือนำเมล็ดข้าวแช่น้ำเกลือ โดยใช้ 10 ลิตรผสมเกลือแคง 1.7 กิโลกรัม เมล็ดข้าวที่สมบูรณ์จะจมน้ำ ซ้อนเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์ที่ลอยน้ำทิ้งไป นำเมล็ดที่สมบูรณ์ไปล้างน้ำให้สะอาดจนหมดเกลือ

(5) เพาะข้าวในหังอก โดยการแช่น้ำ 12 ชั่วโมง แล้วนำไปหุ้ม 24 -36 ชั่วโมง ข้าวจะงอกมีลักษณะตุ่มตา นำไปหว่านต่อไปและไม่ควรให้รากข้าวยาวหรือสั้นเกินไป

ดังนั้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า ในการเตรียมเมล็ดพันธุ์ ควรเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ มีความบริสุทธิ์ของพันธุ์ ไม่มีสิ่งเจือปน และมีเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง และควรมาจากแหล่งผลิตที่เชื่อถือได้ มีการทดสอบความงอก คลุกเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูก

2.2 การเตรียมดิน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2542,น.8) ได้กล่าวถึงการเตรียมดินว่า ควรมีระยะเวลา ก่อนการปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ประมาณ 45 -60 วัน ก่อนการเตรียมดินไม่ควรเผาฟาง การเตรียมดินมีขั้นตอนการปฏิบัติงาน ดังนี้

(1) ไถตะ หลังการเก็บเกี่ยว ควรไถตะเพื่อกลบเศษซากตอซังและวัชพืช

(2) หลังจากนั้น 7 วัน ใช้น้ำเข้าแปลงพอลุ่ม ทิ้งไว้ 15 วัน เพื่อให้เมล็ดข้าวเรือและข้าวแดง งอกขึ้นเป็นต้นอ่อน

(3) ไถแปร เพื่อทำลายต้นอ่อนข้าวเรือ ข้าวแดง และวัชพืช และย่อยก้อนดินได้ มีขนาดเล็กลง

(4) หลังจากนั้น เมื่อวัชพืชตายแล้ว ใช้น้ำเข้าแปลงนาให้ท่วม ทิ้งไว้ 15 -30 วัน เพื่อให้ข้าวเรือ ข้าวแดง และวัชพืช งอกขึ้นมาอีกครั้ง

(5) คราดทำเทือก ใช้ลูกทูปยำเทือกและทำการคราด ข้าวเรือ ข้าวแดง และวัชพืช ที่งอกจากแปลงนา พร้อมทั้งปรับระดับพื้นที่ให้มีความเรียบ

(6) ทำร่องระบายน้ำ ตามความยาวของแปลงเพื่อระบายน้ำและแบ่งพื้นที่แปลงนา เป็นแปลงย่อยขนาดเล็ก กว้างประมาณ 5 เมตร เพื่อสะดวกในการปฏิบัติดูแลรักษา

กล่าวโดยสรุปว่า การเตรียมดินควรมีการไถตะ เพื่อทำลายเศษซากตอซังและวัชพืช ไช น้ำเข้าแปลงนาเพื่อให้ข้าวเรืองอก แล้วไถแปรเพื่อทำลายต้นอ่อนข้าวเรือและวัชพืชพร้อมกับย่อยดิน ให้มีขนาดเล็กกลอง คราดทำเทือก ทำร่องระบายน้ำ แบ่งพื้นที่แปลงนาเป็นแปลงย่อย ขนาดเล็ก เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติดูแลรักษา

2.3 การปลูก

1) ฤดูปลูก เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ปลูกได้ตลอดปี แต่ควรหลีกเลี่ยง ช่วงการ ปลูกที่ต้นข้าวจะออกดอก ในช่วงที่มีอุณหภูมิต่ำกว่า 20 องศาเซลเซียส หรือสูงกว่า 33 องศา เซลเซียสและหลีกเลี่ยงการปลูกที่ต้องเก็บเกี่ยวช่วงฝนชุก

2) อัตราเมล็ดพันธุ์และการหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าว จะต้องทราบขนาดพื้นที่แปลงเพื่อ คำนวณอัตราเมล็ดพันธุ์

(1) อัตราเมล็ดพันธุ์ข้าว สำหรับนาดำ จะใช้ประมาณ 5-10 กิโลกรัมต่อไร่

(2) การหว่าน จะต้องหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวสม่ำเสมอทั่วพื้นที่ บริเวณใดมีแ่งน้ำ จะต้องระบายน้ำออกเพื่อป้องกันเมล็ดเน่า

(3) ไม่ควรถอนปักดำซ่อม เพราะจะทำให้ข้าวออกดอกล่าช้า มีปัญหาในด้านการ คัดพันธุ์บริสุทธิ์

(4) การดูแลแปลงข้าวหลังหว่านใหม่ๆ อาจพบว่า มี นก หนู หอยเชอรี่ เริ่มทำลาย ต้นข้าวในระยะแรกๆ ของการหว่าน ถ้ามีจะต้องรีบป้องกัน

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การปลูก อัตราเมล็ดพันธุ์สำหรับใช้หว่านตกกล้า จำนวน 5 -6 กิโลกรัมต่อไร่ ดูแลแปลงข้าวหลังหว่านใหม่ๆ อาจมีศัตรูพืชรบกวน ถ้ามีควรรีบป้องกัน

2.4 การใส่ปุ๋ย

การควบคุมระดับน้ำควรรให้อยู่ในระดับ 5-10 เซนติเมตร การใส่ปุ๋ยเคมีให้ปฏิบัติตาม คำแนะนำทางวิชาการที่เหมาะสม พบว่าธาตุอาหารไนโตรเจนต้องอยู่ในรูปของแอมโมเนียมไนโตรเจน และฟอสฟอรัส ต้องอยู่ในรูปที่ละลายน้ำง่าย ในนาดินทรายควรใส่ปุ๋ยสูตร 16-16-8 และในนาดินเหนียว ใส่ปุ๋ยสูตร 16-20-0 การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 จะใส่ก่อนปักดำ 1 วัน หรือปักดำแล้ว 7-21 วัน อัตราที่ใส่ 20-25 กิโลกรัมต่อไร่ ครั้งที่ 2 ใส่ระยะข้าวแตงตัว หรือระยะกำเนิดช่อดอก ประมาณ 30 วัน ก่อนข้าวออกดอก

ใส่ปุ๋ยสูตร 46-0-0 อัตรา 5 -10 กก./ไร่ การปฏิบัติดูแลรักษาโยทั่วไปถือหลักของการปฏิบัติทางการเกษตรที่เหมาะสม

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การใส่ปุ๋ยนั้นจะต้องควบคุมระดับน้ำให้เหมาะสม คือ 5 -6 เซนติเมตร ใส่ครั้งแรกหลังปักดำ ใส่ให้ถูกสูตรและถูกอัตรา ใส่ครั้งที่สองใส่ปุ๋ยแต่งหน้าช่วงข้าวตั้งท้อง

2.5 การตัดต้นพันธุ์ป่น

เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากที่ต้องปฏิบัติ เพราะเป็นสิ่งบ่งบอกถึงแปลงพันธุ์อย่างแท้จริง มิใช่แปลงทั่วไป ซึ่งสามารถทำการตรวจคัดพันธุ์ป่นตามการเจริญเติบโตของข้าว ใน 5 ระยะ ได้แก่

- 1) ระยะกล้า ตรวจสอบกล้าที่มีลักษณะผิดปกติ หรือต้นที่เป็นโรคให้ถอนทิ้งทำลายเสีย
- 2) ระยะแตกกอ ตรวจสอบลักษณะแตกกอ การชูใบ สีของส่วนต่างๆ ของใบและต้น ขนาดของใบ ข้อต่อ ความสูง หากพบต้นผิดปกติให้ถอนทำลายเสีย
- 3) ระยะออกดอก ตรวจสอบความสูงค้ำของต้นข้าวในระยะออกดอก อายุ การออกดอก ความสม่ำเสมอของการออกดอก ลักษณะของดอก สีและขนาดดอกเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมีย
- 4) ระยะข้าวโน้มรวง เป็นระยะสร้างแป้งในเมล็ด รวงข้าวจะเริ่มโน้มรวง อาจพบพันธุ์ป่นบางส่วนที่มีการโน้มรวงไม่สม่ำเสมอหรือผิดปกติ ความยาว ตรวจสอบคอรวง และลักษณะใบธง
- 4) ระยะเมล็ดข้าวสุกแก่ เมื่อข้าวแก่ รวงจะเริ่มเหลืองให้ตรวจดู ลักษณะของรวง ความถี่ ห่าง ของระแง้และเมล็ด โดยตรวจดูสีของจุดประบนเมล็ดรวมทั้งความผิดปกติจากโรคหรือแมลงรบกวน หากพบให้ถอนทิ้ง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การตัดต้นพันธุ์ป่นควร คัดตามระยะการเจริญเติบโตของข้าวทำ 5 ระยะ คือ ระยะกล้า ระยะแตกกอ ระยะออกดอก ระยะข้าว โนมรวง ระยะเมล็ดพันธุ์สุกแก่ ถ้าพบต้นผิดปกติให้ถอนทิ้ง เพื่อป้องกันพันธุ์อื่นปะปน

2.6 การเก็บเกี่ยว

เมล็ดพันธุ์ข้าวเมื่อถึงระยะสุกแก่จะเป็นระยะ ที่มีน้ำหนักแห้งสูงสุด เมล็ดมีความงอก และแข็งแรงสูง แต่ความชื้นของเมล็ดยังสูงอยู่ สำหรับข้าวในช่วง 21 วัน หลังดอกบานเมล็ดมีความชื้นสูงประมาณ 28 -30 % ซึ่งไม่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยว ต้องรอให้ความชื้นลดลงมาอีกประมาณ 20 -24 % ซึ่งเป็นระยะเวลาประมาณ 25 -30 วัน หลังการออกดอก ที่เรียกว่า ระยะพลับพลึง เมล็ดข้าวในรวงจะสุกเหลืองประมาณ 3 ใน 4 ส่วนของรวง สำหรับการเก็บเกี่ยวไม่ว่าจะใช้แรงงานคน หรือเครื่องเกี่ยววางราย จะมีการตากไว้ในนา 2 -3 แดด เพื่อลดความชื้นก่อนนวด โดยส่วนใหญ่ใช้เครื่องนวด ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความชื้นที่เหมาะสม ไม่ควรสูงกว่า 20 % และไม่ควรต่ำกว่า 13% ระวังไม่ให้ความเร็วรอบมากเกินไป จะทำให้เมล็ดข้าวแตกร้าว ซึ่งในปัจจุบันนิยมใช้เครื่องนวดเกี่ยวข้าว ซึ่งจะต้องระมัดระวังการปะปนพันธุ์

ที่จะเกิดขึ้นได้สูง ต้องระวังความสะอาดของเครื่องนวดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องระมัดระวังการปะปนพันธุ์ที่จะเกิดขึ้นได้สูง ต้องระวังความสะอาดของเครื่องเกี่ยวนวด และผู้รับจ้างมักจะเร่งเครื่องเกี่ยวนวดให้เก็บเกี่ยวเร็ว อาจสร้างความสูญเสียทั้งด้านผลผลิตและคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ได้ สรุป คือ การเก็บเกี่ยวต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่เหมาะสม ความสะอาดของเครื่องเกี่ยวนวดและภาชนะรองรับ นอกจากนี้ ควรแยกเมล็ดที่เกี่ยวข้องจากบริเวณขอบแปลงออกต่างหากไม่นำมารวมกับส่วนที่เป็นเมล็ดพันธุ์

สำหรับเมล็ดพันธุ์ที่นวดแล้วจะต้องนำมาทำความสะอาดในเบื้องต้นควรจัดสิ่งเจือปนออก เช่น เมล็ดที่แตกหัก เศษต้นพืช เศษดิน เพื่อให้เมล็ดพันธุ์อยู่ในสภาพที่ปลอดภัย เนื่องจากสิ่งเจือปนเหล่านี้ อาจเป็นแหล่งแพร่กระจายความชื้นให้กับเมล็ดพันธุ์ ทำให้มีการเข้าทำลายของแมลงศัตรูข้าว ได้เร็วขึ้น

เมล็ดพันธุ์ที่นวดทำความสะอาด ถ้ายังมีความชื้นสูงอยู่ จะต้องทำการตากแดด ก่อนที่จะนำไปบรรจุกระสอบหรือนำเข้ายุ้งฉาง โดยให้มีความชื้นไม่เกิน 14% ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความสะอาดของลานตาก ระวังการปะปนพันธุ์กับเมล็ดข้าวอื่นๆ ที่ตากอยู่ด้วย กรณีถ้ามีเครื่องอบลดความชื้นควรใช้อุณหภูมิของลมร้อนประมาณ 40 -45 องศาเซลเซียส

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ระยะเวลาเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมคือระยะพลับพลึง เมล็ดข้าวในรวงจะสุกเหลืองประมาณ 3 ใน 4 ส่วน โดยใช้แรงงานคนหรือเครื่องเกี่ยวข้าวแต่ต้องระวังไม่มีข้าวเมล็ดพันธุ์อื่นตกค้างอยู่

2.7 การตากลดความชื้น

กรมวิชาเกษตร (2545, น. 31) ได้กล่าวว่า ลดความชื้นให้เหลือประมาณ 13 -14 % ด้วยเครื่องอบใช้อุณหภูมิ 50 องศาเซลเซียส หรือการลดความชื้นด้วยการตากบนลานตากที่สะอาดและแห้ง ความหนาของข้าวที่ตากประมาณ 5 -10 เซนติเมตร พลิกกลับข้าววันละ 4 ครั้ง เป็นเวลา 1 -3 วัน ให้ความชื้นเหลือประมาณ 13 -14 %

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การลดความชื้นควรลดให้เหลือ 13 -14 % ด้วยเครื่องอบ หรือตากบนลานตากที่สะอาดและแห้ง หมั่นกลับกองข้าวให้รับแดดอย่างทั่วถึง

2.8 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อจำหน่าย

การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าว มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ปลูกในฤดูถัดไปหรือจำหน่าย โดยมิให้มีการสูญเสียในด้านปริมาณและคุณภาพน้อยที่สุด เมล็ดที่ผ่านการลดความชื้นและสีฝัดเรียบร้อยแล้ว ควรรีบบรรจุใส่ภาชนะ เช่น ถุง พลาสติก กระสอบป่าน ถุงผ้าดิบ เป็นต้น โดยที่ภาชนะบรรจุต้องสะอาดไม่มีเมล็ดข้าวพันธุ์อื่น หรือ แมลงศัตรูติดปนมา แล้วนำมาเก็บรักษาในโรงเก็บที่แห้งและเย็น การปฏิบัติในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าว ควรปฏิบัติ ดังนี้

- 1) ใช้ไม้รองให้สูงจากพื้นอย่างน้อย 15 เซนติเมตร ก่อนวางถุงหรือกระสอบ เมล็ดพันธุ์ เพื่อป้องกันเมล็ดพันธุ์ เพื่อป้องกันเมล็ดพันธุ์ข้าวดูดความชื้นจากพื้น
- 2) การจัดวางกองเมล็ดพันธุ์ควรวางให้ห่างจากผนังอย่างน้อย 1 เมตร และเว้นระยะภายในกองเมล็ดพันธุ์ให้เป็นช่องๆ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวก
- 3) ไม่ควรนำเมล็ดพันธุ์ควรวางให้ห่างจากผนังอย่างน้อย 1 เมตร และเว้นระยะภายในกองเมล็ดพันธุ์ให้เป็นช่องๆ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวก
- 4) ไม่ควรนำเมล็ดพันธุ์ข้าวใหม่ไปรวมกับเมล็ดพันธุ์เก่าหรือวัสดุอื่นๆ
- 5) ติดป้ายแสดงชื่อพันธุ์ข้าวไว้ที่กองเมล็ดพันธุ์ เพื่อกันความสับสนและหากมีหลากสายพันธุ์ต้องแยกกอง ไม่เก็บให้ปะปนกัน

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เมล็ดข้าวที่ผ่านการลดความชื้นและสีผัดแล้ว ควรรีบบรรจุใส่ภาชนะที่สะอาด ไม่มีเมล็ดข้าวพันธุ์อื่นหรือแมลงศัตรูติดปนมา แล้วนำมาเก็บรักษาไว้ในโรงเก็บที่แห้งและเย็น โดยใช้ไม้รองให้สูงจากพื้น วางให้ห่างจากผนังอย่างน้อย 1 เมตร เว้นระยะภายในกองให้เป็นช่องๆ เพื่ออากาศถ่ายเทสะดวก ไม่ให้นำเมล็ดพันธุ์ข้าวใหม่ไปรวมกับเมล็ดพันธุ์ข้าวเก่าหรือวัสดุอื่นๆ ติดป้ายแสดงชื่อพันธุ์พันธุ์ข้าว ถ้าหลายสายพันธุ์ต้องแยกกอง ไม่เก็บให้ปะปนกัน

2. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์ข้าวชุมชน

2.1 ความหมาย

กรมการข้าว (2560, น.1) ตามระเบียบกรมการข้าวว่าด้วย ศูนย์ข้าวชุมชน พ.ศ. 2560 “ศูนย์ข้าวชุมชน” หมายถึง องค์กรของชาวนาที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาข้าวและชาวนาในระดับชุมชน และได้ขึ้นทะเบียนกับกรมการข้าวเรียกโดยย่อว่า “ศชช” ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Community Rice Center (CRC) และได้ให้ความหมายของสมาชิกว่า “สมาชิก” หมายถึง สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนที่ปรากฏรายชื่ออยู่ในทะเบียนศูนย์ข้าวชุมชน

2.2 ความเป็นมา

กรมส่งเสริมการเกษตร (2543 ,น.15-23) ได้กล่าวว่า จากปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวของชาวนาและผลผลิตต่อไร่ค่อนข้างต่ำเนื่องจากระบบการปลูกข้าวของชาวนาส่วนใหญ่ใช้วิธีการปลูกโดยการทำนาหว่านน้ำตมและการทำนาหว่านข้าวแห้ง ซึ่งต้องใช้อัตราเมล็ดพันธุ์ปลูกต่อไร่ค่อนข้างสูง ความต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ปลูกจึงสูงตามไปด้วย ในขณะที่ภาครัฐ องค์กรเกษตรกรและภาคเอกชน ผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ของเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตรจึงมีนโยบายในการแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวของชาวนาโดย

การดำเนินโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนขึ้น ในปี พ.ศ. 2543 พอสรุปได้ดังนี้ ในการดำเนินการโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนชุมชน ในด้านการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไปสู่เกษตรกรชาวนาในชุมชนรวมทั้งเป็นจุดสาธิต และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจาก เจ้าหน้าที่ทุกระดับ ทั้งตำบล อำเภอ จังหวัดและศูนย์ขยายพันธุ์พืช (ปัจจุบันคือศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว) รวมทั้งต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีเกษตรกรภายในชุมชนที่รวมตัวกันเป็น ผู้รับผิดชอบบริหารจัดการและร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรมุ่งหวังให้เป็น ศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนาการผลิตข้าวของประเทศไทยในอนาคต

กรมการข้าว (2557) ได้กล่าวถึง การจัดตั้งกรมการข้าวไว้ว่า กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ได้จัดตั้งกรมการข้าวขึ้นในปี พ.ศ. 2549 เพื่อรองรับภารกิจด้านข้าวของประเทศ กรม ส่งเสริมการเกษตรจึงถ่ายโอนภารกิจด้านข้าวให้กรมการข้าวรับผิดชอบ สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว เป็นหน่วยงานสังกัดกรมการข้าวที่รับผิดชอบ โครงการดังกล่าว ซึ่งเห็นความสำคัญของการส่งเสริม การผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชนการใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้อง การบริหารจัดการร่วมกัน ของชาวนา เพื่อให้ชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้น สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเป็นศูนย์กลางในการ พัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของชาวนาในอนาคต จึงได้สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริม และผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนที่จัดตั้งขึ้น โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ให้ครอบคลุมพื้นที่ปลูกข้าวของ ประเทศ โดยเปลี่ยนชื่อโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนใหม่เป็น “ศูนย์ข้าวชุมชน”

2.3 ความสำคัญ

บรรพต เชื้อเพชร (2551, น.34) ได้กล่าวว่า เมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญใน การผลิตพืชและพัฒนาการเกษตรของประเทศ การเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่โดยใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ เหมาะสม เช่น การใช้พันธุ์พืชที่ดี ปุ๋ยเคมี ยาเคมี การเกษตรกรรมต่างๆ นั้น การเลือกใช้พันธุ์ที่ดีเป็นวิธีที่ จะเพิ่ม ผลผลิตของเกษตรกร โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด และเหมาะสมกับสภาพของเกษตรกรไทย ซึ่งส่วนใหญ่ ยังมีข้อจำกัดในการลงทุน อีกทั้งพันธุ์พืชที่ดียังมีผลให้คุณภาพของผลผลิตที่ดีขึ้น ทำ ให้เกษตรกร จำหน่ายได้ราคาที่สูงไปด้วย ดังนั้นการกระจายเมล็ดพันธุ์ที่ดีได้จากการปรับปรุงบำรุง พันธุ์แล้ว ไปสู่เกษตรกรจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศซึ่ง ได้แก่ ข้าว

นายธีระ วงศ์สมุทร (2550) กล่าวว่า การพัฒนาการผลิตจะสำเร็จได้ ต้องพัฒนาคน หรือเกษตรกรก่อนเป็นอันดับแรก ดังนั้นการพัฒนาข้าวก็ต้องพัฒนาชาวนาผู้ปลูกข้าวให้มีความสามารถ ในการผลิตและการจัดการผลผลิตของตนเองและมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้เพื่อให้ มีความมั่นคง ในการประกอบอาชีพและมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนก็

เป็นกลยุทธ์หนึ่ง ที่ภาครัฐนำมาใช้ในการพัฒนาชาวนาและแก้ไขความเดือดร้อนของชาวนาให้มีเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี มีคุณภาพใช้อย่างเพียงพอและทั่วถึงในราคาที่เป็นธรรม

1.4 องค์ประกอบของศูนย์ข้าวชุมชน

1.4.1 **แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่** เป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อใช้ในชุมชนและสาธิตเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องและเหมาะสม

1.4.2 **สถานที่ตั้งศูนย์/อุปกรณ์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว** เป็นพื้นที่ที่มีความกว้างขวางพอสมควรใช้เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตและกระจายพันธุ์ข้าวที่ได้จากแปลง 200 ไร่ อาจมีอุปกรณ์ การผลิตเมล็ดพันธุ์อย่างง่าย อาจเป็นสถานที่ทำงานของคณะกรรมการ สถานที่จัดประชุมของสมาชิก หรือเป็นโรงเรียนชาวนา

1.4.3 **ชุมชน/เกษตรกรสมาชิก/คณะกรรมการ** เป็นเจ้าของศูนย์ข้าวชุมชน ดำเนินงานร่วมกัน โดยจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารจัดการงานพัฒนาการผลิต และการตลาดเพื่อชุมชน

1.4.4 **กองทุนการผลิต** คือเงินทุนที่ได้จากการบริหารงานผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งที่เก็บคืนจากชาวนาสมาชิก ในส่วนของปัจจัยการผลิตที่ได้รับจากราชการ หรือเงินที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆ

1.5 บทบาท/ภารกิจ

1.5.1 เป็นแหล่งผลิตและกระจายพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไปสู่ชาวนาในชุมชน

1.5.2 เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวโดยมีชาวนาชั้นนำเป็นวิทยากรอาสาสมัคร

1.5.3 จัดหาและบริการปัจจัยการผลิต

1.5.4 เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตในชุมชนเพื่อการจำหน่าย

1.5.5 รวมศูนย์ใกล้เคียงเป็นกลุ่ม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการ

1.5.6 เป็นเครือข่ายสนับสนุนการทำงานของกรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตร เช่น รายงานสถานการณ์การผลิต ข้อมูลเตือนภัยและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

1.6 แนวทางการดำเนินงานผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี

ศูนย์ข้าวชุมชน เป็นศูนย์กลางชาวนาในด้านการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีไปสู่ชาวนา ในชุมชน รวมทั้งเป็นจุดสาธิตเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว มีขอบเขตแต่ละศูนย์ประมาณ 8,000 ไร่ ดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ทุกระดับทั่วทั้งตำบล อำเภอ จังหวัด

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวและศูนย์วิจัยข้าว มีเป้าหมายในการขยายผลที่ชัดเจนดังนี้

1.6.1 ด้านเมล็ดพันธุ์ อย่างน้อย 50 ตัน เพื่อกระจายพันธุ์ไปสู่พื้นที่เป้าหมาย 2,600 ไร่ ในฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป

1.6.2 ด้านเทคโนโลยี ถ่ายทอดสู่ชาวนาที่รับการกระจายพันธุ์ในพื้นที่ 2,600 ไร่ ต่อปี ครบ 3 ปี ชาวนาในพื้นที่ของศูนย์ 8,000 ไร่ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตข้าว

1.6.3 ด้านการจัดการองค์กร ต้องมีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและยั่งยืนถาวร โดยชาวนาที่รวมตัวกันเป็นองค์กรเป็นผู้รับผิดชอบ บริหารจัดการและเป็นผู้รับผลประโยชน์ ดังนั้นศูนย์ข้าวชุมชน จึงเป็นรากฐานที่กรมการข้าวมุ่งหวังให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการผลิตข้าวของประเทศในอนาคต ดังนั้นบทบาทของศูนย์ฯ จึงเป็นมากกว่าแปลงสาธิตหรือแปลงส่งเสริมข้าวธรรมดา ดังเช่นที่ได้มีการดำเนินการมาแต่อดีต

1.7 หลักการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนมีดังนี้

1.7.1 การคัดเลือกพื้นที่และชาวนาพิจารณาลงในพื้นที่ตำบลที่มีความพร้อมในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและชุมชนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

1.7.2 เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญ มีพื้นที่นาขนาดใหญ่ 8,000 ไร่ ติดต่อกันถ้าอยู่ในขอบเขตตำบลเดียวกัน จะช่วยให้เป้าหมายมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยพิจารณา ดังนี้

- (1) ถ้าตำบลมีพื้นที่ปลูกข้าว 8,000 ไร่ อยู่แล้วสามารถตั้งศูนย์ฯ ได้ 1 ศูนย์
- (2) ถ้าตำบลมีพื้นที่ไม่ถึงเกณฑ์ ให้รวมกันจัดตั้งศูนย์ฯ กับตำบลใกล้เคียงจนมีพื้นที่ครบตามเกณฑ์
- (3) ถ้ามีพื้นที่กระจุกกระจาย ให้รวมกันจัดตั้งศูนย์ฯ จากหลายๆ ตำบล หรืออำเภอ จนมีพื้นที่ครบตามเกณฑ์

1.7.3 ความเหมาะสมทางด้านพื้นที่ คือสภาพดินดีและมีน้ำดีพอสมควร ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุผลได้ง่ายขึ้นในเบื้องต้น

1.7.4 ชุมชนหรือชาวนาต้องมีความสนใจและสมัครใจพร้อมที่จะเข้าร่วม โดยเข้าใจในหลักวิธีการและเป้าหมายของโครงการอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ในการเริ่มต้นควรประชุมชี้แจงกับคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล เพื่อมีส่วนร่วมในการกำหนดองค์กรชาวนาและเป้าหมายพื้นที่กระจายพันธุ์

1.7.5 ควรมีพื้นที่เป็นจุดที่ตั้งศูนย์ฯ มีบริเวณพื้นที่กว้างขวางพอที่จะเป็นสถานที่รวบรวมผลผลิต ปรับปรุงสภาพ และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนเป็นสถานที่จัดประชุมบริหาร

จัดการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวแก่ชาวนาเป้าหมาย นอกจากนี้อาจเตรียมไว้เพื่อการจัดหาวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เครื่องอบลดความชื้น เครื่องบรรจุ เครื่องคัดแยกทำความสะอาด ฯลฯ

1.8 การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง

1.8.1 การพัฒนาชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (seed producer) คือ ชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในศูนย์ข้าวชุมชน มีจำนวนประมาณ 20 คน โดยจะได้รับการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจนมีทักษะและความชำนาญการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้บริการแก่ชาวนามืออาชีพในชุมชน

1) การจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ

(1) ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในชุมชน กำหนดให้มีการนำผลผลิตที่ได้ร้อยละ 50 กระจายในพื้นที่เป้าหมาย 2,600 ไร่ ดังนี้

ปีที่ 1 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

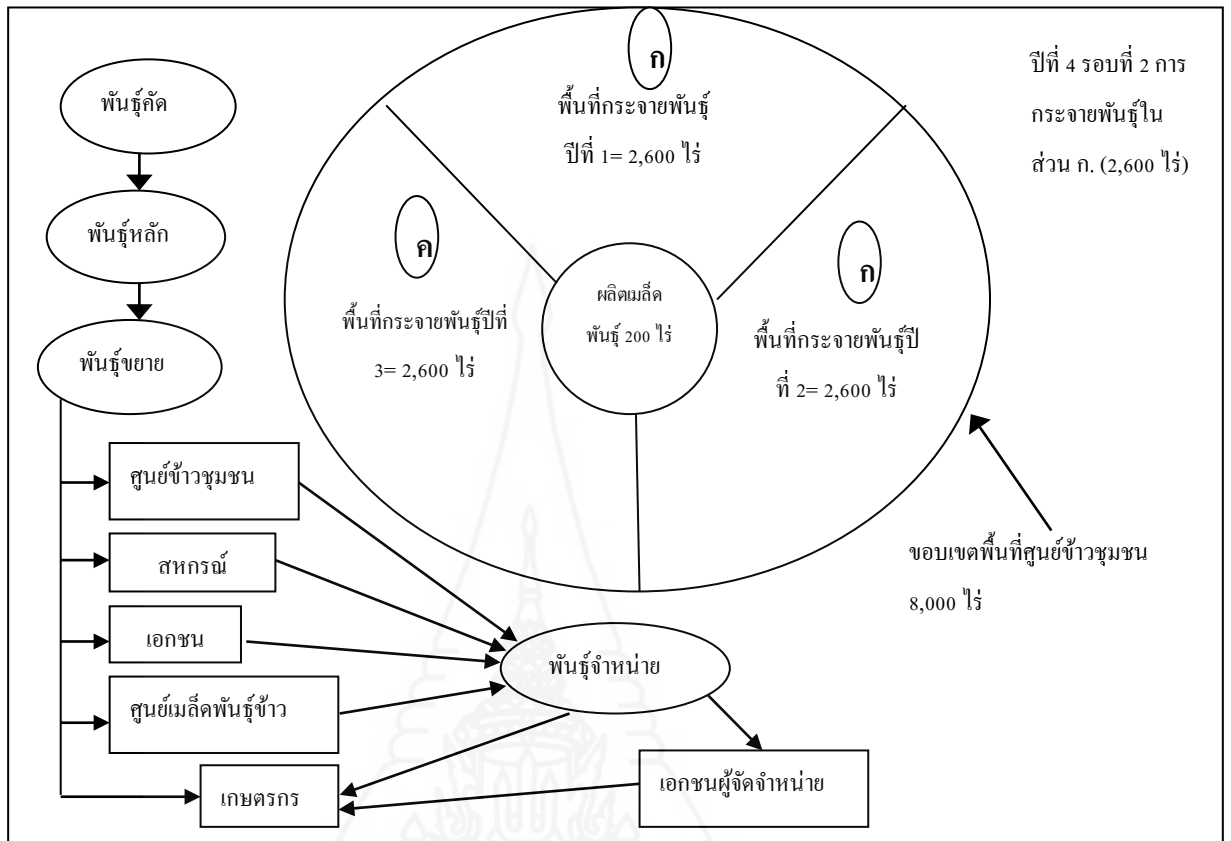
ปีที่ 2 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

ปีที่ 3 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

ปีที่ 4 ผลผลิตจากแปลง 200 ไร่ จะต้องกระจายพันธุ์เริ่มต้นใน

พื้นที่กระจายพันธุ์ไปแล้วในปีที่ 1 หมุนวนใหม่ เท่ากับว่าเกษตรกรสมาชิกจะได้รับการส่งเสริมพันธุ์ข้าวใหม่ทุกๆ 3 ปี ตามหลักวิชาการ ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 2.1 รูปแบบการผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชน

2) สาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่ชาวบ้าน เป้าหมายในพื้นที่เป้าหมาย 7,800 ไร่ โดยกรมการข้าวจะพิจารณาสร้างขานาขึ้นนำ จากขานา สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการพิจารณาเป็นวิทยากรขานาและมีความ เสียสละในการทำงานให้กับส่วนรวมจำนวนศูนย์ละ 5 คน โดยมีหน้าที่หลักในการถ่ายทอด ความรู้ไปสู่ขานาสมาชิกในอัตรา 1: 10 คนต่อปี โดยอาศัยกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร การ สาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้เกษตรกรเป้าหมายรับไปปฏิบัติตาม มีจุดมุ่งหมายคือ

(1) เพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ให้สูงขึ้น

(2) เพิ่มคุณภาพข้าว โดยการเพิ่มเปอร์เซ็นต์ตันข้าวและได้ผลผลิตข้าวที่ถูก สุขอนามัย

(3) ลดต้นทุนการผลิตข้าวโดยให้แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทำหน้าที่เป็นแปลง สาธิตเทคโนโลยีที่เหมาะสมเฉพาะพื้นที่ของชุมชน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน แล้ว กำหนดเทคโนโลยีร่วมกันระหว่างนักวิชาการและเกษตรกร โดยมีนักวิชาการจากศูนย์วิจัยข้าวหรือ

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวใกล้เคียงให้คำแนะนำ แล้วให้เชิญชวนพี่น้องเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงให้มาเรียนรู้ โดยมีชานาชั้นนำทำหน้าที่เป็นวิทยากร

(4) การเลือกชนิดพันธุ์ข้าวเพื่อจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ควรเป็นการตัดสินใจของชุมชนกล่าวคือ เกษตรกรทั้ง 2 ส่วน ที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้โดยการแนะนำของเจ้าหน้าที่พิจารณาความเหมาะสมทางด้านพื้นที่และตลาด ส่วนการใช้เทคโนโลยีควรมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน เพื่อให้ได้เทคโนโลยีที่ถูกต้องเหมาะสมกับพื้นที่อย่างแท้จริง

(5) เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัด อำเภอ และตำบล ควรจัดทำแผนให้ชัดเจน เพื่อตรวจเยี่ยมดูแล แนะนำ และช่วยเหลือเรื่องการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ตามหลักวิชาการ และการขยายเทคโนโลยีที่ถูกต้องและเหมาะสมไปสู่เกษตรกรเป้าหมายในพื้นที่เป้าหมาย โดยอาจกำหนดให้จุดทำแปลงเป็นจุดสาธิตและมีเกษตรกรเป็นวิทยากร เพื่อเป็นแกนในการถ่ายทอดเทคโนโลยี

(6) เจ้าหน้าที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวและศูนย์วิจัยข้าวที่ได้รับมอบหมายจะดูแลให้คำแนะนำในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ตั้งแต่เพาะปลูกจนกระทั่งเก็บรักษาผลผลิตหรือกระจายพันธุ์ ทั้งนี้โดยการจัดทำแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน

1.8.2 การตรวจรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์และระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

(1) หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตเมล็ดพันธุ์จากแปลง 200 ไร่ นำมาตากให้แห้งบนลานตาก หรือวัสดุรองตากที่สะอาดได้แก่ ตาข่ายในลอนปูพื้นรองตากหรือใช้วัสดุอื่นๆ และควรจะต้องมีการทำความสะอาดเพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ดีได้มาตรฐาน ทั้งนี้ ควรสุ่มตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ส่งให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวตรวจสอบมาตรฐานด้วยรายละเอียด 1 ตัวอย่าง โดยจะวิเคราะห์หาพันธุ์ปน สิ่งเจือปน ความชื้น ความงอก ให้ได้ตามมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ชั้นพันธุ์จำหน่าย ที่กำหนดให้มีพันธุ์ปนได้ไม่เกินร้อยละ 0.5 สิ่งเจือปนไม่เกินร้อยละ 2 ความชื้นไม่เกินร้อยละ 14 ความงอกไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

(2) การตรวจรับรองระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าวให้บริการในการตรวจรับรองระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ข้าวชุมชนและให้การรับรอง โดยมีเป้าหมายเบื้องต้นร้อยละ 10 ของศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการส่งเสริมในแต่ละปี เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการดำเนินงานที่ดี ได้รับการรับรองระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อประกอบในการสร้างมั่นใจของผู้ซื้อเมล็ดพันธุ์ในชุมชน โดยมีการรับรองในระบบกลุ่ม

1.8.3 การกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว

1) วิธีการกระจายพันธุ์ เช่น การจำหน่าย การแลกเปลี่ยน การให้ยืม ไปปลูก แล้วคืนภายหลังพร้อมดอกเบี้ย ทั้งนี้แล้วแต่ว่าศูนย์ข้าวชุมชนจะบริหารจัดการตามความเห็นชอบของชุมชน หรือเกษตรกรเป้าหมายผู้เป็นสมาชิก

2) การกระจายพันธุ์อาจเกิดขึ้นในระยะเวลาต่างกันได้คือ

(1) เมื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ได้แล้วกระจายไปสู่ชาวนาเป้าหมาย (พื้นที่ไขขาว) พันธุ์ที่ กรณีนี้ศูนย์ข้าวชุมชนไม่มีภาระในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ไว้ จนกระทั่งถึงฤดูกาลเพาะปลูกข้าวต่อไป

(2) เมื่อผลิตเมล็ดพันธุ์แล้วกระจายสู่ชาวนาเป้าหมาย (พื้นที่ไขขาว) เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป กรณีนี้ภาระในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์จะเป็นของศูนย์ข้าวชุมชนหรือชาวนาที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ (พื้นที่ไขแดง) ประเด็นสำคัญคือ จะต้องเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ให้คงอยู่สภาพตามหลักวิชาการทุกขั้นตอน

(3) กรณีศูนย์ข้าวชุมชนไม่สามารถปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ได้ เช่น อยู่ในเขตชลประทานศูนย์ข้าวชุมชน ควรประสานงานกับสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ โรงสี พ่อค้าเมล็ดพันธุ์ ในการเข้าร่วมโครงการโดยดำเนินการเป็นคู่สัญญา (Contract Farming) ให้เข้ามารับซื้อข้าวเปลือกหลังจากเก็บเกี่ยว แล้วนำไปตากลดความชื้นและปรับปรุงสภาพให้มีมาตรฐานแล้วบรรจุถุง หรือศูนย์ฯ จ้างให้ดำเนินการแล้วนำเมล็ดพันธุ์มาจำหน่ายให้กับสมาชิกในพื้นที่ไขขาวในราคาที่กำหนดร่วมกัน

(4) การกระจายพันธุ์โดยการจัดตั้งกองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าวประจำหมู่บ้าน โดยการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. ผ่าน โครงการ SML โครงการกองทุนหมู่บ้าน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดตั้งกองทุนเมล็ดพันธุ์ประจำหมู่บ้าน เพื่อจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ข้าวชุมชนที่ผลิตได้หมู่บ้านละ 5-10 ตัน เป็นเงิน 75,000 – 150,000 บาท ซึ่งหากได้รับครบทุกหมู่บ้านต่อไปทั้งตำบลก็จะมีการผลิตข้าวคุณภาพดี อย่างยั่งยืนไม่มีปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีอีกต่อไป และสามารถพัฒนาอาชีพการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้กับชาวนาได้อย่างยั่งยืนและชุมชนก็จะพึ่งพาตนเองได้ เพราะกองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าวจะบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการและจัดหาเมล็ดพันธุ์ให้ชาวนาในหมู่บ้านยืมไปปลูก แล้วส่งคืนหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อนำไปจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป เป็นการสนับสนุนงบประมาณจากท้องถิ่นที่กระจายบริการให้แก่ประชาชนได้ทั่วถึงทุกคนในชุมชน

1.8.4 การขยายผลการดำเนินงาน

การขยายผลการดำเนินงานโดยการขอสนับสนุนการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เพิ่มเติมได้แก่ เครื่องจักรทำความสะอาดและคัดแยกเมล็ดพันธุ์ข้าว โรงสีชุมชน ยุ้งฉาง ลานตากข้าว โรงอัดเมล็ดปุ๋ยอินทรีย์ รถแทรกเตอร์ รถเกี่ยวข้าว และร้านค้าชุมชน เป็นต้น แหล่งงบประมาณจากงบประมาณจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล โครงการ SML หน่วยงานภาคเอกชน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กรมการข้าวมีนโยบายในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนหลักที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สนับสนุนการแปรรูปและการผลิตข้าวอย่างครบวงจรการดำเนินงานกองทุนศูนย์ข้าวชุมชนมีขั้นตอนดำเนินงานดังนี้

(1) กรมการข้าวสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวน 3 ปี ปีที่ 1 จำนวน ศูนย์ละ 3 ตัน ปีที่ 2 และปีที่ 3 จำนวน ปีละ 2 ตัน ผ่านศูนย์ข้าวชุมชนซึ่งมีผู้จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวประมาณ 20 คน เพื่อนำไปผลิตเมล็ดพันธุ์ในพื้นที่ 200 ไร่ และได้รับการสนับสนุนควบคุมกำกับดูแล จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์วิจัยข้าว ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2) ศูนย์ข้าวชุมชนคัดเลือกเกษตรกรผู้จัดทำแปลง 200 ไร่

1.9 แบบเกณฑ์ประเมินศูนย์ข้าวชุมชน

การกำหนดเกณฑ์ประเมินศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพของศูนย์ข้าวชุมชน และกระตุ้นให้ศูนย์ฯ มีการยกระดับตนเองในอนาคต (กรมการข้าว, 2557) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของศูนย์ฯ ได้แก่ เรื่องการเตรียมการ การจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่ การกระจายพันธุ์ การสาธิตถ่ายทอดเทคโนโลยี องค์การบริหารและชุมชน กองทุนหมุนเวียนและการตลาดและอื่นๆ ทั้งนี้ภายใต้คะแนนที่กำหนด 100 คะแนน กำหนดเกณฑ์ประเมินศูนย์ฯ เป็น 4 ระดับดังนี้

ชั้นที่ 1 เกณฑ์ ดีมาก	ได้คะแนนตั้งแต่ 90 คะแนนขึ้นไป
ชั้นที่ 2 เกณฑ์ ดี	ได้คะแนนตั้งแต่ 80 - 89 คะแนน
ชั้นที่ 3 เกณฑ์ ปานกลาง	ได้คะแนนตั้งแต่ 60 - 79 คะแนน
ชั้นที่ 4 เกณฑ์ ต้องปรับปรุง	ได้คะแนนน้อยกว่า 60 คะแนน

รายละเอียดของประเด็นในการให้คะแนน

การเตรียมการ (5 คะแนน)

- 1) การประชุมชี้แจงและประชาสัมพันธ์
- 2) การคัดเลือกพื้นที่ และความเหมาะสมของแปลง 200 ไร่
- 3) จำนวนสมาชิกที่จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์มีส่วนร่วม

- 4) มีสถานที่ตั้งสำนักงานที่เหมาะสม
- 5) การจัดทำแปลงพันธุ์ 200 ไร่ (15 คะแนน)
- 6) ป้ายแปลง/ชนิดพันธุ์ข้าว ตรงตามความต้องการของสมาชิก
- 7) การตรวจสอบเพื่อตัดพันธุ์ปน/คุณภาพเมล็ดพันธุ์
- 8) การกระจายพันธุ์ให้ได้ตามเป้าหมายปีละ 2600 ไร่ (30 คะแนน)
 - (1) ปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ตามเป้าหมาย
 - (2) มีแผนการกระจายพันธุ์
 - (3) มีการรวบรวมพันธุ์เพื่อจำหน่าย/กระจายพันธุ์
 - (4) การบรรจุถุงเพื่อจำหน่าย
- 9) การถ่ายทอดเทคโนโลยี (20 คะแนน)
 - (1) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ระหว่างสมาชิกผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์
 - (2) การถ่ายทอดสู่ชาวนาในพื้นที่ที่กระจายพันธุ์
 - (3) การนำไปปฏิบัติ
- 10) องค์การบริหารและชุมชน (10 คะแนน)
 - (1) มีคณะกรรมการบริหาร มีบทบาทภารกิจและระเบียบบริหารศูนย์ข้าวชุมชนที่ชัดเจน
 - (2) คณะกรรมการมีส่วนร่วมในการบริหาร รวมทั้งให้สมาชิกและองค์กรส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วม
- 11) กองทุนหมุนเวียน (15 คะแนน) พิจารณาจากการบริหารกองทุนและการกำหนดระเบียบกองทุน การจัดหากองทุนและการใช้ประโยชน์
- 12) การตลาดและอื่นๆ (15 คะแนน)

3. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมทางการเกษตร

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2560, น. 4-41) กล่าวถึง วิธีการในการส่งเสริมการเกษตร ว่าเป็นกระบวนการของการนำความรู้วิชาการ และเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกร เป็นลักษณะของการถ่ายทอด ซึ่งอาจจะเรียกว่า เป็นวิธีการสอน หรือฝึกอบรม วัตถุประสงค์มุ่งที่จะให้เกษตรกรสามารถสร้างความสนใจ ความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จำเป็นต้องมีปัจจัยเงื่อนไขประกอบของแต่ละวิธีการ หรือจะเรียกว่า เทคนิควิธี ก็ได้ และยังมีปัจจัยเกี่ยวกับผู้

ถ่ายทอดหรือนักส่งเสริมด้วย จึงจะสามารถวัดประสิทธิภาพของแต่ละวิธีได้ โดยหลักการเลือกใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

1) ต้องทำความเข้าใจว่าข่าวสารความรู้ชนิดใดที่ควรจะถ่ายทอดผ่านวิธีการหรือสื่อกลางอะไร จึงจะก่อให้เกิดผลสูงสุด และถึงบุคคลเป้าหมายมากที่สุด

2) การใช้วิธีส่งเสริมการเกษตรมากกว่า 2 วิธี ผสมผสานกันจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพได้มากกว่าวิธีการหนึ่งวิธีการใดได้

3) การใช้วิธีการที่บุคคลเป้าหมายสามารถได้ยินได้เห็น และมีโอกาสสัมผัสได้ จะมีผลดีกว่าการได้ยินได้เห็นและสัมผัสอย่างเดียว

4) การกำหนดงบประมาณในการดำเนินการ

5) ระยะเวลาในการดำเนินการ

6) ขนาดของกลุ่มบุคคลเป้าหมายและความหนาแน่นของกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการส่งเสริม

จากหลักการดังกล่าว เมื่อวิเคราะห์แล้ว ก็สามารถพิจารณาถึงวิธีการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ได้ดังนี้

1. วิธีการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรโดยอิงบุคคลเป้าหมายเป็นเกณฑ์ แบ่งออกได้ 3 วิธี ดังนี้

1) วิธีการส่งเสริมแบบบุคคลต่อบุคคล เป็นการส่งเสริมโดยให้เกษตรกรหรือบุคคลผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นอิสระ การถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกรโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นโอกาสที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถจะรับรู้ข้อมูลปัญหา ตลอดจนภูมิปัญญาของเกษตรกรกลับมาพิจารณาในกระบวนการส่งเสริมได้ ในวิธีการนี้ พบว่า มีหลายวิธีและเทคนิคที่นิยมใช้กันมาก ได้แก่

(1) การเยี่ยมไร่ นา และบ้านของเกษตรกร เป็นวิธีที่สามารถสร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเอง ความมั่นใจ และความพอใจแก่เกษตรกรได้เป็นอย่างดี การส่งเสริมโดยวิธีการนี้ พบว่า มีประสิทธิภาพมาก แต่ก็มีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การใช้เวลามาก

(2) เกษตรกรผู้รับการส่งเสริมมาติดต่อที่สำนักงาน เป็นวิธีที่สามารถแก้ไขปัญหาและความต้องการเร่งด่วนให้กับเกษตรกรได้ทันทั่วถึง

(3) การติดต่อทางโทรศัพท์ วิธีการส่งเสริมแบบนี้สามารถช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาให้เกษตรกรได้รวดเร็ว ลดเวลาและระยะทางในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ดียิ่ง

(4) การติดต่อกันทางจดหมายส่วนตัว บางครั้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็สามารถเขียนถึงผู้รับการส่งเสริม เพื่อแจ้งข่าวสาร ติดตามผลการส่งเสริม ย้ำถึงความร่วมมือ หรือเป็นการให้การรับรองในผลงานที่ดีได้

(5) การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ เป็นการพบปะกับเกษตรกรโดยบังเอิญ ทำให้สามารถพูดคุยซักถามปัญหา และช่วยเหลือแนะนำทางวิชาการ ตลอดจนแจ้งข่าวสารให้เกษตรกรทราบ

2) วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม (Group Method) จะให้ผลดีในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้รับการส่งเสริม จากชั้นสนใจ ไปสู่การทดลองทำดู และหากเป็นที่พอใจของกลุ่มแล้ว สมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่มก็อาจก้าวไกลไปถึงขั้นยอมรับ เลยก้ได้ วิธีการนี้หากมีการเตรียมการเป็นอย่างดี ก็จะทำให้ผลดีอย่างมากต่อการสร้างพลังกลุ่ม จะช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการกระทำของกลุ่ม ซึ่งวิธีการที่มีประสิทธิภาพและนิยมใช้มาก ดังนี้

(1) การประชุมกลุ่ม เป็นวิธีการส่งเสริมที่เก่าแก่สำคัญและยังใช้ได้ผลอยู่เสมอมา คือ ช่วยในการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ต่างๆ ระหว่างทุกคนที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้เข้าประชุมมีการใช้ความคิดร่วมกัน มีความรู้สึกร่วมกัน และมีการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งการประชุมกลุ่มช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากเมื่อเทียบกับวิธีอื่นๆ

(2) การฝึกอบรม เป็นวิธีที่มีการใช้กันมากและเป็นประจำ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะพิจารณาดำเนินการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้นๆ

(3) การสาธิต เป็นวิธีการใช้การบรรยายประกอบการแสดง ทำให้ผู้เรียนรู้ “ได้ฟัง” และ “ได้เห็น” ไปพร้อมกัน แบ่งเป็น 2 แบบ คือ

- การสาธิตวิธี เป็นการแสดงให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนเป็นลำดับไป เพื่อให้ผู้เรียนรู้มีความเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติได้

- การสาธิตผล การแสดงเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า การปฏิบัติที่ได้ปรับปรุงหรือที่ได้มีการวิจัยค้นคว้ามาแล้วนั้น จะสามารถนำไปปฏิบัติได้ในท้องถิ่น สร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเอง และตัวผู้รับการส่งเสริมด้วย จากผลสำเร็จของการสาธิตที่ดีว่าผลงานค้นคว้าวิจัยนั้น สามารถปรับใช้ในสภาพความเป็นจริงของผู้รับการส่งเสริมและท้องถิ่นได้ จึงทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถพูด และเขียนถึงการปฏิบัติได้ด้วยความเชื่อมั่นในประสบการณ์

(4) การศึกษาคุณงานนอกสถานที่ เป็นวิธีส่งเสริมที่เพิ่มความรู้และประสบการณ์ เพราะผู้ร่วมในการศึกษาและคุณงาน มีโอกาสได้เห็นผลงานของผู้อื่น ซึ่งได้ทำสำเร็จแล้ว ทำให้เกิดความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ร่วมศึกษาคุณงานให้ยอมรับในสิ่งใหม่มากขึ้น

3) การส่งเสริมแบบมวลชน จะช่วยในการส่งเสริมเผยแพร่นวัตกรรมให้ประชาชนได้ทราบว่าได้มีสิ่งนั้นๆ เกิดขึ้นแล้ว และก็มีอยู่ บางคนอาจสนใจที่จะศึกษาหารายละเอียดเพิ่มเติมอีก ซึ่งในขั้นนี้สื่อมวลชนก็ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ดี และใช้กับคนจำนวนมากๆ ได้อย่างกว้างขวาง เช่น เอกสารหรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ ภาพโฆษณา หรือโปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการจัดนิทรรศการ เป็นต้น

2. การส่งเสริมโดยอิงวัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์ การดำเนินการส่งเสริมโดยวิธีนี้จะมียุทธศาสตร์แตกต่างกันในหลายแบบด้วยกัน ดังนี้

1) การส่งเสริมโดยการเลือกการส่งเสริมเพียงเรื่องเดียว มีข้อสมมติว่า ถ้าผู้รับการเปลี่ยนแปลงพบว่าเขาปฏิบัติตามได้ผล เป็นการง่ายที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องอื่นๆ ภายหลัง การเข้าถึงแบบนี้มีการเลือกเรื่องก็ทำการส่งเสริมเพียงเรื่องเดียว

2) การส่งเสริมโดยการเลือกเรื่องที่จะส่งเสริมหลายๆ เรื่อง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องพร้อมๆ กัน โดยการส่งเสริมให้ผลผลิตอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยการปรับปรุงปัจจัยในการผลิตหลายๆ อย่างตามความจำเป็น

3) การส่งเสริมโดยการเลือกเรื่องทั้งหมดเกี่ยวกับฟาร์มและบ้านเรือน ต้องคำนึงว่าฟาร์มและบ้านเรือนรวมกันเป็นหน่วยเดียว และต้องคำนึงว่าทำอย่างไร จึงจะทำให้การจัดการฟาร์มและบ้านเรือนในลักษณะที่ครอบครัวมีรายได้สุทธิสูง ในสถานการณ์และช่วงเวลาหนึ่งๆ การเข้าถึงแบบนี้จะทำให้เกษตรกรเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ มีการทำมาหากินเต็มที่ขึ้น

4) การส่งเสริมโดยการเลือกห้องที่ใดห้องที่หนึ่งเป็นเป้าหมายในลักษณะเฉพาะ โดยการส่งเสริมเน้นเฉพาะพื้นที่ลักษณะของการผลิตและการเกษตรที่เฉพาะพื้นที่นั้นหรือเป็นไปตามความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ที่สำคัญ

3. วิธีการส่งเสริมโดยอิงเจ้าหน้าที่เป็นเกณฑ์ นับเป็นวิธีการส่งเสริมอีกวิธีการหนึ่ง

1) การใช้ Change agent ที่มีความรู้แบบกว้าง โดยถ่ายทอดแบบกว้างๆ หรือทั่วไป ไม่เป็นรายวิชาหรือเฉพาะอย่าง

2) การใช้ทีมนักวิชาการ กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย นักส่งเสริมที่เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

3) การใช้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วย ดำเนินการคล้ายวิธีที่ 2 แต่เจ้าหน้าที่มาจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักส่งเสริม พัฒนาการ เข้าไปร่วมกันทำงาน อาจจะเข้าไปพร้อมกันหรือคนละครั้งก็ได้ประสานงานกันในการพัฒนาการเกษตร

4) การใช้เจ้าหน้าที่เป็นสื่อมวลชน โดยการนำเอาสื่อมวลชนต่างๆ มาเป็นตัวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความคิดของเกษตรกร

4. วิธีการส่งเสริมโดยอิงเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเกณฑ์ ปัจจุบันวิวัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศจะเพิ่มประสิทธิภาพการถ่ายทอดมากที่สุดและเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการที่สามารถนำข้อได้เปรียบ หรือสิ่งที่มีอยู่ในระบบสื่อสาร ข้อมูลทางไกลมาใช้ ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการปลูกและผลิตผลผลิตการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดยิ่ง โดยผนวกเข้ากับวิธีอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว

5. วิธีการส่งเสริมโดยอิงชุมชนเป็นเกณฑ์ ในปัจจุบันนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดนโยบายในการส่งเสริมการเกษตร ในลักษณะของการประสานหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นลักษณะผสมผสานกันตามความต้องการและภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยจัดให้เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ และปฏิบัติการผลิตผลผลิตทางการเกษตรที่ดี แนวทางการผสมผสานความต้องการ ชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร และองค์กรปกครองท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับการให้เทคโนโลยีการผลิตของกระทรวง

1) ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล

2) ศูนย์การเรียนรู้ประจำตำบล

3) การถ่ายทอดความรู้ กิจกรรมชุมชน/วิสาหกิจชุมชน/ประชารัฐพัฒนาแบบบูรณาการ

สรุป การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร เป็นกระบวนการพัฒนาความรู้ของเกษตรกร จากการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่ได้รับการถ่ายทอดจากเจ้าหน้าที่ มาพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ ในปริมาณที่สูง ก่อให้เกิดการพัฒนารายได้ เศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตครอบครัวเกษตรกร และวิธีการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร โดยผ่านช่องทางต่างๆ 3 ช่องทาง ดังนี้ 1) ผ่านการสื่อสารแบบรายบุคคล เช่น เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน เกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์ เป็นต้น 2) ผ่านการสื่อสารแบบกลุ่ม เช่น การประชุม การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน เป็นต้น 3) ผ่านการสื่อสารแบบมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว เอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น และงานวิจัยนี้ ได้นำช่องทางในการส่งเสริมผ่าน 3 ช่องทางดังกล่าว มาวัดการได้รับและระดับความรู้ที่ได้รับผ่านการสื่อสารแบบต่างๆ เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมสำหรับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่เหมาะสม

4. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและการพัฒนากลุ่ม

4.1 แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2553,น.50) ได้กล่าวถึง ระยะการพัฒนากลุ่มของเครือข่าย ในการพัฒนาชุมชนเกษตรดังนี้ 1) ระยะเตรียมการ/ก่อเกิด เป็นระยะการทำความรู้จักกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ระหว่างกัน สร้างความเข้าใจร่วมกันว่าทำไมต้องรวมตัวกันเป็นเครือข่าย 2) ระยะก่อตั้ง เป็นระยะที่มีการสร้างพันธะกรณี ระหว่างกัน แต่ยังไม่ ชัดเจน ซึ่งในระยะนี้อาจเริ่มจากการเป็นเครือข่ายเรียนรู้กลุ่มต่างๆมาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเด็นปัญหาต่างๆที่ประสบมา ร่วมกัน 3) ระยะดำเนินกิจกรรม ในระยะนี้บางครั้งเราเรียกว่าเครือข่ายกิจกรรม เครือข่ายย่อยจะมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายจะมีความเป็นทางการมากขึ้น มีการตั้ง คณะกรรมการเครือข่าย กำหนดช่องทางการประสานเครือข่าย กำหนดช่วงเวลาเครือข่ายมาประชุม ร่วมกัน รวมทั้ง แนวทางในการทำกิจกรรมของเครือข่าย กำหนดช่วงเวลาเครือข่ายมาประชุม ร่วมกัน รวมทั้ง แนวทางในการทำกิจกรรมของเครือข่าย 4) ระยะขยายเครือข่าย เป็นระยะที่เครือข่ายมีความ เข้มแข็งจะขยาย เครือข่ายไปสู่กลุ่มอื่นๆ ที่ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) ได้กล่าวถึง แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มไว้ว่าในการ พัฒนากลุ่มถือว่ามีความสำคัญ และถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา อย่างไรก็ตาม กลุ่มได้นำ มาอธิบายในหลายความหมายไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาวบ้าน กลุ่มความสนใจต่าง ๆ องค์กรชาวบ้าน องค์กรชุมชน หรือองค์กรภาค ประชาชน ได้ศึกษาแนวคิดในเรื่องนี้จากทัศนะของนักวิชาการใน แง่มุมต่าง ๆ และได้สรุปความหมายของคำดังกล่าวว่ามีความหมายคล้ายคลึงกัน โดยมีแนวคิดมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคม และมารวมกันเป็นเพื่อน เป็นคนร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อ การพัฒนาและสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็ประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม และมาจากแนวคิดของการ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของมนุษย์ ที่จะดำรงอยู่ในฐานะของสัตว์สังคมที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัย และสร้างวัฒนธรรมสถาบันทางสังคมร่วมกัน

นที ขลิบทอง (2548) ได้สรุปความหมายของกลุ่มไว้ดังนี้

จะต้องเป็นการรวมกันของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

- 1) มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- 2) มีแนวปฏิบัติต่อกัน
- 3) มีกิจกรรมต่อเนื่องให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

4.2 ความสำคัญของกลุ่มกลุ่มองค์กรมีความจำเป็นต่อสังคมของผู้คนที่อยู่ร่วมกัน อย่างสันติ ถ้ากลุ่มมีความเข้มแข็งจะเป็นเครื่องมือนำพาผู้คนไปสู่จุดหมายที่วางไว้ ช่วยบรรเทา

ความทุกข์หรือสภาพปัญหาที่แต่ละบุคคลเผชิญอยู่ ซึ่งบางครั้งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตัวเองหรือครอบครัว นที ขลิบทอง (2548) กล่าวถึงความสำคัญของกลุ่มที่น่าสนใจไว้ดังนี้

- 1) การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิก
- 2) ให้ผลตอบแทนที่ไม่อาจได้มาด้วยเอกเทศ
- 3) ส่งเสริมการพัฒนาตัวสมาชิก
- 4) เป็นเครื่องมือฝึกฝนให้แก่สมาชิก
- 5) เป็นสิ่งเสริมพลังให้แก่สมาชิก
- 6) สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติ
- 7) เป็นแหล่งมิตรภาพและความสัมพันธ์

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้สรุป จากการศึกษาดังกล่าวถึงแนวคิดและความสำคัญในการเสริมสร้างกลุ่ม หรือองค์กรประชาชนว่า ในช่วงแรกกลุ่มอาจเป็นไปเพื่อการแลกเปลี่ยนเพิ่มพูนความรู้หรือประสบการณ์ระหว่างบุคคลที่เข้าร่วมกลุ่ม ต่อมาการรวมกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เพื่อสร้างพลังในการต่อกรกับภายนอก หรือเพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

4.3 กระบวนการพัฒนาการของกลุ่ม

1) นที ขลิบทอง (2548) ได้กล่าวถึงกระบวนการเสริมสร้างกลุ่ม และพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

(1) ระยะเวลาก่อตั้งกลุ่ม เป็นขั้นตอนที่สำคัญ ในการจัดตั้งต้องมีการค้นหาผู้นำ ความต้องการของสมาชิก ความสมัครใจ และความคล้ายคลึงกัน เช่น เพศ ความสนใจ วัย ความรู้ ความสามารถ ความต้องการ ความสัมพันธ์ต่อกัน

(2) ระยะเวลาความวุ่นวายหรือความขัดแย้งหรือระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นระยะที่สมาชิกมีการรวมตัวกัน แต่ยังไม่ยอมกัน หรือคอยจับผิดได้แย่งกัน

(3) ระยะเวลายินยอม เป็นระยะที่สมาชิกหันหน้าเข้าหากันเพราะได้มีการเรียนรู้ต่อกันมากขึ้น

(4) ระยะเวลาปฏิบัติการ เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่ม จะช่วยให้กลุ่มเกิดพลังการต่อกรและการต่อสู้การส่งเสริมการเคลื่อนไหวของกลุ่ม อาจดำเนินการโดยการส่งเสริมการประชุมพบปะสร้างความสัมพันธ์การส่งเสริมแนวความคิด การส่งเสริมการมีกฎระเบียบวินัยของกลุ่ม การส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิก การส่งเสริมกิจกรรมวิชาการ และการส่งเสริมผลประโยชน์ร่วม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นเครื่องผูกมัดหรือยึดโยงให้กลุ่มยังคงอยู่ไม่แตกสลาย

(5) ระยะเวลาสลาย เป็นระยะสุดท้ายอาจเกิดเนื่องจากสมาชิกได้บรรลุภารกิจ หรือเป้าหมายที่ต้องการแล้ว การยอมรับกลุ่มน้อยลงเห็นคุณค่าของตนเองมากกว่า เริ่มแยกตัวออก นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้อธิบายกระบวนการและขั้นตอน ในการจัดตั้ง และสนับสนุนการดำรงอยู่ของกลุ่ม ซึ่งจำแนกออกเป็น 5 กระบวนการได้แก่

1) การปลุกจิตสำนึก เป็นการทำให้สมาชิกเกิดความตระหนักว่ามีปัญหาที่ เผชิญอยู่และต้องการแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ให้หมดไป

2) การรวมพลัง เมื่อสมาชิกเกิดความตระหนักอยากแก้ไขปัญหาก็จะมีการ พบปะเพื่อแลกเปลี่ยนหรือตกลงที่จะดำเนินการบางอย่างร่วมกัน ในขั้นตอนนี้จะมีการเลือก ผู้แทนหรือผู้นำในการประสานความคิดหรือทำกิจกรรมในทิศทางที่ได้ตกลงกันไว้

3) การส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยี อาจเกิดได้จากสมาชิกแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน หรือการเชิญผู้ที่มีความรู้เหนือกว่า หรือวิทยากรจากภายในหรือ ภายนอกมาเป็นผู้ให้ความรู้ ซึ่งนำไปประยุกต์ใช้ที่จะปรับหรือแก้ไขปัญหา

4) การบริหาร-การจัดการ การบริหารจัดการกลุ่มที่ดี ควรประกอบด้วย การทำบัญชีเพื่อสร้างหลักฐานให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจ การบันทึกเหตุการณ์ ข้อตกลง หรือกิจกรรม ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น บันทึกรายงานการประชุม บันทึกข้อตกลง การกำหนดกฎระเบียบ การประสานงานภายใน ซึ่งการบริหารจัดการที่ดีจะทำให้สมาชิกเข้าใจบทบาท ติดตามการ ทำงานเป็นระบบ การระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอก

5) การสนับสนุน คือ การที่บุคคลภายนอกที่มีบทบาทในการส่งเสริมการ พัฒนาของกลุ่ม ให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งวัสดุ สิ่งของ บุคลากร หรือแม้กระทั่งเงิน เพื่อให้กลุ่มมีศักยภาพสูงขึ้น แต่ในการสนับสนุนใด ๆ นั้น ต้อง ตระหนักว่าไม่ไปทำลายอุดมการณ์ในการช่วยเหลือตัวเองของกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่ม เมื่อกลุ่มได้กำเนิดขึ้นมาแล้วและยังคงเป็นกลุ่มอยู่ ต้องมี การดำเนินกิจกรรมหรือดำเนินงานเพื่อมุ่งสู่วัตถุประสงค์และสมาชิกเกิดความพึงพอใจในการ ทำงานร่วมกัน จิตติ มงคลชัย

อรัญญา (มปป.) อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2543)กล่าวว่า องค์กรประกอบ ที่ ทำให้การดำเนินงานกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1) วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

(1) ข้อตกลงร่วมกันหรือกฎระเบียบข้อตกลง

(2) แผน

(3) การดำเนินงานตามแผน

(4) การพัฒนาผู้นำและสมาชิก

(5) การประเมินผลโดยกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม

(6) การขยายผล เช่น การรับสมาชิกเพิ่ม การขยายกิจกรรม การสร้างเครือข่าย

2) กรมส่งเสริมการเกษตร (2541) ระบุว่า การพัฒนาพัฒนาการของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ความสามารถของกลุ่มที่จะตอบสนองความต้องการของสมาชิกและบรรลุเป้าหมายของกลุ่มในขณะเดียวกัน ดังนั้นการจะเข้าใจสถานการณ์ของกลุ่มในระยะหนึ่งระยะใดต้องพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

(1) ผู้นำกลุ่ม หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทชัดเจนในกลุ่มที่จะทำหน้าที่เป็นวิทยากรที่เลี้ยง นักพัฒนาเป็นผู้ประสานงานเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ผู้นำต้องสามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสมกับขั้นตอนการพัฒนาสถานการณ์ของกลุ่มในขณะนั้นและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกส่วนมาก

(2) สมาชิกกลุ่ม หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในกิจกรรมของกลุ่ม แสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ ความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มและงานหรือกิจกรรมของกลุ่ม ตามความพอใจ ความสามารถ และอุทิศตนเองให้กับเป้าหมายของกลุ่ม

(3) จุดมุ่งหมายของกลุ่ม คือ สิ่งที่สมาชิกส่วนใหญ่เข้าใจตรงกันว่าความสำเร็จที่คนในกลุ่มต้องการให้เกิดขึ้นภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ จุดมุ่งหมายของกลุ่มที่ดีคือจุดมุ่งหมายที่กลุ่มสมาชิกพอใจ เชื่อมมั่นว่ากลุ่มจะทำได้สำเร็จ และสอดคล้องกับแรงจูงใจของตนในการเข้าเป็นสมาชิก

(4) กฎเกณฑ์ คือ เครื่องมือที่ใช้สร้างความสัมพันธ์และการปฏิบัติตนระหว่างบุคคลในกลุ่มที่สมาชิกเข้าใจตรงกัน และถือเป็นระเบียบข้อบังคับเหมือนกัน กฎระเบียบที่ดีคือระเบียบข้อบังคับที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดขึ้น ยอมรับ และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

(5) กิจกรรมและแผนงาน คือ สิ่งที่สมาชิกกลุ่มกำหนดขึ้นในรูปของงานที่กลุ่มจะต้องทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และก่อให้เกิดความพอใจในกลุ่มสมาชิก

(6) การสื่อสาร คือ การติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มในทุกรูปแบบ จนเกิดความเข้าใจกันในหมู่สมาชิก

(7) ผลประโยชน์ คือ สิ่งที่สมาชิกกลุ่มได้รับในรูปแบบต่างกัน และก่อให้เกิดความพึงพอใจจากสิ่งที่ได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยจะต้องมีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

3.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่ม กลุ่มเมื่อได้รับการส่งเสริมหรือจัดตั้งแล้ว การที่จะทำให้กลุ่มดังกล่าวยังคงดำรงอยู่เพื่อทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ และสามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งนั้น ได้มีการศึกษากันมาก สมพันธ์์ เตชะอริก (2540) ได้อธิบายว่า การที่หอพักกรชาวบ้านมีความเข้มแข็ง ต้องมีการพัฒนาแนวคิดและกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ได้แก่

3.4.1 ด้านการเมือง กลุ่ม/องค์กรชุมชนต้องสามารถสร้างอำนาจการต่อรองในการแสวงหาทรัพยากรจากภาครัฐและภายนอกกลุ่มได้ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร วิชาการ ข้อมูลและเทคโนโลยีต่าง ๆ

3.4.2 ด้านเศรษฐกิจ ต้องเสริมสร้างกิจกรรมที่ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

3.4.3 ด้านสังคมวัฒนธรรม ต้องสามารถนำเอาวัฒนธรรม ประเพณี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาเกาะเกี่ยวรวมตัวให้เหนียวแน่นขึ้น เช่น ประเพณีลงแขกทำนาร่วม

3.4.4 ด้านการบริหารจัดการ ต้องมีระบบบริหารจัดการกลุ่มที่ดี เช่น การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ การจัดการองค์การมีการแบ่งบทบาทหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันมีระบบบันทึกการประชุมและระบบบัญชีที่ดีสามารถตรวจสอบได้

สัจจา บรรจงศิริ (2552, น. 265) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า การที่ศูนย์ข้าวชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญต่างๆ ดังนี้

1) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

(1) สมาชิก มีความเข้าใจในหลักการและวัตถุประสงค์ การจัดสรรเวลา ความเชื่อมั่นของสมาชิกต่อประโยชน์ของศูนย์ข้าวชุมชน การมีส่วนร่วม สภาพทางเศรษฐกิจที่เอื้อ การที่ต้องอพยพเข้ามาทำงานในเมืองบางช่วงที่ปลอดจากหนานา และความเอาใจใส่ละเอียดรอบคอบในการผลิต

(2) ประธาน/กรรมการ การมีภาระงานต่าง ๆ ลักษณะการเป็นผู้นำ ความตั้งใจและให้ความสำคัญในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน และความซื่อสัตย์

(3) ระบบการบริหารงาน มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน มีแผนการพัฒนา มีการกระจายภาระงาน มีระบบตรวจสอบ มีกฎระเบียบข้อบังคับซึ่งต้องได้มาจากมติที่ประชุม มีการประชาสัมพันธ์สื่อสาร การแบ่งปันผลประโยชน์มีความเป็นธรรมและโปร่งใส มีระบบการควบคุมตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ก่อนการกระจาย และมีการประสานงานและการสร้างเครือข่าย

(4) แปลงนาที่ใช้ผลิตเมล็ดพันธุ์ ควรเป็นแปลงนารวม ขนาดพื้นที่แปลงนาควรมีขนาดพอเหมาะที่จะสามารถนำเครื่องจักรกลการเกษตร เครื่องทุ่นแรงเข้าไปใช้ได้สะดวก

(5) การเรียนรู้ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอกกลุ่มเครือข่าย และการศึกษาดูงาน

2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

- (1) ภัยธรรมชาติ ได้แก่ น้ำ ศัตรูพืช
- (2) ปัจจัยการผลิต/เครื่องจักร เครื่องทุนแรง ราคาปัจจัยการผลิต ปริมาณและคุณภาพของเมล็ดพันธุ์เริ่มต้น เครื่องเกี่ยวนวด ตานตากและฉางข้าว
- (3) พ่อค้าคนกลาง/พ่อค้าเมล็ดพันธุ์ ถ้าเกษตรกรตกลงขายผลผลิตให้กลุ่มพ่อค้าทำให้โอกาสในการกระจายเมล็ดพันธุ์ไปสู่เกษตรกรรายอื่นถูกจำกัดลง และการกดราคาของพ่อค้าคนกลาง
- (4) หน่วยงานสนับสนุน เป็นหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานของคุณยให้บรรลุเป้าหมาย

บทสรุปความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการพัฒนา กลุ่ม ซึ่งกลุ่มเมื่อได้รับการพัฒนาแล้ว การที่จะทำให้กลุ่มดำรงอยู่และสามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้นั้น ต้องมีปัจจัยสองประการคือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ประกอบด้วยปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยที่กลุ่มสามารถควบคุมได้ เช่น ผู้นำสมาชิก การบริหารจัดการ เงินทุนของกลุ่มเป็นต้น และปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยที่กลุ่มไม่สามารถควบคุมได้ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ การระบาดของโรคแมลงพ่อค้า ราคาผลผลิต เป็นต้น

3.5 ภาพรวมของการบ่งชี้ว่าชุมชนมีความเข้มแข็ง คือ

- 1) ต้องมีการรวมกลุ่มอาจทั้งทางการและไม่ทางการร่วมกัน
- 2) มีกระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ชุมชนที่ไม่มีกระบวนการเรียนรู้จะไม่มี ความเข้มแข็งเลย และกระบวนการเรียนรู้จะมี 3 แบบเท่าที่เห็น คือ การเรียนรู้ภายใน การเรียนรู้ภายนอก และการนำมาประยุกต์
- 3) ชุมชนมีกระบวนการคิดเรื่องข้อมูล มีชุดข้อมูลสำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลของชุมชนเพื่อไปสู่การจัดการ ชุดข้อมูลพื้นฐานที่ต้องมีประกอบด้วย
- 4) การสร้างถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์ชาวบ้าน ระบบสังคมเศรษฐกิจชุมชน นิเวศของพื้นที่ วัฒนธรรมที่แสดงวิถีคิดของคนในชุมชน
- 5) โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพที่เป็นแหล่งประโยชน์ ทรัพยากร และแหล่งสนับสนุน
- 6) โครงสร้างอำนาจทางสังคมในชุมชน(ความสัมพันธ์บุคคล ครอบครัว กลุ่มคน เครือข่าย)

- 7) แกนนำ คนดี คนเด่น นักจัดการ (ศักยภาพและบทบาทที่เป็นรูปธรรมในชุมชน)
- 8) กลุ่มบุคคล เครือข่าย หน่วยงาน องค์กรรวมทั้งกลไกภายในและนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อชุมชน
- 9) ข้อมูลการดูแลกลุ่มผู้ที่มีปัญหา ต้องการความช่วยเหลือและบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคม
- 10) รูปธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่สะท้อนความเข้มแข็ง การมองความเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยเวลานาน ต้องดูที่ Outcome สิ่งที่เขาเปลี่ยนแปลง มีการจัดการตนเองภายใต้บริบทชุมชนตนเองได้อย่างเหมาะสม สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นกระบวนการระหว่างทางนั้นๆ ด้วย

4. สถานการณ์การผลิตข้าวของจังหวัดร้อยเอ็ด

เชษฐา เชื้อสุวรรณ (2561, น.1) ได้กล่าวใน แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2561-63 เรื่องอุตสาหกรรมข้าวไว้ว่า ไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกข้าวสำคัญของโลกมายาวนาน ในปี 2560 ไทยมีผลผลิตข้าวมากเป็นอันดับ 6 ของโลก โดยปริมาณผลผลิต ข้าวสารของไทยคิดเป็น 3.9% ของผลผลิตข้าวทั่วโลก (รองจากจีน อินเดีย อินโดนีเซีย บังคลาเทศ และเวียดนาม ซึ่งมีสัดส่วนผลผลิต 29.8%, 22.5%, 7.5%, 7.0% และ 5.6% ตามลำดับ) และไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับ 2 ของโลก มีส่วนแบ่งตลาดคิดเป็น 24.3% รองจากอินเดียซึ่งมีส่วนแบ่งตลาด 25.7% และยังมีคู่แข่งอื่นๆ อาทิ เวียดนาม ปากีสถาน เมียนมา สหรัฐฯ เป็นต้น สำหรับประเทศไทย “ข้าว” เป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ ทั้งในด้านการบริโภค (ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย) การเป็นสินค้าเกษตรส่งออกอันดับต้นๆ ของประเทศ (รองจากยางพารา) และยังมีความสำคัญต่อภาวะเศรษฐกิจภูมิภาค เนื่องจากเป็นพืชเกษตรหลักของประเทศ มีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด (คิดเป็น 45% ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมดของประเทศ) และมีส่วนเกี่ยวข้องกับเกษตรกรจำนวนมากกว่า 17.5 ล้านคน หรือเกือบ 1 ใน 5 ของประชากรทั่วประเทศ (ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย)

สถานการณ์การผลิตข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ที่ทำการเพาะปลูกข้าวมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนมากถึงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทำนาทั้งหมดของประเทศ โดยทางตอนเหนือของภาคมีพันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกคือข้าวเหนียว ส่วนทางตอนใต้นิยมปลูกข้าวเจ้าสภาพของพื้นที่ส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ราบสูงและมีความแห้งแล้งกว่าภาคอื่นๆ แต่อย่างไรก็ดีด้วยสภาพภูมิประเทศดังกล่าวกลับทำให้ภูมิภาคนี้กลายเป็นแหล่งผลิตข้าวที่มีคุณสมบัติพิเศษหลายสายพันธุ์ รวมถึงข้าวหอมมะลิจากพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ที่สร้างชื่อเสียงไปทั่ว

โลก ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร ศรีสะเกษ และ จังหวัด สุรินทร์

เมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการผลิตข้าวคุณภาพของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีพื้นที่ทำนาประมาณ 3.3 ล้านไร่ จะต้องใช้เมล็ดพันธุ์ดี ประมาณ 35,000 ตัน ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐ สหกรณ์ เอกชน และศูนย์ข้าวชุมชน ผลิตได้ปีละ 6,500 ตัน ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ได้ทั้งหมด เนื่องจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ต้องใช้องค์ความรู้ในการปฏิบัติตามขั้นตอนของการผลิต ตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว โดยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้พัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวภายใต้ศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจำหน่ายในชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ดมีศูนย์ข้าวชุมชน ที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ 201 ศูนย์ (สำนักงานเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด ข้อมูล ณ วันที่ 6 ธันวาคม 2559) และกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 54 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 247 ศูนย์/กลุ่ม จากปัญหาการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ศูนย์ข้าวชุมชนที่จัดตั้งแล้วขาดความเข้มแข็ง และไม่สามารถดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวเพื่อให้ศูนย์ข้าวชุมชนและกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวสามารถพัฒนาการผลิตบริหารจัดการเมล็ดพันธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งมีการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายอย่างเป็นระบบมากขึ้น ตลอดจนเพื่อให้เป็นที่รู้จักของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกจังหวัดร้อยเอ็ดได้มากขึ้น จึงเห็นสมควรเสริมสร้างความเข้มแข็งศูนย์ข้าวชุมชนและกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไป

แม้ว่าจังหวัดร้อยเอ็ดจะผลิตข้าวหอมมะลิเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศแต่ยังจะต้องพัฒนาคุณภาพข้าวให้ดีที่สุด ปัญหาที่พบในปัจจุบันก็คือ ชาวนาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ (seed) คุณภาพดี แม้ว่าจะมีชนิดพันธุ์ (variety) ที่ดีใช้แล้วก็ตาม เพราะชาวนามักจะใช้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้ใช้เองต่อเนื่องกันหลายปี ทำให้เมล็ดพันธุ์ไม่บริสุทธิ์ โดยเฉพาะชาวนาที่ไม่ทราบวิธีการคัดเลือกพันธุ์ข้าว และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์อย่างไม่ถูกวิธี รวมถึงกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ในทุกขั้นตอนที่อาจจะส่งผลให้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้ไม่มีคุณภาพ ในขณะที่ชาวนาบางรายซื้อเมล็ดพันธุ์จากแหล่งผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งก็ยังไม่สามารถจะวางใจได้ว่าเป็นเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีหรือไม่ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด จึงเห็นสมควรส่งเสริมพัฒนา “ศูนย์ข้าวชุมชน” โดยมีแนวคิดที่จะให้ชาวนาที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน รวมกลุ่มกันผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจำหน่ายในชุมชนหรือจำหน่ายทั่วไป โดยถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาการเกี่ยวกับการผลิตและการควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ซึ่งจะต้องมีอาคารถ่ายทอดวิทยาการเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน และอาคารตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ตลอดจน การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้ามา เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว คือ โรงอบพลังงานแสงอาทิตย์ เครื่องหยอดข้าวแห้ง รวมถึงการ

สนับสนุนปัจจัยการผลิตและอุปกรณ์ที่จำเป็นอื่น ๆ โดยสมาชิกและคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนบริหารจัดการตนเอง ดังนั้น จึงได้มีโครงการพัฒนาคุณภาพการผลิตและเพิ่มมูลค่าผลผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพสูงครบวงจร กิจกรรมส่งเสริมศูนย์ข้าวชุมชนและกลุ่มเครือข่ายผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวของชาวนาได้อย่างทั่วถึงและยั่งยืน จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีพื้นที่ ทั้งหมด 8,299.46 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,187,156 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ ร้อยละ 5.1 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 1.6 ของพื้นที่ทั้งประเทศ จัดเป็นลำดับที่ 10 ของภาค และลำดับที่ 23 ของ ประเทศ แบ่งการปกครองออกเป็น 20 อำเภอ 193 ตำบล 2,446 หมู่บ้านซึ่งในปี 2560 จังหวัดร้อยเอ็ดมีศูนย์ข้าวชุมชนจำนวน 201 ศูนย์ วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชน ตามระเบียบกรมการข้าว ว่าด้วยศูนย์ข้าวชุมชน พ.ศ. 2560 ได้กล่าวว่า ศูนย์ข้าวชุมชนถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการผลิตในชุมชนรวมทั้งพัฒนาและส่งเสริมให้ชาวนามีความสามารถในการผลิต การจัดการผลผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไว้ใช้อย่างพอเพียงและต่อเนื่อง เพื่อสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งและเลี้ยงตัวเองได้ซึ่งจากวัตถุประสงค์ของศูนย์ข้าวชุมชน ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนทุกศูนย์ต่างมุ่งพัฒนาให้เป็นแหล่งผลิตและกระจายพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไปสู่ชาวนาในชุมชน เพื่อให้ชาวนาได้มีเมล็ดพันธุ์ที่ดีไว้ใช้ในการเพาะปลูก และในปี 2560 ศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอเมยวดี ได้รับรางวัลชนะเลิศศูนย์ข้าวชุมชนอันดับ 1 ระดับประเทศ ซึ่งจากจากข้อมูลพื้นฐานการเกษตร จังหวัดร้อยเอ็ด ในปี 2560 พบว่า สถิติการเพาะปลูกข้าว ในภาพรวมของจังหวัดร้อยเอ็ด มีดังนี้

ตารางที่ 2.1 สถิติการเพาะปลูกข้าว ในภาพรวมจังหวัดร้อยเอ็ด ปี 2560

ชนิด	พื้นที่ปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บ เกี่ยว (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (ตัน)	ราคาเฉลี่ย (บาท/กก.)
ข้าวเจ้าหน้าปี	2,607,244	2,135,225	432	922,930	13
ข้าวเหนียวหน้าปี	675,794	631,112	449	283,066	9
รวมข้าวน้ำปี	3,283,038	2,766,337	436	1,206,394	-
ข้าวนาปรัง	201,836	201,180	572	155,149	5

ที่มา : รายงานสภาวะการทำนาปี ปีการผลิต 2559/2560 และประเมินผลผลิตข้าว ปีการผลิต

ซึ่งจากข้อมูลข้างต้น พบว่า ประเทศไทยมีแนวโน้มการผลิตข้าวที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากข้าวเป็นอาหารหลักของคนในรวมถึงเป็นสินค้าเกษตรส่งออกอันดับต้นๆ ของประเทศอีกด้วย

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 สภาพสังคมและเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชน

บรรพต เชื้อเพชร (2551, น.48) ศึกษาการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดปทุมธานี พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 49.77 ปี จบประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.59 คน มีประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ย 25.24 ปี มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 2.41 คน

สัจจา บรรจงศิริ (2552, น.271) ศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่าสมาชิกเกินร้อยละ 50 เป็นชาย อายุเฉลี่ย 47.2 ปี จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีแรงงานเฉลี่ยต่อครัวเรือน 2-3 คน สมาชิกไม่มีตำแหน่งในชุมชนและในองค์การบริหารส่วนตำบล อาชีพเสริมได้แก่ การเกษตรอื่นๆ และรับจ้าง พื้นที่ปลูกข้าวมีทั้งเป็นของตนเองและที่เช่า

ณัฐกร บริบูรณ์ (2554, น.76) ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านชะเมา อำเภอบางบาลจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการสัมภาษณ์สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านชะเมาจำนวน 20 ราย พบว่า เป็นชาย ร้อยละ 45 เป็นหญิง ร้อยละ 55 มีอายุเฉลี่ย 45 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบประถมศึกษา ปีที่ 4 และปีที่ 6 ร้อยละ 55 และร้อยละ 30 ไม่มีตำแหน่งในชุมชน ร้อยละ 40 เป็นกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน แล้ว ยังเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่ม เกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ย 32.8 ไร่/ ครัวเรือน แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.15คน อาชีพเสริม ได้แก่ การทำการเกษตรอื่นๆ ค้าขาย รับจ้าง และเลี้ยงสัตว์

รัฐธนินทร์ อัมมินทร์ (2556, น.83) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60 เป็นเพศชาย ร้อยละ 40 มีอายุเฉลี่ย 55 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นกรรมการชุมชนร้อยละ 35 มีประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ย 39 ปี

อัจฉรัตน์ สุวรรณภักดี (2556, บทคัดย่อ) การใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าวและผลตอบแทนของเกษตรกรในศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษา: บ้านป่าบ อ. ป่าพะยอม จ.พัทลุง พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้ชายและมีแรงงานในการทำงานต่อครัวเรือน 2 คน อายุเฉลี่ย 51-60 ปี มี

การศึกษาระดับประถมศึกษา พื้นที่ในการทำนาระหว่าง 11-20 ไร่ เทคโนโลยีในการทำนาของเกษตรกรประกอบด้วย 10 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การบำรุงดิน การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การปลูก การจัดการระดับน้ำแปลงนา การดูแลรักษาและการใส่ปุ๋ย การกำจัดศัตรูพืช กำจัดวัชพืช การกำจัดข้าวปน และการเก็บเกี่ยว ผลการศึกษา ต้นทุนทั้งหมด เท่ากับ 3,509 บาทต่อไร่ เมื่อพิจารณาผลตอบแทนรายได้ต่อไร่ 6,985.04 บาทต่อไร่ ระดับผลผลิตที่คุ้มทุนมีค่า 317.56 กิโลกรัมต่อไร่ เมื่อพิจารณาอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนพบว่ามีความร้อยละ 99.06

5.2 ความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

รัฐนิทร์ อัมมินทร (2556, น.84) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาหมื่น ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าสมาชิกของศูนย์ข้าวตอบคำถามถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 94 สมาชิกมีความรู้เรื่องกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในระดับดีมาก

วิระศักดิ์ วงษ์บุตร (2547) อ้างในรัฐนิทร์ อัมมินทร (2556, น:41) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนจังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ ที่เกษตรกรได้รับมากที่สุดคือ จากนักวิชาการเจ้าหน้าที่รัฐ รองลงมาคือ การฝึกอบรมและสื่อมวลชน ได้แก่ หอกระจายข่าว วิทยุโทรทัศน์ และจากการศึกษาดูงาน ส่วนการติดต่อสื่อสาร เกษตรกรมีการติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอกับเกษตรตำบลมากที่สุด

5.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง

สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2552, น.263-264) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่ารูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนมี 7 ขั้นตอน เริ่มจากการสำรวจพื้นที่ที่กำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด การประเมินศูนย์ข้าวชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการพัฒนา การจัดทำยุทธศาสตร์ การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำแผนปฏิบัติการ การติดตามผลการดำเนินงาน และการประเมินผลภายหลังการพัฒนา ซึ่งผลการดำเนินการพัฒนาพบว่า ทุกศูนย์ข้าวชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้ยั่งยืน ควรมีการส่งเสริมทั้งในระดับนโยบาย ระดับหน่วยงาน และระดับท้องถิ่น (อบต.) และยังพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน 2 ด้านคือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยบุคคลที่เป็นประธาน/กรรมการและสมาชิก ระบบการบริหารงาน แปลงนาที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์และการเรียนรู้ของสมาชิก ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภัยธรรมชาติ ปัจจัยการผลิต พ่อค้าคนกลาง/พ่อค้าเมล็ดพันธุ์ และหน่วยงานสนับสนุนทั้งภาครัฐและ ท้องถิ่น

รัฐนิพนธ์ อัมมินทร์ (2556, น.86) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาหมื่น ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ สมาชิกกรรมการของศูนย์ข้าวชุมชน ระบบการบริหารงาน การจัดการแปลงนา และการเรียนรู้ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภัยธรรมชาติ ปัจจัยการผลิต / เครื่องจักร/ เครื่องทุ่นแรง หน่วยงานสนับสนุนและระบบการตลาด

จิตติพัฒน์ จำเริญเจือ (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ผู้ความยั่งยืนพบว่า 1) สภาพการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งและการจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิตและจัดทำแผนธุรกิจ การจัดการด้านการผลิตและการเพิ่มมูลค่าสินค้า การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงิน และการทำบัญชี 2) ปัจจัยที่มีต่อความสำเร็จในการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ซึ่งสามารถเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีผู้นำที่ดี ความสามัคคีของสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม นโยบายภาครัฐการสนับสนุนจากหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และ 3) แนวทางในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ผู้ความยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาด้านการเพิ่มพูนองค์ความรู้ใหม่กับสมาชิกกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มพึ่งพากันแบบครอบครัวเสมือนพื้กับน้องการเพิ่มมูลค่าด้วยการแปรรูปเมล็ดพันธุ์ การมีตลาดรองรับที่ยั่งยืน ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม

ญาติ พายัพสาย (2558, น.5) ได้ทำการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า ผลการประเมินความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตามลักษณะทุน 4 มิติ ได้แก่ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคมและทุนธรรมชาติ พบว่าระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนแสดงความเข้มแข็ง ร้อยละ 55.78 และรายละเอียดองค์ประกอบของทุนแต่ละมิติดังนี้ 1) ทุนที่มีการประเมินอยู่ในระดับค่อนข้างสูง คือ ทุนกายภาพ ได้แก่ การประกอบอาชีพและรายได้ ผลผลิตของวิสาหกิจชุมชน ปัจจัยการผลิต และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และทุนธรรมชาติ ได้แก่ ด้านการจัดการแหล่งวัตถุดิบภายในชุมชน ด้านปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติ และด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ 2) ทุนที่มีการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง คือ ทุนทางสังคม ได้แก่ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน และด้านการได้รับความช่วยเหลือของกลุ่ม และ 3) ทุนที่มีการประเมินอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คือ ทุนมนุษย์ ได้แก่ ประสิทธิภาพและกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะของประธานกลุ่ม สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อในทิศทางเดียวกันกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ประกอบด้วย 1) ตัวแปรด้านลักษณะของผู้ประกอบการ ได้แก่ ระยะเวลาการจัดตั้งกลุ่ม 2) ตัวแปรด้านการบริหารงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ จำนวนสมาชิกและการวางแผนพัฒนากลุ่ม 3) ตัวแปรด้านการได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน และ 4) ตัวแปรด้านการตลาด ได้แก่ ยอดขายและความสม่ำเสมอของยอดขาย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการตามหัวข้อต่อไปนี้

1.1 ประชากร (Population) ประชากรที่ทำการศึกษาคือ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดร้อยเอ็ด ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเลือกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอที่มีศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล คือ อำเภอเมยวดี ซึ่งมีศูนย์ข้าวชุมชนจำนวน 4 ศูนย์ ประกอบด้วย ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล 1 ศูนย์ มีสมาชิก 33 คน และศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล 3 ศูนย์ มีสมาชิก 64 คน รวมเป็น 97 คน รายละเอียด ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนศูนย์ข้าวชุมชน จำแนกรายอำเภอในจังหวัดร้อยเอ็ด

อำเภอ	จำนวนศูนย์ข้าวชุมชน
เมืองร้อยเอ็ด	15
เกษตรวิสัย	15
จตุรพักตรพิมาน	6
จังหาร	8
เชียงขวัญ	6
ทุ่งเขาหลวง	5
ธวัชบุรี	15
ปทุมรัตน์	10
พนมไพร	11
โพธิ์ชัย	9
โพนทราย	7
โพนทอง	14
เมยวดี*	4
เมืองสรวง	5

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

อำเภอ	จำนวนศูนย์ข้าวชุมชน
ศรีสมเด็จ	9
สุวรรณภูมิ	19
เสลภูมิ	15
หนองพอก	9
หนองฮี	5
อาจสามารถ	14
รวม	201

ที่มา : กรมการข้าว : 2560

* มีศูนย์ข้าวที่ได้รับรางวัล จำนวน 1 ศูนย์

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sampling)

1.2.1 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดร้อยเอ็ด โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เจาะจงอำเภอที่มีศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล คือ อำเภอเมยวดี ซึ่งมีศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 4 ศูนย์ รางวัล 3 ศูนย์ มีสมาชิก 64 ราย รวมเป็นจำนวน 97 ราย เก็บข้อมูลจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทุกคน ประกอบด้วย ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล 1 ศูนย์ มีสมาชิก 33 ราย และศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับ 1.1 ประชากร (Population) ประชากรที่ทำการศึกษา คือ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดร้อยเอ็ด ในปี พ.ศ. 2560 ศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอที่มีศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล คือ อำเภอเมยวดี ซึ่งมีศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 4 ศูนย์ รางวัล 3 ศูนย์ มีสมาชิก 64 ราย รวมเป็นจำนวน 97 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์

2.1 วิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์นี้ ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของงานวิจัยเพื่อหาตัวแปรที่ต้องการศึกษา ซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) มีลักษณะคำถามปลายปิด (close – end question) ที่กำหนดคำตอบให้

เลือกตอบ เต็มคำในช่องว่าง และคำถามที่ให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น (open – end question) แบ่งเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในชุมชน การเป็นสมาชิกองค์กรการเกษตร ตำแหน่งในศูนย์ข้าวชุมชน เหตุผลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ประสบการณ์ในการทำนา ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และคำถามเกี่ยวกับสภาพด้านเศรษฐกิจของสมาชิกและคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วยคำถาม อาชีพหลัก อาชีพรอง พื้นที่ถือครองทางการเกษตรทั้งหมดในปี 2560/2561 พื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560/2561 การเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ทำพันธุ์ในปี 2561 แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว แรงงานในการทำนา รายได้ในภาคการเกษตร รายได้นอกภาคการเกษตร รายได้รวมต่อปี การกู้เงินมาทำนา แหล่งเงินกู้ และต้นทุนการผลิตข้าว

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของประธาน คณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบไปด้วยคำถามเกี่ยวกับความรู้ในการปลูกข้าว 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การเตรียมดิน 2) การเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้า 3) การปลูก 4) การดูแลรักษา 5) การกำจัดวัชพืชปน เพื่อทดสอบความรู้ของเกษตรกรจำนวน 25 ข้อ โดยมีการกำหนดค่าคะแนน ดังนี้

ตอบถูก ได้ 1 คะแนน

ตอบผิด ได้ 0 คะแนน

ตอนที่ 3 ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการได้รับความรู้จากสื่อ ต่อไปนี้ 1) สื่อบุคคล 2) สื่อกลุ่ม 3) สื่อมวลชน 4) สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีมาตรวัดคะแนน แบ่งเป็นระดับ ดังนี้

5 = มากที่สุด

4 = มาก

3 = ปานกลาง

2 = น้อย

1 = น้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ข้อมูลความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วย 1) การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน 2) การผลิตเมล็ดพันธุ์ 3)

การตลาด 4) การเรียนรู้ โดยมีคำตอบให้เลือกเป็นแบบ มีและไม่มี โดยแบ่งระดับความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน ออกตามจำนวนข้อที่มีการดำเนินการ ดังนี้

ความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน	ระดับความเข้มแข็ง
1 - 8 ข้อ	น้อยที่สุด
9 - 16 ข้อ	น้อย
17 - 24 ข้อ	ปานกลาง
25 - 32 ข้อ	มาก
33 - 40 ข้อ	มากที่สุด

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์ข่าวชุมชน เป็นคำถามปลายเปิดให้เลือกตอบในแต่ละประเด็นปัญหาว่าไม่มีปัญหาและมีปัญหา ซึ่งประเด็นปัญหาประกอบด้วย 1) การบริหารศูนย์ข่าวชุมชน 2) การผลิตเมล็ดพันธุ์ 3) การตลาด 4) การเรียนรู้

2.2 การสร้างและทดสอบเครื่องมือ

2.2.1 การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (content validity) โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และศึกษาแนวคิด ทฤษฎีให้ครอบคลุมเนื้อหาตามขอบเขตการวิจัย และนำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ประเด็นคำถาม การใช้ภาษา ความครอบคลุมของเนื้อหาและข้อบกพร่อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อให้แบบสัมภาษณ์มีความถูกต้องและมีเนื้อหาครบสมบูรณ์ที่สุด

2.2.2 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) นำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบกับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันแต่ไม่ใช่ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่จะดำเนินการศึกษา จำนวน 30 ราย แล้วนำผลการสัมภาษณ์หาค่าความเที่ยงตรง (Reliability consistency) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of alpha หรือ Cronach's alpha) จากการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น ได้แก่ ค่าเกี่ยวกับระดับความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.955 ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.907 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในเกณฑ์สูง จึงสามารถนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยและเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 เก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์ข่าวชุมชนจากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอเมยวดี สำนักงานเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด เจ้าหน้าที่จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด

3.2 ประสานงานกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลในพื้นที่ ให้แจ้งคณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนจัดประชุมชี้แจงให้ทราบเกี่ยวกับการทำการวิจัยศูนย์ข่าวชุมชนในครั้งนี้

3.3 การจัดเตรียมอุปกรณ์ในการสัมภาษณ์

3.4 ดำเนินการสัมภาษณ์โดยสัมภาษณ์ด้วยตนเองพร้อมทั้งบันทึกผลการสัมภาษณ์

3.5 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ในแบบสัมภาษณ์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปและข้อมูลเชิงคุณภาพตามลักษณะของเนื้อหา เพื่อนำข้อมูลมาสรุปและอภิปรายผลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) ค่าสูงสุด(maximum) ค่าต่ำสุด (minimum)

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ การแจกแจงความถี่ (frequency distribution) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation :S.D.) โดยมีการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการวัดความรู้พื้นฐานดังนี้

ตอบถูก 1 - 5 ข้อ หมายถึง มีความรู้ที่น้อยที่สุด

ตอบถูก 6 - 10 ข้อ หมายถึง มีความรู้น้อย

ตอบถูก 11 - 15 ข้อ หมายถึง มีความรู้ปานกลาง

ตอบถูก 16 – 20 ข้อ หมายถึง มีความรู้มาก

ตอบถูก 21 – 25 ข้อ หมายถึง มีความรู้มากที่สุด

ตอนที่ 3 ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.)
ค่าสูงสุด(maximum) ค่าต่ำสุด (minimum) โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ตามลิเคิร์ตสเกลตามหลักสถิติ
การวัดการกระจายข้อมูล เพื่อให้ได้ความกว้างของอันตรภาคชั้น โดยมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

ช่วงความกว้างของข้อมูลในแต่ละชั้น

$$= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวน}}$$

$$= \frac{5 - 1}{5}$$

$$= 0.8$$

การกำหนดเกณฑ์ดังกล่าว ได้ความกว้างของชั้น เท่ากับ 0.8 สามารถนำมากำหนด
เกณฑ์โดยละเอียดมากยิ่งขึ้นในการอธิบายความหมายของระดับความรู้ที่ได้รับตามช่วงคะแนน
สามารถแปลความหมาย โดยมีเกณฑ์ระดับความสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจ ดังนี้

คะแนน 4.21-5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

คะแนน 3.41-4.20 หมายถึง ระดับมาก

คะแนน 2.61-3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง

คะแนน 1.81-2.60 หมายถึง ระดับน้อย

คะแนน 1.00-1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็งโดยการวิเคราะห์
หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามโดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (multiple
regression analysis) โดยสมการวิเคราะห์มีดังนี้

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_nX_n + e$$

โดยที่ Y = ตัวแปรตาม

X_i = ตัวแปรอิสระที่ i

a = ค่าคงที่ (Constant) หรือส่วนตัดแกน Y

$b_1 b_2 \dots b_n$ = ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (Regression coefficient)

e = ความคลาดเคลื่อนอย่างสุ่ม

i = 1, 2, 3,, n

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์ข่าวชุมชน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าต่ำสุด (minimum) และการแปลความหมายตามเกณฑ์ ระดับการปฏิบัติ โดยลักษณะเป็นนามมาตร (Nominal Scale) ดังนี้

5.1 ปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน ประกอบด้วยข้อคำถามความรู้เกี่ยวกับปัญหาต่อการดำเนินศูนย์ข่าวชุมชนเป็นคำถามเชิงลบ จำนวน 20 ข้อ โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

ตอบไม่มีปัญหา = 0 คะแนน

ตอบมีปัญหา = 1 คะแนน

โดยมีคะแนนเต็ม 20 คะแนน และใช้คะแนนจากกลุ่มตัวอย่างตอบใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งระดับปัญหาโดยรวมแบ่งออก 5 ระดับ ดังนี้

1 - 4 คะแนน หมายถึง มีปัญหาระดับน้อยที่สุด

5 - 8 คะแนน หมายถึง มีปัญหาระดับน้อย

9 - 12 คะแนน หมายถึง มีปัญหาระดับปานกลาง

13 - 16 คะแนน หมายถึง มีปัญหาระดับมาก

17 - 20 คะแนน หมายถึง มีปัญหาระดับมากที่สุด

5.2 ข้อเสนอเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน ลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นที่เป็นข้อเสนอแนะเรื่องวิจัยอย่างเป็นอิสระ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเสนอผลการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดร้อยเอ็ด สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ในอำเภอที่มีศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ได้แก่ ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล จำนวน 1 ศูนย์ มีสมาชิก 33 คน และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล จำนวน 3 ศูนย์ มีสมาชิก 64 คน รวมเป็นประชากร 97 คน เก็บข้อมูลจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทุกคน และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ข้าวชุมชนที่ถูกคัดเลือก ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัด 1 คน และเจ้าหน้าที่กรมการข้าว 1 คน รวมเป็น 3 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการบรรยายประกอบตาราง ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตอนที่ 3 ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง

ตอนที่ 5 ข้อเสนอของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

1.1 สภาพสังคม ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การดำรงตำแหน่งทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ นอกจากศูนย์ข้าวชุมชน เหตุผลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ประสพการณ์ในการทำนา และประสพการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยแสดงเป็นค่าสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุดค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคม

สภาพทางสังคม	ศูนย์ข่าวชุมชนที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล		รวม	
	(n = 33)		(n = 64)		(n = 97)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ						
ชาย	19	57.6	40	62.5	59	60.8
หญิง	14	42.4	24	37.5	38	39.2
2. อายุ						
31 – 40 ปี	-	-	4	6.3	4	4.1
41 – 50 ปี	14	42.4	17	26.6	31	32.0
51 – 60 ปี	14	42.4	25	39.1	39	40.3
61 – 70 ปี	4	12.1	17	26.6	21	21.6
70 ปี ขึ้นไป	1	3.0	1	1.6	2	2.0
Mean	53.09		54.53		54.04	
S.D.	7.286		7.811		7.629	
Minimum	41		40		40	
Maximum	77		72		77	
3. ระดับการศึกษา						
ประถมศึกษา	12	36.4	28	43.8	40	41.2
มัธยมศึกษาตอนต้น	15	45.5	12	18.8	27	27.8
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	4	12.1	18	28.1	22	22.7
อนุปริญญา/ปวส.	1	3.0	4	6.3	1	1.1
ปริญญาตรี	1	3.0	2	3.1	3	3.1
อื่นๆ	-	-	4	4.1	4	4.1
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด						
น้อยกว่า 3 คน	1	3.0	6	9.4	7	7.2
3 - 4 คน	23	69.7	31	48.4	54	55.7
5 - 6 คน	6	18.2	25	39.1	31	32.0
7 - 8 คน	2	6.1	2	3.1	4	4.1
มากกว่า 8 คน	1	3.0	-	-	1	1.0
Mean	4.55		4.25		4.35	
S.D.	1.641		1.414		1.493	
Minimum	2		2		2	
Maximum	11		8		11	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สภาพทางสังคม	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล		รวม	
	(n = 33)		(n = 64)		(n = 97)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
5. การดำรงตำแหน่งทางสังคม						
ไม่มีตำแหน่ง	23	69.7	14	21.9	37	38.1
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	2	6.1	16	25.0	18	18.6
สมาชิก อบต.	1	3.0	2	3.1	3	2.1
อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน	2	6.1	9	14.1	11	11.3
คณะกรรมการหมู่บ้าน	5	15.1	23	35.9	28	28.9
6. การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ นอกจากศูนย์ข้าวชุมชน						
กลุ่มเกษตรกร	28	84.8	22	34.4	50	51.5
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	21	63.6	14	21.9	35	36.1
กลุ่มลูกค้า ธกส.	23	69.7	15	23.4	38	39.2
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	28	84.8	37	57.8	65	67
7. เหตุผลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน						
7.1 ต้องการมีเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้	31	93.9	54	84.4	85	87.6
7.2 ได้รับความรู้และข่าวสารการ ผลิตข้าวมากขึ้น	30	90.9	45	70.3	75	77.3
7.3 ต้องการมีแหล่งจำหน่าย ผลผลิตได้ในราคาสูง	30	90.9	32	50.0	62	63.9
7.4 ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัย การผลิตทางการเกษตร	25	75.8	18	28.1	43	44.3
7.5 มีการสะสมทุนและสวัสดิการ ทางการเงิน	25	75.8	18	28.1	43	44.3
7.6 มีอำนาจต่อรองทางธุรกิจ	28	84.8	13	20.3	41	42.3

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สภาพทางสังคม	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข้าวชุมชนที่ ไม่ได้รับรางวัล		รวม	
	(n = 33)		(n = 64)		(n = 97)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
8. ประสบการณ์ในการทำงาน						
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ปี	-	-	8	12.5	8	8.2
11 - 20 ปี	4	12.1	10	15.6	14	14.4
21 - 30 ปี	2	6.1	24	37.5	26	26.8
31 - 40 ปี	6	18.2	15	23.4	21	21.7
41 - 50 ปี	21	63.6	3	4.7	24	24.7
51 - 60 ปี	-	-	4	6.3	4	4.2
Mean	39.58		30.12		33.34	
S.D.	9.470		12.249		12.191	
Minimum	15		8		8	
Maximum	50		60		60	
9. ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว						
น้อยกว่า 8 ปี	6	18.2	17	26.6	23	23.7
8 - 14 ปี	3	9.1	17	26.6	20	20.7
15 - 21 ปี	3	9.1	24	37.5	27	27.9
22 - 28 ปี	-	-	6	9.4	5	5.2
29 - 45 ปี	21	63.6	-	-	22	22.5
Mean	31.58		13.58		19.7	
S.D.	18.119		7.843		14.942	
Minimum	13		2		2	
Maximum	45		30		45	

จากตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ตำแหน่งในชุมชน การเป็นสมาชิกองค์กรการเกษตร ตำแหน่งในศูนย์ข้าวชุมชน เหตุผลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ประสบการณ์ในการทำงาน และประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. เพศ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 57.6 เป็นเพศชาย และร้อยละ 42.4 เป็นเพศหญิง

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 62.5 เป็นเพศชาย และร้อยละ 37.5 เป็นเพศหญิง

2. อายุ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 42.4 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี และมีอายุ 51 – 60 ปี รองลงมา ร้อยละ 12.1 มีอายุระหว่าง 61 - 70 ปี ร้อยละ 3.0 มีอายุมากกว่า 70 ปี ตามลำดับ โดยสมาชิกมีอายุต่ำสุด 41 ปี สูงสุด 77 ปี และเฉลี่ยอยู่ที่ 53.09 ปี

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 39.1 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี รองลงมา ร้อยละ 26.6 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี และ อายุ 61 – 70 ปี ร้อยละ 6.3 มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี และร้อยละ 1.6 มีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป โดยสมาชิกมีอายุต่ำสุด 40 ปี สูงสุด 72 ปี และเฉลี่ยอยู่ที่ 54.53 ปี

3. ระดับการศึกษา จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 45.5 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา ร้อยละ 36.4 จบระดับประถมศึกษา ร้อยละ 12.1 จบระดับมัธยมตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 3 จบระดับอนุปริญา/ปวส. และระดับปริญญาตรี

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 43.8 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 28.1 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 18.8 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 6.3 จบการศึกษาระดับอนุปริญา/ปวส. และร้อยละ 3.1 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี

4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 69.7 มีสมาชิกในครัวเรือน 3 - 4 คน รองลงมา ร้อยละ 18.2 มีสมาชิกในครัวเรือน 5 - 6 คน ร้อยละ 6.1 มีสมาชิกในครัวเรือน 7 - 8 คน ร้อยละ 3.0 มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 3 คน และมากกว่า 9 คน ตามลำดับ โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด 2 คน สูงสุด 11 คน และเฉลี่ยอยู่ที่ 4.55 คน

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 48.4 มีสมาชิกในครัวเรือน 3 - 4 คน รองลงมา ร้อยละ 39.1 มีสมาชิกในครัวเรือน 5 - 6 คน ร้อยละ 9.4 มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า

3 คน และร้อยละ 3.1 มีสมาชิกในครัวเรือน 7 - 8 คน โดยมีจำนวนสมาชิกครัวเรือนต่ำสุด 2 คน สูงสุด 8 คน และเฉลี่ยอยู่ที่ 4.25 คน

5. การดำรงตำแหน่งทางสังคม จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 69.7 ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม และร้อยละ 15.2 ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งสมาชิกร้อยละ 6.1 ดำรงตำแหน่งกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ร้อยละ 3 ดำรงตำแหน่งสมาชิก อบต. ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 35.9 ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน รองลงมาร้อยละ 25.0 ดำรงตำแหน่งกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 21.9 ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 14.1 ดำรงตำแหน่งอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านและร้อยละ 3.1 ดำรงตำแหน่งสมาชิก อบต.

6. การเป็นสมาชิกกลุ่ม จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 เป็นสมาชิกกลุ่ม โดยทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน รองลงมา ร้อยละ 84.8 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกร้อยละ 69.7 เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ธกส. สมาชิกร้อยละ 63.6 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 100.0 เป็นสมาชิกกลุ่มและเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน รองลงมา ร้อยละ 57.8 เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 34.4 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และร้อยละ 21.9 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

7. เหตุผลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 93.9 ต้องการมีเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้ สมาชิกร้อยละ 90.9 ต้องการได้รับความรู้ข่าวสารการผลิตข้าวมากขึ้นและต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตในราคาสูง สมาชิกร้อยละ 75.8 ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร และมีการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 84.4 ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ดีไว้ใช้ สมาชิกร้อยละ 70.3 ต้องการได้รับความรู้ข่าวสารการผลิตข้าวมากขึ้น ร้อยละ 50.0 ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูง ร้อยละ 28.1 ต้องการรวมกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร และมีการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน และร้อยละ 20.3 ต้องการมีอำนาจต่อรองทางธุรกิจ

8. ประสบการณ์ในการทำงาน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 63.6 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 41 - 50 ปี รองลงมา ร้อยละ 18.2 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 12.1 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 11 - 20 ปี ร้อยละ 6.1 มี

ประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 21 - 30 ปี ตามลำดับ โดยสมาชิกมีประสบการณ์ในการทำงานต่ำสุด 15 ปี สูงสุด 50 ปี และเฉลี่ย อยู่ที่ 39.58 ปี

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 37.5 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 21 - 30 ปี รองลงมาร้อยละ 23.4 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 15.6 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 11 - 20 ปี ร้อยละ 12.5 มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ปี ร้อยละ 6.3 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 51 - 60 ปี และร้อยละ 4.7 มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 41 - 50 ปี ตามลำดับ โดยมีสมาชิกที่มีประสบการณ์ทำงานต่ำสุด 8 ปี สูงสุด 60 ปี และเฉลี่ยอยู่ที่ 30.12 ปี

9. ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รางวัลร้อยละ 63.6 มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ระหว่าง 29 - 45 ปี สมาชิกร้อยละ 18.2 มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยกว่า 8 ปี สมาชิกร้อยละ 9.1 มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ระหว่าง 15 - 21 ปีและระหว่าง 8 - 14 ปี โดยสมาชิกมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ต่ำสุด 13 ปี สูงสุด 45 ปี และเฉลี่ย อยู่ที่ 31.58 ปี

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รางวัล ร้อยละ 37.5 มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ระหว่าง 15 - 21 ปี รองลงมาสมาชิกร้อยละ 26.6 มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ระหว่าง 8 - 14 ปี และน้อยกว่า 8 ปี และร้อยละ 9.4 มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 22 - 28 ปี โดยสมาชิกมีการผลิตเมล็ดพันธุ์ต่ำสุด 2 ปี สูงสุด 30 ปี และเฉลี่ยอยู่ที่ 13.58 ปี

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ อาชีพหลัก อาชีพรอง จำนวนแรงงานในการทำงานในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด พื้นที่ในการทำนา พื้นที่ในการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว การขายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน รายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือน รายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน และความเพียงพอของเงินทุนที่ใช้ในการจัดทำแปลงขยาย โดยแสดงเป็นค่าสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 สภาพทางเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล (n = 33)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. อาชีพ		
การเกษตร	33	100.0
การเกษตร(เลี้ยงสัตว์,ปลูกผัก, ประมง)	-	-
รับจ้างทั่วไป	9	27.3
ค้าขาย	24	72.7
2. พื้นที่ถือครองทำการเกษตรทั้งหมด (ไร่)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ไร่	9	27.3
21 – 40 ไร่	23	69.7
41 – 60 ไร่	1	3.0
Mean	25.94	
S.D.	8.533	
Minimum	10	
Maximum	51	
3. พื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ไร่	3	9.1
6 – 15 ไร่	5	15.2
16 – 25 ไร่	3	9.1
26 – 35 ไร่	21	63.6
มากกว่า 35 ไร่	1	3.0
Mean	23.39	
S.D.	9.411	
Minimum	5	
Maximum	50	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	ศูนย์ข่าวชุมชนที่ได้รับรางวัล (n = 33)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว		
เกษตรกรในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง	17	45.5
เอกชน เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าเกษตร	11	33.3
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด	2	6.1
สหกรณ์การเกษตร	8	24.2
รทส.	15	45.5
อื่นๆ(ญาติพี่น้อง)	14	42.4
5. แรงงานในการทำการเกษตร		
ไม่มีแรงงานในครัวเรือน	2	6.1
มีแรงงานในครัวเรือน	31	93.9
1-2 คน	12	36.4
3-4 คน	19	57.6
5 คนขึ้นไป	0	0.0
Mean	2.79	
S.D.	1.166	
Minimum	1	
Maximum	4	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	ศูนย์ข่าวชุมชนที่ได้รับรางวัล (n = 33)	
	จำนวน	ร้อยละ
6. รายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560		
น้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่	5	15.1
2,001 – 4,000 บาทต่อไร่	25	75.8
4,001 – 6,000 บาทต่อไร่	2	6.1
มากกว่า 6,000 บาทต่อไร่	1	3.0
Mean	2,943.19	
S.D.	2,118.336	
Minimum	1,000	
Maximum	13,333	
7. รายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน ในปี 2560		
1,000 -10,000 บาท	5	15.2
10,001-50,000 บาท	27	81.8
50,001-100,000 บาท	1	3.0
Mean	20,757.58	
S.D.	10,644.923	
Minimum	8,000	
Maximum	60,000	
8. รายได้รวมของเกษตรกรต่อปี (รายได้ในภาคเกษตร + รายได้นอกภาคเกษตร)		
10,001-50,000	2	6.1
50,001-10,0000	27	81.8
มากกว่า 100,000	4	12.1
Mean	92,046.06	
S.D.	43,337.051	
Minimum	25,000	
Maximum	250,000	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล (n = 33)	
	จำนวน	ร้อยละ
9. ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ปี 2560		
น้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่	5	15.2
2,001 – 4,000 บาทต่อไร่	27	81.8
4,001 – 6,000 บาทต่อไร่	1	3.0
มากกว่า 6,000 บาทต่อไร่	-	-
Mean	5,191.82	
S.D.	4,856.035	
Minimum	2,460	
Maximum	32,000	
10. การกู้เงินมาใช้ในการทำนา ณ ปี 2560		
1. ไม่มี(ข้ามไปตอบข้อ14)	21	63.6
2. มี	12	36.4
แหล่งเงินทุน(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
1) ธกส.	12	36.4
2) กองทุนหมู่บ้าน	5	15.2

ตารางที่ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้ไม่รับรางวัล

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	ศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล (n = 64)	
	จำนวน	ร้อยละ
1. อาชีพ		
การเกษตร	64	100.0
การเกษตร(เลี้ยงสัตว์,ปลูกผัก, ประมง)	3	4.7
รับจ้างทั่วไป	38	59.4
ค้าขาย	5	7.8
อื่นๆ(รับราชการ,พนักงานเอกชน)	18	28.1
2. พื้นที่ถือครองทำการเกษตรทั้งหมด (ไร่)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ไร่	50	78.1
21 – 40 ไร่	10	15.6
41 – 60 ไร่	4	6.3
Mean	17.05	
S.D.	8.908	
Minimum	3	
Maximum	42	
3. พื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ไร่	45	70.3
6 – 15 ไร่	18	28.1
16 – 25 ไร่	0	0.0
26 – 35 ไร่	1	1.6
มากกว่า 35 ไร่	0	0.0
Mean	6.25	
S.D.	3.643	
Minimum	2	
Maximum	28	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	ศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล (n = 64)	
	จำนวน	ร้อยละ
4. แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว		
เกษตรกรในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง	17	45.5
เอกชน เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าเกษตร	11	33.3
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด	2	6.1
สหกรณ์การเกษตร	8	24.2
รทส.	15	45.5
อื่นๆ(ญาติพี่น้อง)	14	42.4
5. แรงงานในการทำการเกษตร		
ไม่มีแรงงานในครัวเรือน	0	0.0
มีแรงงานในครัวเรือน	64	100.0
1-2 คน	53	82.8
3-4 คน	11	17.2
5 คนขึ้นไป	0	0.0
Mean	2.05	
S.D.	0.547	
Minimum	1	
Maximum	3	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	ศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล (n = 64)	
	จำนวน	ร้อยละ
6. รายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560		
น้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่	23	36.00
2,001 – 4,000 บาทต่อไร่	34	53.1
4,001 – 6,000 บาทต่อไร่	5	7.8
มากกว่า 6,000 บาทต่อไร่	2	3.1
Mean	2,964.75	
S.D.	2,944.994	
Minimum	800	
Maximum	24,000	
7. รายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน ในปี 2560		
1,000 -10,000 บาท	18	28.1
10,001-50,000 บาท	44	68.8
50,001-100,000 บาท	2	3.1
Mean	22,659.38	
S.D.	15,769.779	
Minimum	0	
Maximum	70,000	
8. รายได้รวมของเกษตรกรต่อปี (รายได้ในภาคเกษตร + รายได้นอกภาคเกษตร)		
10,001-50,000	32	50.0
50,001-10,0000	21	32.8
มากกว่า 100,000	11	17.2
Mean	69,773.75	
S.D.	40,652.190	
Minimum	15,000	
Maximum	200,000	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ	ศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล (n = 64)	
	จำนวน	ร้อยละ
9. ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ปี 2560		
น้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่	18	28.1
2,001 – 4,000 บาทต่อไร่	34	53.1
4,001 – 6,000 บาทต่อไร่	12	18.8
มากกว่า 6,000 บาทต่อไร่	-	-
Mean	22,659.38	
S.D.	15,769.779	
Minimum	0	
Maximum	70,000	
10. การกู้เงินมาใช้ในการทำนา ณ ปี 2560		
1. ไม่มี(ข้ามไปตอบข้อ14)	18	28.1
2. มี	46	71.9
แหล่งเงินทุน(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
1) ธกส.	42	65.6
2) กองทุนหมู่บ้าน	22	34.4

จากตารางที่ 4.2 และ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ พื้นที่ถือครองการเกษตร ทั้งหมด พื้นที่ที่ใช้ในการทำเมล็ดพันธุ์ จำนวนแรงงานในการทำนาในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร ทั้งหมด พื้นที่ในการทำนา พื้นที่ในการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว การขายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน รายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือน รายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน และความเพียงพอของเงินลงทุนที่ใช้ในการจัดทำแปลงขยาย ผลการวิจัยพบว่า

1. อาชีพ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 มีอาชีพทำนา ส่วนอาชีพรองของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 72.7 มีอาชีพค้าขายรองลงมา ร้อยละ 27.3 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป และอาชีพรองของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 59.4 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมา ร้อยละ 28.1 มีอาชีพอื่นๆ ร้อยละ 7.8 มีอาชีพค้าขาย สมาชิก ร้อยละ 4.7 มีอาชีพการเกษตร (เลี้ยงสัตว์,ปลูกผัก,ทำประมง)

2. **พื้นที่ถือครองทำนาทั้งหมด** สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 69.7 มีพื้นที่ถือครองในการทำนาระหว่าง 21 – 40 ไร่ สมาชิกร้อยละ 27.3 มีพื้นที่ถือครองในการทำนา น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ไร่ ร้อยละ 3.0 มีพื้นที่ถือครองในการทำนาระหว่าง 41 – 60 ไร่ โดยต่ำสุด 10 ไร่ สูงสุด 51 ไร่ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีพื้นที่ถือครองทำนาเฉลี่ย 25.94 ไร่ต่อคน

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 78.1 มีพื้นที่ถือครองในการทำนา น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ไร่ รองลงมาร้อยละ 15.6 มีพื้นที่ถือครองในการทำนาระหว่าง 21 – 40 ไร่ ร้อยละ 6.3 มีพื้นที่ถือครองในการทำนาระหว่าง 41 – 60 ไร่ โดยมีต่ำสุด 3 ไร่ สูงสุด 42 ไร่ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล มีพื้นที่ถือครองทำนาเฉลี่ย 17.05 ไร่ต่อคน

3. **พื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว** สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 63.6 มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 26 – 35 ไร่ ร้อยละ 15.2 มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 6 – 15 ไร่ ร้อยละ 9.1 มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 16 – 25 ไร่ และน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ไร่ ร้อยละ 3.0 มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 36 – 45 ไร่ โดยต่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 50 ไร่ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 23.39 ไร่ต่อคน

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล สมาชิกร้อยละ 70.3 มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ไร่ ร้อยละ 28.1 มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 6 – 15 ไร่ ร้อยละ 1.6 มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวระหว่าง 26 – 35 ไร่ โดยต่ำสุด 2 ไร่ สูงสุด 28 ไร่ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 23.39 ไร่ต่อคน

4. **แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว** สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 45.5 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกรในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง ร้อยละ 36.4 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 12.1 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเอกชน เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าเกษตร ร้อยละ 6.1 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 53.1 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้สหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 23.4 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกรในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง ร้อยละ 12.5 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเอกชน ร้อยละ 10.9 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 7.8 จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับชกส.

5. **จำนวนแรงงานในการทำนาในครัวเรือน** สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 มีแรงงานในครัวเรือน โดยร้อยละ 48.5 มีแรงงานในครัวเรือน 1 – 2 คน ร้อยละ 39.4 มีแรงงานในครัวเรือน 3 – 4 คน ร้อยละ 12.1 มีแรงงานในครัวเรือน 5 คน ขึ้นไป โดยจำนวนแรงงาน

ในการทำงานในครัวเรือนน้อยที่สุด 1 คน สูงสุด 7 คน และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลมีจำนวนแรงงานในการทำงานในครัวเรือน เฉลี่ย 2.71 คนต่อครัวเรือน

ส่วนศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100 มีแรงงานในครัวเรือน โดยร้อยละ 59.4 มีแรงงานในครัวเรือน 1 – 2 คน ร้อยละ 31.3 มีแรงงานในครัวเรือน 3 – 4 คน ร้อยละ 9.4 คน มีแรงงาน 5 คน ขึ้นไป โดยจำนวนแรงงานในการทำงานในครัวเรือนน้อยที่สุด 1 คน สูงสุด 3 คน และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลมีจำนวนแรงงานในการทำงานในครัวเรือน เฉลี่ย 2.05 คนต่อครัวเรือน

6. รายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 75.8 มีรายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560 ระหว่าง 2,001 – 4,000 บาทต่อไร่ ร้อยละ 15.1 มีรายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560 น้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่ ร้อยละ 6.1 มีรายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560 ระหว่าง 4,000- 6,000 บาทต่อไร่ และร้อยละ 3.0 มีรายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560 มากกว่า 6,000 บาทต่อไร่ โดยมีรายได้ต่ำสุด 1,000 บาทต่อไร่ สูงสุด 13,333 บาทต่อไร่ เฉลี่ย 2,943.19 บาทต่อไร่

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 53.1 มีรายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560 ระหว่าง 2,001 – 4,000 บาทต่อไร่ ร้อยละ 36.0 มีรายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560 น้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่ ร้อยละ 7.8 มีรายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560 ระหว่าง 4,001-6,000 บาทต่อไร่ และ ร้อยละ 3.1 มีรายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ปี 2560 มากกว่า 6,000 บาทต่อไร่ โดยมีรายได้ต่ำสุด 800 บาทต่อไร่ สูงสุด 24,000 บาทต่อไร่ เฉลี่ย 2,957.41 บาทต่อไร่

7. รายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 81.8 มีรายได้นอกภาคการเกษตรระหว่าง 10,001 – 50,000 บาทต่อปี ร้อยละ 15.2 มีรายได้นอกภาคการเกษตรไม่เกิน 10,000 บาทต่อปี ร้อยละ 3.0 มีรายได้นอกภาคการเกษตรระหว่างระหว่าง 50,0001 – 100,000 บาทต่อปี โดยมีรายได้ต่ำสุด 8,000 บาทต่อปี สูงสุด 60,000 บาทต่อปี เฉลี่ย 20,757.58 บาทต่อปี

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 68.8 มีรายได้นอกภาคการเกษตรระหว่าง 10,001 – 50,000 บาทต่อปี ร้อยละ 28.1 มีรายได้นอกภาคการเกษตรระหว่าง ไม่เกิน 10,000 บาทต่อปี ร้อยละ 3.1 มีรายได้นอกภาคการเกษตรระหว่างระหว่าง 50,0001 – 1000,000 บาทต่อปี โดยมีรายได้ต่ำสุด 0 บาทต่อปี สูงสุด 70,000 บาทต่อปี เฉลี่ย 22,659.4 บาทต่อปี

8. รายได้รวมของเกษตรกรต่อปี สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 81.8 มีรายได้รวมระหว่าง 50,001 – 100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 12.1 มีรายได้รวมมากกว่า 100,000 บาทต่อ

ปี ร้อยละ 6.1 มีรายได้รวมของการเกษตรต่อปี 10,001 - 50,000 บาทต่อปี โดยมีรายได้ต่ำสุด 25,000 บาทต่อปี สูงสุด 250,000 บาทต่อปี เฉลี่ย 92,046.06 บาทต่อปี

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รางวัล ร้อยละ 50.0 มีรายได้รวมระหว่าง 10,001 - 50,000 บาทต่อปี ร้อยละ 32.8 มีรายได้รวมภาคการเกษตรระหว่าง 50,001 - 100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 17.2 มีรายได้รวม มากกว่า 100,000 บาทต่อปี โดยมีรายได้ต่ำสุด 15,000 บาทต่อปี สูงสุด 200,000 บาทต่อปี เฉลี่ย 69,773.75 บาทต่อปี

9. ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 81.8 มีต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ระหว่าง 2,001 - 4,000 บาทต่อไร่ มีต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่น้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่ ร้อยละ 15.2 และร้อยละ 3.0 มีต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ระหว่าง 4,001 - 6,000 บาทต่อไร่ โดยมีต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ต่ำสุด 2,460 บาทต่อไร่ สูงสุด 32,000 บาทต่อไร่ เฉลี่ย 5,191.82 บาทต่อไร่

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รางวัล ร้อยละ 53.1 มีต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ 2,001 - 4,000 บาทต่อไร่ ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่น้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่ ร้อยละ 28.1 และร้อยละ 18.8 มีต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ระหว่าง 4,001 - 6,000 บาทต่อไร่ โดยมีต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ต่ำสุด 0 บาทต่อไร่ สูงสุด 70,000 บาทต่อไร่ เฉลี่ย 22,659.38 บาทต่อไร่

10. การกู้ยืมเพื่อใช้ในการทำนา สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 63.6 มีเงินทุนเพียงพอใช้ในการทำนา แต่มีสมาชิกร้อยละ 36.4 มีเงินทุนไม่เพียงพอที่ใช้ในการทำนามีการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และร้อยละ 15.2 มีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 28.1 มีเงินทุนเพียงพอในการทำนา แต่มีสมาชิกอีกร้อยละ 65.6 มีเงินทุนไม่เพียงพอในการทำนา โดยมีการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และร้อยละ 6.3 มีเงินทุนไม่เพียงพอในการทำนา โดยมีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของประธานคณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

ใน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมพื้นที่ 2) การเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้า 3) การปลูก 4) การดูแลรักษา 5) การกำจัดพันธุ์ปน 6) การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว แสดง

เป็นค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation :S.D.) มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.4 และ 4.5

ตารางที่ 4.4 ระดับความรู้ โดยมีการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการวัดความรู้พื้นฐาน ดังนี้

จำนวนข้อที่ตอบถูก	หมายถึง
1 - 5 ข้อ	มีความรู้ที่น้อยที่สุด
6 - 10 ข้อ	มีความรู้ที่น้อย
11 - 15 ข้อ	มีความรู้ปานกลาง
16 - 20 ข้อ	มีความรู้มาก
21- 25 ข้อ	มีความรู้มากที่สุด

ตารางที่ 4.5 ร้อยละของสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนที่มีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ประเด็นความรู้ในการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว	เฉลย	n = 97			
		ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล (n = 33)	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล (n = 64)		
1) การเตรียมพื้นที่					
1.1 ในการเตรียมพื้นที่ไม่เผาตอซังในแปลงนาข้าว	ถูก	33	100.0	62	96.9
1.2 ควรปล่อยน้ำเข้านาพอให้ดินชุ่ม เพื่อลดข้าวเรือ และวัชพืช	ถูก	31	93.9	28	43.8
1.3 ควรมีการไถ คราด และปรับระดับแปลงให้ ราบเรียบสม่ำเสมอ	ถูก	33	100.0	64	100.0
2) การเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้า					
2.1 การผลิตเมล็ดพันธุ์ควรใช้เมล็ดพันธุ์จากแหล่งที่ นำเชื่อถือ	ถูก	33	100.0	64	100.0
2.2 ควรแช่เมล็ดพันธุ์ข้าวในน้ำ 12 - 24 ชั่วโมง แล้ว นำมาหุ้มต่อ 24 - 36 ชั่วโมง	ถูก	23	69.7	28	43.8
2.3 การตกกล้าเป็นแปลงยาวไปตามทางลม เว้นร่อง เพื่อการระบายอากาศ ป้องกันการระบาดของโรค	ถูก	33	100.0	59	92.2

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นความรู้ในการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว	เฉลย	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล	
		(n = 33)		(n = 64)	
3) การปลูก					
3.1 ควรจะปักดำข้าวเป็นแถวเป็นแนว	ถูก	33	100.0	62	96.9
3.2 ควรปักดำจับละ 3 - 5 ต้น ลึกประมาณ 3 - 5 เซนติเมตร	ถูก	32	97.0	61	95.3
3.3 ควรใช้ข้าวพันธุ์ และชั้นพันธุ์เดียวกัน ในการปลูกซ่อม	ถูก	33	100.0	45	70.3
3.4 อายุกล้าที่สีควรมีอายุ 20 - 30 วัน	ถูก	33	100.0	51	79.7
4) การดูแลรักษา					
4.1 ควรรักษาระดับน้ำช่วงที่ข้าวแตกกอ อยู่ที่ 15 - 20 เซนติเมตร	ผิด	7	21.2	14	21.9
4.2 ควรใส่ปุ๋ยแต่งหน้าสูตร 46 - 0 - 0 อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ ในระยะข้าวตั้งท้อง	ถูก	25	75.8	29	45.3
4.3 ไม่ควรกำจัดวัชพืชก่อนใส่ปุ๋ย	ผิด	-	-	4	6.3
4.4 ควรมีการสำรวจโรคและแมลงศัตรูข้าว ในแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ	ถูก	31	93.9	34	80.0
4.5 ไม่ควรป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยใช้หลายๆ วิธี ร่วมกัน เช่น ใช้สารสกัดจากธรรมชาติ สารเคมี และวิธี กลด ควรเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง	ผิด	3	9.1	6	9.4
5) การกำจัดพันธุ์ข้าวปน					
5.1 ควรมีการตัดพันธุ์ปนในแปลงนา เฉพาะในช่วงเก็บเกี่ยวเท่านั้น	ผิด	-	-	37	57.8
5.2 มีการถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะผิดปกติไปจาก ต้นพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น ต้นสูง หรือต่ำกว่า	ถูก	33	100.0	33	51.6
5.3 มีการถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะของเมล็ดผิดไป จากเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น มีเมล็ดสั้น หรือยาว หรือ อ้วน หรือผอม หรือมีสีเปลือกแตกต่าง ออกจากแปลง นา	ถูก	33	100.0	64	100.0
5.4 พันธุ์ปนที่ถอนออกนำไปทำลาย นอกแปลง ขยายพันธุ์	ถูก	33	100.0	64	100.0

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นความรู้ในการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว	เฉลี่ย	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล	
		(n = 33)		(n = 64)	
6) การดูแลรักษา					
6.1 เก็บเกี่ยวระยะพลับพลึง ซึ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวหลังจาก ที่ข้าวออกดอกเป็นเวลา 28 - 30 วัน	ถูก	33	100.0	64	100.0
6.2 ควรระบายน้ำออกจากแปลงนาก่อนเก็บเกี่ยว ประมาณ 20 - 30 วัน	ผิด	3	9.1	52	81.3
6.3 ควรทำความสะอาดเครื่องนวด และปรับความเร็ว รอบเครื่องให้เหมาะสมก่อนนวดเมล็ดพันธุ์	ถูก	33	100.0	63	98.4
6.4 ควรตากเมล็ดพันธุ์ เพื่อลดความชื้นกับพื้น โดยตรง	ผิด	4	12.1	60	93.9
6.5 ควรเกลี่ยและกลับกองเมล็ดพันธุ์ที่ตาก เพื่อให้เมล็ด พันธุ์แห้งอย่างทั่วถึง และใช้ผ้าคลุม ในตอนกลางคืน	ถูก	33	100.0	64	100.0
6.6 ทำความสะอาดกระสอบก่อนการบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าว	ถูก	33	100.0	64	100.0

จากตารางที่ 4.5 จากการศึกษาความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีรายละเอียดดังนี้

1. การเตรียมพื้นที่

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็นการเตรียมพื้นที่โดยไม่เผาตอซังในแปลงนาและประเด็นควรมีการไถคราดและปรับระดับแปลงให้ราบเรียบสม่ำเสมอ รองลงมาร้อยละ 93.9 ตอบถูกในประเด็นปล่อยน้ำเข้านาพอให้ดินชุ่ม เพื่อล่อข้าวเรือและวัชพืช ตามลำดับ

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100 ตอบถูกในประเด็นควรมีการไถคราดและปรับระดับแปลงให้ราบเรียบสม่ำเสมอ รองลงมาร้อยละ 96.9 ตอบถูกในประเด็นในการเตรียมพื้นที่ท่านไม่เผาตอซังในแปลงนาข้าว ร้อยละ 43.8 ตอบถูกในประเด็นการปล่อยน้ำเข้านาพอให้ดินชุ่ม เพื่อล่อข้าวเรือ และข้าววัชพืช

2. การเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้า

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็นควรใช้เมล็ดพันธุ์ จากแหล่งที่นำเชื้อถื้อและ และประเด็นการตกกล้าเป็นแปลงยาวไปตามทางลม เว้นร่องเพื่อการระบายอากาศ ป้องกันการระบาดของโรค ร้อยละ 69.7 ตอบถูกในประเด็นแช่เมล็ดพันธุ์ข้าวในน้ำ 12 – 24 ชั่วโมง แล้วนำมาหุ้มต่อ 24 – 36 ชั่วโมง ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็นควรใช้เมล็ดพันธุ์ จากแหล่งที่นำเชื้อถื้อและ ร้อยละ 92.2 ตอบถูกในประเด็นการตกกล้าเป็นแปลงยาวไปตามทางลม เว้นร่องเพื่อการระบายอากาศ ป้องกันการระบาดของโรค ร้อยละ 43.8 ตอบถูกในประเด็นแช่เมล็ดพันธุ์ข้าวในน้ำ 12 – 24 ชั่วโมง แล้วนำมาหุ้มต่อ 24 – 36 ชั่วโมง

3. การปลูก

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ ร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็นควรใช้ข้าวพันธุ์ และชั้นพันธุ์เดียวกัน ในการปลูกซ่อมข้าวในแปลงนาและประเด็นอายุกล้าที่ดีควรมีอายุ 20 – 30 วัน รองลงมา ร้อยละ 97.0 ตอบถูกในประเด็นควรปักดำจับละ 3 - 5 ต้น ลึกประมาณ 3 - 5 เซนติเมตร และร้อยละ 93.9 ปักดำข้าวเป็นแถวเป็นแนว ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 96.9 ตอบถูกในประเด็นควรปักดำเป็นแถวเป็นแนว รองลงมา ร้อยละ 95.3 ตอบถูกในประเด็นควรปักดำจับละ 3 – 5 ต้น ลึกประมาณ 3 – 5 เซนติเมตร ร้อยละ 79.7 ตอบถูกในประเด็นอายุกล้าที่ดีควรมีอายุ 20 – 30 วัน ร้อยละ 70.3 ตอบถูกในประเด็นควรใช้ข้าวพันธุ์ และชั้นพันธุ์เดียวกัน ในการปลูกซ่อมข้าวในแปลงนา

4. การดูแลรักษา

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็นควรกำจัดวัชพืชก่อนใส่ปุ๋ย ร้อยละ 93.9 ตอบถูกในประเด็นควรมีการสำรวจโรคและแมลงศัตรูข้าว ในแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 90.9 ตอบถูกในประเด็นกำจัดศัตรูพืช โดยใช้หลายๆ วิธีร่วมกัน เช่น ใช้สารสกัดจากธรรมชาติ สารเคมี และวิธีกล ร้อยละ 78.8 ตอบถูกในประเด็นควรรักษาระดับน้ำช่วงที่ข้าวแตกกอ อยู่ที่ 5 - 10 เซนติเมตร ร้อยละ 75.8 ตอบถูกในประเด็นควรใส่ปุ๋ยแต่งหน้าสูตร 46-0-0 อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ ในระยะข้าวตั้งท้อง ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 93.8 ตอบถูกในประเด็นควรกำจัดวัชพืชก่อนใส่ปุ๋ย รองลงมา ร้อยละ 90.6 ตอบถูกในประเด็นป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยใช้หลายๆ วิธีร่วมกัน เช่น ใช้สารสกัดจากธรรมชาติ สารเคมี และวิธีกล ร้อยละ 80.0 ตอบถูกในประเด็นควรมีการสำรวจโรคและแมลงศัตรูข้าว ในแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ ร้อยละ 78.1 ควรรักษา

ระดับน้ำช่วงที่ข้าวแตกกอ อยู่ที่ 5 - 10 เซนติเมตร และร้อยละ 45.3 ใ้ปุ๋ยแต่งหน้า สูตร 40-0-0 อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ ในระยะข้าวตั้งท้อง ตามลำดับ

5. การกำจัดพันธุ์ปน

สมาชิกร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็นควรมีการตัดพันธุ์ปนในแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ มีการถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะของเมล็ดผิดไปจากเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น มีเมล็ดสั้น หรือยาว หรืออ้วน หรือพอม หรือมีสีเปลือกแตกต่าง ออกจากแปลงนา พร้อมทั้งนำพันธุ์ปนที่ถอนออกไปทำลาย นอกแปลงขยายพันธุ์ มีการถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะผิดปกติไปจากต้นพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น ต้นสูง หรือต่ำกว่า ต้นที่ออกดอกก่อน หรือออกดอกหลัง พันธุ์ปนที่ถอนออกไปทำลายนอกแปลงขยายพันธุ์

ส่วนสมาชิกที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็นมีการถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะของเมล็ดผิดไปจากเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น มีเมล็ดสั้น หรือยาว หรืออ้วน หรือพอม หรือมีสีเปลือกแตกต่าง ออกจากแปลงนาและพันธุ์ปนที่ถอนออกไปทำลาย นอกแปลงขยายพันธุ์ ร้อยละ 51.6 ร้อยละ ตอบถูกในประเด็นมีการถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะผิดปกติไปจากต้นพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น ต้นสูง หรือต่ำกว่า ต้นที่ออกดอกก่อน หรือออกดอกหลัง ร้อยละ 42.2 ตอบถูกในประเด็นควรมีการตัดพันธุ์ปนใน 5 ระยะ การเจริญเติบโตของข้าว

6. การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็น เก็บเกี่ยวระยะปลับปลิง ซึ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวหลังจากที่ข้าวออกดอกเป็นเวลา 28 - 30 วัน ควรทำความสะอาดเครื่องนวด และปรับความเร็วรอบเครื่องให้เหมาะสมก่อนนวดเมล็ดพันธุ์ ทำความสะอาดกระสอบก่อนการบรรจุเมล็ดพันธุ์ ควรเกลี่ยและกลับเมล็ดพันธุ์ที่ตาก เพื่อให้เมล็ดพันธุ์แห้งอย่างทั่วถึง และใช้ผ้าคลุมในตอนกลางคืน รองลงมา ร้อยละ 90.9 ตอบถูกในประเด็นควรระบายน้ำออกจากแปลงนา ก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 7 - 10 วัน ร้อยละ 87.9 ตากเมล็ดพันธุ์ เพื่อลดความชื้น โดยมีวัสดุรองรับเมล็ดพันธุ์ ไม่ตากเมล็ดพันธุ์บนพื้นโดยตรง ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 ตอบถูกในประเด็นเก็บเกี่ยวระยะปลับปลิง ซึ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวหลังจากที่ข้าวออกดอกเป็นเวลา 28 - 30 วัน ควรเกลี่ยและกลับเมล็ดพันธุ์ที่ตาก เพื่อให้เมล็ดพันธุ์แห้งอย่างทั่วถึง และใช้ผ้าคลุมในตอนกลางคืน และทำความสะอาดกระสอบ ก่อนการบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าว ร้อยละ 98.4 ตอบถูกในประเด็นควรทำความสะอาดเครื่องนวด และปรับความเร็วรอบเครื่องให้เหมาะสมก่อนนวดเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 18.8 ตอบถูกในประเด็นตากเมล็ดพันธุ์ เพื่อลดความชื้น โดยมีวัสดุรองรับเมล็ดพันธุ์ ไม่ตากเมล็ดพันธุ์บนพื้นโดยตรง ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตารางที่ 4.6 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ ความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์	n = 97			
	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล (n = 33)		ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล (n = 64)	
	ได้รับ	ร้อยละ	ได้รับ	ร้อยละ
1. สื่อแบบรายบุคคล				
1.1 เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน	33	100.0	64	100.0
1.2 เกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน	33	100.0	62	96.9
1.3 การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทาง โทรศัพท์	31	93.9	31	48.4
2. สื่อแบบกลุ่ม				
2.1 การประชุม	33	100.0	64	100.0
2.2 การอบรม	33	100.0	64	100.0
2.3 การสาธิต	33	100.0	64	100.0
2.4 การศึกษาดูงาน	33	100.0	33	51.6
3. สื่อแบบมวลชน				
3.1 วิทยุ	25	75.8	3	4.7
3.2 โทรทัศน์	30	90.9	42	65.6
3.3 หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	33	100.0	64	100.0
3.4 ป้ายประกาศ	29	87.9	32	50.0
3.5 เอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ	27	81.8	32	50.0
3.6 การจัดนิทรรศการ	33	100.0	33	51.6
4. สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ				
4.1 อินเทอร์เน็ต (Internet)	11	33.3	6	9.4
4.2 เฟสบุ๊ก (Facebook)	13	39.4	5	7.8
4.3 โปรแกรม/แอปพลิเคชัน (Program/Application)	11	33.3	-	-
4.4 ไลน์ (Line)	14	42.4	7	10.9

จากตารางที่ 4.6 การได้รับความรู้ที่ได้รับในเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ ของสมาชิกศูนย์
ข้าวชุมชน ผ่านการสื่อสาร 4 ช่องทาง รายละเอียดดังนี้

1) สื่อสารแบบรายบุคคล

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 100.0 ได้รับความรู้จากการที่
เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน และร้อยละ 100.0 เกษตรกรไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน ร้อยละ
93.9 ได้รับความรู้จากการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่กับเกษตรกรทางโทรศัพท์

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 ได้รับความรู้จากการที่
เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน รองลงมาร้อยละ 96.9 เกษตรกรเข้าพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน
ร้อยละ 48.4 ได้รับความรู้จากการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่กับเกษตรกรทางโทรศัพท์ ตามลำดับ

2) สื่อสารแบบกลุ่ม

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลร้อยละ 100.0 ได้รับความรู้จากการประชุม
การศึกษาดูงาน การอบรม การสาธิต ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 ได้รับความรู้มากที่สุด
จากการประชุม การอบรม การสาธิต ร้อยละ 51.6 การศึกษาดูงาน ตามลำดับ

3) สื่อสารแบบมวลชน

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 ได้รับความรู้จากหอกระจาย
ข่าว รองลงมาคือ ได้รับความรู้จากการจัดนิทรรศการ ร้อยละ 90.9 ได้รับความรู้จากโทรทัศน์
ร้อยละ 87.9 ได้รับความรู้จากป้ายประกาศ ร้อยละ 81.8 ได้รับความรู้จากเอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ
ร้อยละ 75.8 ได้รับความรู้จากวิทยุ ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100 ได้รับความรู้จากหอ
กระจายข่าว ประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 65.6 ได้รับความรู้โทรทัศน์ ร้อยละ 51.6 ได้รับความรู้จากการ
จัดนิทรรศการ ร้อยละ 50.0 ได้รับความรู้จากป้ายประกาศและเอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ ร้อยละ 4.7
ได้รับความรู้จากวิทยุ

4) สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 42.4 ได้รับความรู้จากไลน์ ร้อยละ
39.4 ได้รับความรู้จากเฟสบุ๊ก ร้อยละ 33.3 ได้รับความรู้จากอินเทอร์เน็ต และได้รับความรู้จาก
โปรแกรม/แอปพลิเคชัน

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 10.9 ได้รับความรู้จากไลน์
ร้อยละ 9.4 ได้รับความรู้จากอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 7.8 ได้รับความรู้จากเฟสบุ๊ก

การได้รับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.)

ตารางที่ 4.7 ระดับความรู้ที่ได้รับจากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

n=97

แหล่งข้อมูล	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล (n=33)		แปลผล	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล (n=64)		แปลผล
	Mean	S.D.		Mean	S.D.	
1. สื่อแบบรายบุคคล						
1.1 เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน	5.00	0.00	มากที่สุด	4.72	0.70	มากที่สุด
1.2 เกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน	4.15	0.36	มาก	3.64	0.98	มาก
1.3 การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และ เกษตรกรทางโทรศัพท์	4.64	0.54	มากที่สุด	3.53	0.56	มาก
2. สื่อแบบกลุ่ม						
2.1 การประชุม	5.00	0.00	มากที่สุด	4.66	0.76	มากที่สุด
2.2 การอบรม	4.76	0.44	มากที่สุด	4.50	0.50	มาก
2.3 การสาธิต	4.94	0.35	มากที่สุด	4.20	0.69	มาก
2.4 การศึกษาดูงาน	5.00	0.00	มากที่สุด	3.67	0.94	มาก
3. สื่อแบบมวลชน						
3.1 วิทยู	4.76	0.44	มากที่สุด	3.11	0.40	ปานกลาง
3.2 โทรทัศน์	4.45	0.75	มาก	3.83	0.65	มาก
3.3 หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	5.00	0.00	มากที่สุด	4.91	0.52	มากที่สุด
3.4 ป้ายประกาศ	4.94	0.24	มากที่สุด	3.97	0.99	มาก
3.5 เอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ	4.82	0.47	มากที่สุด	3.83	0.90	มาก
3.6 การจัดนิทรรศการ	4.97	0.17	มากที่สุด	3.36	0.74	ปานกลาง
4. สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ						
4.1 อินเทอร์เน็ต (Internet)	2.21	0.69	น้อย	3.67	0.52	มาก
4.2 เฟสบุ๊ก (Facebook)	2.27	0.76	น้อย	3.40	0.55	ปานกลาง
4.3 โปรแกรม/แอปพลิเคชัน (Program/Application)	1.97	0.17	น้อย	0.00	0.00	-
4.4 ไลน์ (Line)	2.88	0.48	น้อย	3.43	0.54	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.7 ระดับความรู้ที่ได้รับจากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ด้านสื่อแบบรายบุคคล แหล่งข้อมูลที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับมากที่สุด คือ การที่เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด (Mean= 5.00) รองลงมา ได้แก่ การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์ (Mean= 4.64) และเกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน (Mean= 4.15) สื่อแบบกลุ่ม แหล่งข้อมูลที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับมากที่สุด คือ การประชุมและ การศึกษาดูงานมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด (Mean= 5.00) รองลงมาได้แก่ การสาธิต (Mean= 4.94) และการอบรม (Mean= 4.76) สื่อแบบมวลชน แหล่งข้อมูลที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับมากที่สุด คือ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด (Mean= 5.00) รองลงมา ได้แก่ การจัดนิทรรศการ (Mean= 4.97) ป้ายประกาศ (Mean= 4.94) เอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ (Mean= 4.82) วิทยู (Mean= 4.76) โทรทัศน์ (Mean= 4.45) สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งข้อมูลที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับมากที่สุด คือ ไลน์ (Line) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด (Mean= 2.88) รองลงมา ได้แก่ เฟสบุ๊ก (Facebook) (Mean= 2.27) อินเทอร์เน็ต (Internet) (Mean= 2.21) และ โปรแกรม/แอปพลิเคชัน (Program/Application) (Mean= 1.98)

ระดับความรู้ที่ได้รับจากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ด้านสื่อแบบรายบุคคล แหล่งข้อมูลที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับมากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด (Mean= 4.72) รองลงมา ได้แก่ เกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน (Mean= 3.64) และการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์ (Mean= 3.53) สื่อแบบกลุ่ม แหล่งข้อมูลที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับมากที่สุด คือ การประชุมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด (Mean= 4.66) รองลงมาได้แก่ การอบรม (Mean= 4.50) และการสาธิต (Mean= 4.20,) การศึกษาดูงาน (Mean= 3.67) สื่อแบบมวลชน แหล่งข้อมูลที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับมากที่สุด คือ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด (Mean= 4.91) รองลงมา ได้แก่ ป้ายประกาศ (Mean= 3.97) เอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ และ โทรทัศน์ (Mean= 3.83) การจัดนิทรรศการ (Mean= 3.36) วิทยู (Mean= 3.11) สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งข้อมูลที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับมากที่สุด คือ อินเทอร์เน็ต (Internet) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด (Mean= 3.67) รองลงมา ได้แก่ ไลน์ (Line) (Mean= 3.43) เฟสบุ๊ก (Facebook) (Mean= 3.40) และ โปรแกรม/แอปพลิเคชัน (Program/Application) (Mean= 0.00)

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานในกิจกรรมความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานในกิจกรรมความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน

ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน	ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล	
	(n=33)		(n=64)	
	มี	ร้อยละ	มี	ร้อยละ
1. การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน				
1.1 การจัดการองค์กร				
1.1.1 มีการกำหนดโครงสร้างกลุ่ม	31	93.9	53	82.8
1.1.2 มีการเลือกคณะกรรมการในการดำเนินงาน	32	97.0	53	82.8
1.1.3 มีการกำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินงาน	32	97.0	51	79.7
1.1.4 มีการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก	32	97.0	55	85.9
1.2 การจัดการเกี่ยวกับสมาชิก				
1.2.1 มีการคัดเลือกสมาชิก	33	100.0	55	85.9
1.2.2 มีการจัดให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในศูนย์ข้าวชุมชน	32	97.0	60	93.8
1.2.3 มีการพัฒนาสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน	33	100.0	55	85.9
1.3 การวางแผน				
1.3.1 มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน	33	100.0	57	89.1
1.3.2 มีการวางแผนสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์	33	100.0	61	95.3
1.3.3 มีการกำหนดแผนการดำเนินงาน	33	100.0	61	95.3
1.4 มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ	33	100.0	62	96.9
1.5 มีการประสานงานเครือข่าย				
1.5.1 มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	32	97.0	60	93.8
1.5.2 มีการประสานงานระหว่างศูนย์ฯด้วยกัน	33	100.0	60	93.8

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล	
	(n=33)		(n=64)	
	มี	ร้อยละ	มี	ร้อยละ
1.6. กองทุนหมุนเวียน				
1.6.1 ศูนย์มีกองทุนหมุนเวียน	32	97.0	62	96.9
1.6.2 มีคณะกรรมการบริหารกองทุน	33	100.0	59	92.2
1.6.3 มีข้อระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน	33	100.0	61	95.3
1.6.4 มีแผนบริหารกองทุน	33	100.0	60	93.8
1.6.5 มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย	32	97.0	59	92.2
1.6.6 มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน	32	97.0	58	90.6
2. การผลิตเมล็ดพันธุ์				
2.1 การจัดทำแปลงขยายพันธุ์				
2.1.1 เมล็ดพันธุ์ที่นำมาใช้ในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์มีคุณภาพ	32	97.0	54	84.4
2.1.2 มีการจัดการแปลงนาที่ดี	33	100.0	52	81.3
2.2 การปลูก				
2.2.1 การเตรียมดินที่เหมาะสม	32	97.0	60	93.8
2.2.2 การใช้ปุ๋ยที่เหมาะสม	32	97.0	55	85.9
2.2.3 การป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเหมาะสม	33	100.0	59	92.2
2.2.4 การตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง	31	93.9	50	78.1
2.3 การเก็บเกี่ยว				
2.3.1 การเลือกช่วงเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมหรือในระยะเวลาปล้ำปล้าง	31	93.9	50	78.1
2.3.2 มีการตากลดความชื้น	32	97.0	50	78.1
2.3.3 มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว	32	97.0	59	92.2
2.3.4 การเก็บรักษาผลผลิตที่เหมาะสม	32	97.0	53	82.8
2.3.5 การจดบันทึกผลผลิต	31	93.9	60	93.8

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน	ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข้าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล	
	(n=33)		(n=64)	
	มี	ร้อยละ	มี	ร้อยละ
3. การตลาด				
3.1 มีการกำหนดเป้าหมายและแผนการกระจาย เมล็ดพันธุ์ ในแต่ละปีตรงตามความต้องการของชาวนา	32	97.0	50	78.1
3.2 มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม	32	97.0	60	93.8
3.3 มีการเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่ หลากหลายช่องทาง	32	97.0	48	75.0
3.4 มีการพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์	32	97.0	56	87.5
3.5 มีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอก ชุมชน	31	93.9	52	81.3
4. การเรียนรู้				
4.1 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก	32	97.0	51	79.7
4.2 มีการเรียนรู้กับศูนย์อื่น	32	97.0	46	71.9
4.3 มีการเรียนรู้ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน	32	97.0	51	79.7
4.4 มีการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน	32	97.0	50	78.1
4.5 มีการเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต, เฟสบุ๊ก, ไลน์			54	84.4

จากตารางที่ 4.8 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานในกิจกรรมความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน 4 ด้าน รายละเอียดดังนี้

1) การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 มีการคัดเลือกสมาชิก มีการพัฒนาสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และ ร้อยละ 93.9 มีการกำหนดโครงสร้างกลุ่ม ตามลำดับ

ส่วนสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 96.9 มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ และร้อยละ 79.7 มีการกำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินงาน

2) การผลิตเมล็ดพันธุ์

สมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 100.0 มีการจัดการแปลงนาที่ดี มีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเหมาะสม และร้อยละ 93.9 การตัดพันธุ์ปลูกอย่างต่อเนื่อง

ส่วนสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 93.8 มีการเตรียมดินที่เหมาะสม และร้อยละ 78.1 มีการเลือกช่วงเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมหรือในระยะพลับพลึง และมีการตากลดความชื้น

3) การตลาด

สมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 97.0 มีการกำหนดเป้าหมายและแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ในแต่ละปีตรงตามความต้องการของชาวนา มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม และร้อยละ 93.9 มีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ส่วนสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 93.8 มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม และมีเพียง ร้อยละ 78.1 มีการเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่หลากหลายช่องทาง

4) การเรียนรู้

สมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 97.0 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก มีการเรียนรู้กับศูนย์อื่น และมีการเรียนรู้ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน

ส่วนสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 84.4 มีการเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต, เฟสบุ๊ก, ไลน์ และร้อยละ 71.9 มีการเรียนรู้กับศูนย์อื่น ตารางที่ 4.9 ระดับความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน

ความเข้มแข็งของ ศูนย์ข่าวชุมชน	ศูนย์ข่าวชุมชนที่ได้รับรางวัล (n=33)			ศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล (n=64)		
	จำนวน	ร้อยละ	ระดับความ เข้มแข็ง	จำนวน	ร้อยละ	ระดับความ เข้มแข็ง
1- 8 ข้อ	0	0.0	น้อยที่สุด	0	0	น้อยที่สุด
9 -16 ข้อ	0	0.0	น้อย	0	0	น้อย
17 - 24 ข้อ	0	0.0	ปานกลาง	1	1.6	ปานกลาง
25 - 32 ข้อ	0	0.0	มาก	14	21.8	มาก
33 - 40 ข้อ	33	100.0	มากที่สุด	49	76.6	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.9 พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลมีความเข้มแข็งในระดับมากที่สุด จำนวน 33 คน ส่วนสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลร้อยละ 76.6 มีความเข้มแข็งในระดับมากที่สุด จำนวน 49 คน ร้อยละ 21.8 มีความเข้มแข็งในระดับมาก และร้อยละ 1.6 มีความเข้มแข็งในระดับปานกลาง

**การหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานในกิจกรรมความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน
ผลการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (multiple regression analysis)**

ตารางที่ 4.10 การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (multiple regression analysis)

ตัวแปรพยากรณ์	B	SE B	Beta	t	Sig.
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน					
Constant	0.902	0.156		5.791	0.000*
ประสบการณ์ในการทำงาน	-0.005	0.002	-1.074	-3.209	0.004*
ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	-0.002	0.001	-0.636	-3.030	0.006*
พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561	0.009	0.002	1.830	3.744	0.001*
ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560/2561	0.000	0.000	-1.029	-3.357	0.003*
จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร	0.014	0.006	0.368	2.523	0.019*
R = .840	R ² = .590	R ² = .706	SE = .278		

B = ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ ในแบบค่าจริง

SE B = ความคลาดเคลื่อนของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

Beta = ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในแบบคะแนนมาตรฐาน

t = สถิติที่ใช้ทดสอบว่าตัวแปรอิสระที่สามารถใช้พยากรณ์ตัวแปรตาม

Sig. = ค่าความน่าจะเป็นของการทดสอบ

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงาน ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ด

พันธุ์ข้าว พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560 และจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร และเมื่อพิจารณาลำดับความสำคัญของปัจจัย พบว่าพื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนมากที่สุด ($t = 3.744, p = 0.001$) รองลงมาได้แก่ จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร ($t = -2.523, p = .019$) ประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ($t = -3.030, p = 0.006$) ประสบการณ์ในการทำนา ($t = -3.209, p = 0.004$) และผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560/2561 ($t = -3.357, p = 0.003$)

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

ตารางที่ 4.11 ปัญหาในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน	ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล (n=33)		ศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล (n=64)	
	มี	ร้อยละ	มี	ร้อยละ
1. การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน				
1.1 ไม่มีกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก	0	0.0	23	35.9
1.2 สมาชิกไม่เข้าร่วมกิจกรรม	0	0.0	20	31.3
1.3 ไม่มีการวางแผนการดำเนินงาน	0	0.0	28	43.8
1.4 สมาชิกไม่ทำตามกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ	0	0.0	34	53.1
1.5 การทำบัญชีรายรับรายจ่ายของศูนย์	0	0.0	30	46.9
2. การผลิตเมล็ดพันธุ์				
2.1 การจัดการทำแปลงขยายพันธุ์	0	0.0	34	53.1
2.2 ปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูข้าว	0	0.0	35	54.7
2.3 มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว	0	0.0	53	82.8
2.4 การเก็บรักษาผลผลิตที่เหมาะสม	0	0.0	35	54.7
2.5 การจัดบันทึกผลผลิต	0	0.0	38	59.4
3. การตลาด				
3.1 มีการกำหนดเป้าหมายและแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ในแต่ละปีตรงตามความต้องการของชาวนา	32	97.0	50	78.1
3.2 มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม	32	97.0	60	93.8
3.3 มีการเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่หลากหลายช่องทาง	32	97.0	48	75.0

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์ข่าวชุมชน	ศูนย์ข่าวชุมชน ที่ได้รับรางวัล		ศูนย์ข่าวชุมชน ที่ไม่ได้รับรางวัล	
	(n=33)		(n=64)	
	มี	ร้อยละ	มี	ร้อยละ
3.4 มีการพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์	32	97.0	56	87.5
3.5 มีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน	31	93.9	52	81.3
4. การเรียนรู้	32	97.0	51	79.7
4.1 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก	32	97.0	51	79.7
4.2 มีการเรียนรู้กับศูนย์อื่น	32	97.0	46	71.9
4.3 มีการเรียนรู้ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน	32	97.0	51	79.7
4.4 มีการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน	32	97.0	50	78.1
4.5 มีการเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต, เฟสบุ๊ก, ไลน์			54	84.4

จากตารางที่ 4.11 ภาพรวมปัญหาในการดำเนินงานของสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน มีปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์มากที่สุด ร้อยละ 60.9 รองลงมา คือ การเรียนรู้ ร้อยละ 60.4 และมีปัญหาน้อยที่สุดในด้านการบริหารศูนย์ข่าวชุมชน ร้อยละ 42.2

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ใน จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้นำเสนอในประเด็นสำคัญจำแนกออกเป็น 3 ส่วนคือ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ใน จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคม และเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด
- 1.2 เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน
- 1.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน
- 1.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

1.2 วิธีการดำเนินการ

1.2.1 ประชากร (Population) ประชากรที่ทำการศึกษา คือ สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดร้อยเอ็ด ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อเลือกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอที่มีศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล คือ อำเภอเมยวดี ซึ่งมีศูนย์ข้าวชุมชนจำนวน 4 ศูนย์ ประกอบด้วย ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล 1 ศูนย์ มีสมาชิก 33 คน และศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล 3 ศูนย์ มีสมาชิก 64 คน รวมเป็น 97 คน เก็บข้อมูลจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทุกคน

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ 1) คำถามเกี่ยวกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประชาชน คณะกรรมการและสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด 2) ความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของประชาชน คณะกรรมการและสมาชิก

ศูนย์ข้าวชุมชน 3) ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 4) ข้อมูลความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน 5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

1.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการวิจัย

1.1 สภาพทางสังคม

1.1.1 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 57.6 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 53.09 ปี ร้อยละ 45.5 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 69.7 ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.55 คนต่อครัวเรือน โดยมีสถานภาพเป็นสมาชิกกลุ่มทั้งหมด สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ร้อยละ 93.9 ต้องการมีเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้ มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 39.58 ปี มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 31.58 ปี

1.1.2 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 62.5 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 54.53 ปี ร้อยละ 43.8 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 35.9 ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.25 คนต่อครัวเรือน โดยมีสถานภาพเป็นสมาชิกกลุ่มทั้งหมด ร้อยละ 84.4 ต้องการมีเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้ มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 30.12 ปี มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 13.58 ปี

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

1.2.1 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีพื้นที่ถือครองในการทำนาเฉลี่ย 25.94 ไร่ มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 23.39 ไร่ มีความสามารถจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกรในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงร้อยละ 45.5 มีแรงงานในการทำนากศกร เฉลี่ย 2.79 คนต่อครัวเรือน มีรายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือนปี 2560 เฉลี่ย 2,943.19 บาทต่อไร่ มีรายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน ในปี 2560 เฉลี่ย 20,757.58 บาทต่อครัวเรือน มีรายได้รวมเฉลี่ย 92,046.06 บาทต่อปี ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ปี 2560 เฉลี่ย 5,191.82 บาทต่อไร่ ร้อยละ 63.6 มีเงินทุนเพียงพอใช้ในการทำนาแต่มีสมาชิกร้อยละ

36.4 มีเงินทุนไม่เพียงพอที่ใช้ในการทำนา มีการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 15.2 มีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน

1.2.2 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ทั้งหมดมีอาชีพทำนา พื้นที่ถือครองในการทำนาเฉลี่ย 17.05 ไร่ มีพื้นที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 6.25 ไร่ มีความสามารถจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับเกษตรกรในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงร้อยละ 89.1 มีแรงงานในการทำเกษตร เฉลี่ย 2.05 คนต่อครัวเรือน มีรายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือนปี 2560 เฉลี่ย 2,964.75 บาทต่อไร่ มีรายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน ในปี 2560 เฉลี่ย 22,659.38 บาทต่อครัวเรือน มีรายได้รวมเฉลี่ย 69,773.75 บาทต่อปี ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ปี 2560 เฉลี่ย 22,659.38 บาทต่อไร่ ร้อยละ 28.1 มีเงินทุนเพียงพอในการทำนา แต่มีสมาชิกอีก ร้อยละ 65.6 มีเงินทุนไม่เพียงพอในการทำนา โดยมีการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 6.3 มีเงินทุนไม่เพียงพอในการทำนา โดยมีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน

1.2.3 ระดับความรู้ที่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนได้รับจากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล

1) ด้านสื่อแบบรายบุคคล เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีความรู้ระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์และเกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน

2) สื่อแบบกลุ่ม การประชุมและการศึกษาดูงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีความรู้อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การสาธิต และการอบรม

3) สื่อแบบมวลชน หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีความรู้อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การจัดนิทรรศการ ป้ายประกาศ สมาชิกมีความรู้ในระดับมากที่สุด ส่วนโทรทัศน์ สมาชิกมีความรู้ในระดับมาก

4) สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ไลน์ (Line) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีความรู้ระดับน้อย รองลงมา ได้แก่ เฟสบุ๊ก (Facebook) อินเทอร์เน็ต (Internet) และ โปรแกรม/แอปพลิเคชัน (Program/Application) ซึ่งสมาชิกมีความรู้ระดับน้อยเช่นกัน

1.2.4 ระดับความรู้ที่สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนได้รับจากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของข้าวศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล

1) ด้านสื่อแบบรายบุคคล เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสมาชิกมีความรู้ระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงานและการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์ สมาชิกมีความรู้ระดับมาก

2) **สื่อแบบกลุ่ม** การประชุมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสมาชิกมีความรู้สูงสุดในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การอบรม การสาธิต และการศึกษาดูงาน ซึ่งมีความรู้สูงสุดในระดับมาก

3) **สื่อแบบมวลชน** หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสมาชิกมีความรู้สูงสุดในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ป้ายประกาศ เอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ ซึ่งสมาชิกมีความรู้สูงสุดในระดับมาก ส่วนวิทยุ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด สมาชิกมีความรู้สูงสุดในระดับปานกลาง

4) **สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ** อินเทอร์เน็ต (Internet) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสมาชิกมีความรู้สูงสุดในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ไลน์ (Line) และเฟสบุ๊ก (Facebook) สมาชิกมีความรู้สูงสุดในระดับปานกลาง

1.2.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน ได้แก่ ประสิทธิภาพในการทำงาน ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560 และจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาลำดับความสำคัญของปัจจัย พบว่า พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประสิทธิภาพในการทำงาน และผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560/2561 ($t = -3.357, p = 0.003$)

2. อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 สภาพสังคม และเศรษฐกิจของศูนย์ข่าวชุมชน

จากงานวิจัยนี้ พบว่า สมาชิกศูนย์ข่าวชนที่ได้รับรางวัล เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 53.09 ปี ส่วนสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 54.53 ปี แสดงให้เห็นว่าสมาชิกของศูนย์ข่าวชุมชนที่ได้รับรางวัลและไม่ได้รับรางวัลมีอายุใกล้เคียงกันและอยู่ในช่วงวัยกลางคน วัยทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐฉินนทร์ อัมมินทร (2556, น.54) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภอรินจ่าราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกของศูนย์ข่าว มีอายุเฉลี่ย 55 ปี แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังอยู่ในวัยกลางคน ยังมีกำลังและแรงในการทำงานและการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน

ระดับการศึกษาของสมาชิกศูนย์ข่าวชนที่ได้รับรางวัล ส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และสมาชิกไม่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา แสดง

ให้เห็นว่าสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนมีพื้นฐานการศึกษาไม่สูงมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐกร บริบูรณ์ (2554, น.76) ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านชะเมา อำเภอบาง พนังจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านชะเมา ส่วนใหญ่จบประถมศึกษา ปี ที่ 4 และปี ที่ 6 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรัตน์ สุวรรณภักดี (2556,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าวและผลตอบแทนของเกษตรกรในศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษา: บ้านป่าบ อ. ป่าพะยอม จ. พัทลุง พบว่า สมาชิกมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งระดับการศึกษาไม่ใช่ ปัญหาหรือข้อจำกัดในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง

เหตุผลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จากการวิจัย สภาพทั่วไปของศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เนื่องจาก ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ดีไว้ใช้ รวมถึงต้องการได้รับความรู้และข่าวสาร การผลิตข้าวมาก และต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนของกรมส่งเสริมการเกษตร (2543 , น.15-23) สรุปได้ว่าในการดำเนินการ โครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนชุมชนในด้านการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไปสู่เกษตรกรชาวนาในชุมชนรวมทั้งเป็นจุดสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ทั้งตำบล อำเภอ จังหวัดและศูนย์ขยายพันธุ์พืช (ปัจจุบันคือศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว) รวมทั้งต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน โดยมีเกษตรกรภายในชุมชนที่รวมตัวกันเป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการและร่วมรับผลประโยชน์

ประสบการณ์ในการทำนา พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลและสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล มีประสบการณ์ในการทำนา เฉลี่ย 39ปี และ 30 ปี และประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลและศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล เฉลี่ย 31 ปี และ 13 ปี สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐนิพนธ์ อัมมินทร์ (2556, น.54) พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 39 ปี ซึ่งจากจำนวนประสบการณ์ในการทำนาและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ทำให้สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลกับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ค่อนข้างแตกต่างกันมาก เนื่องจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลมีประสบการณ์ ความรู้ความเชี่ยวชาญในการปลูกข้าว และการผลิตเมล็ดพันธุ์มากกว่าจึงส่งผลทำให้ได้รับรางวัลศูนย์ข้าวชุมชน

รายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ปี 2560 พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีรายได้เฉลี่ย 2,943.19 บาทต่อไร่ และมีต้นทุนการผลิต 5,191.82 บาทต่อไร่ ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล มีรายได้เฉลี่ย 2,964.75

บาทต่อไร่ และมีต้นทุนการผลิต 22,659.38 บาทต่อไร่ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลมีความรู้ความเข้าใจในการปลูกข้าวมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับรางวัล จึงทำให้มีผลผลิตต่อไร่มากกว่า

2.2 ความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

ความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของประธานคณะกรรมการและสมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชนมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ด้านการเตรียมพื้นที่ รองลงมา คือ ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้า ด้านการปลูก ด้านการดูแลรักษา ด้านการกำจัดพันธุ์ปน และด้านการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการเตรียมพื้นที่นั้นต้องไม่เผาต่อซังในแปลงนาข้าว ควรปล่อยน้ำเข้านาพอให้ดินชุ่ม เพื่อล่อข้าวเรือ และวัชพืช ไถ คราดและปรับระดับแปลงให้ราบเรียบสม่ำเสมอ การเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้าใช้เมล็ดพันธุ์จากแหล่งที่น่าเชื่อถือเช่นเมล็ดพันธุ์ข้าวในน้ำ 12 - 24 ชั่วโมง แล้วนำมาหุ้มต่อ 24 - 36 ชั่วโมงตกกล้าเป็นแปลงยาวไปตามทางลม เว้นร่องเพื่อการระบายอากาศป้องกันการระบาดของโรคการปลูก ควรจะปักดำข้าวเป็นแถวเป็นแนวปักดำจับละ 3 - 5 ต้น ลึกประมาณ 3 - 5 เซนติเมตรใช้ข้าวพันธุ์ และชั้นพันธุ์เดียวกัน ในการปลูกซ่อมอายุกล้าที่ดีควรมีอายุ 20 - 30 วันการดูแลรักษา ควรรักษาระดับน้ำช่วงที่ข้าวแตกกอ อยู่ที่ 15 - 20 เซนติเมตร ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าสูตร 46 - 0 - 0 อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ ในระยะข้าวตั้งท้องไม่ควรกำจัดวัชพืชก่อนใส่ปุ๋ยมีการสำรวจโรคและแมลงศัตรูข้าว ในแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ ป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยใช้หลายๆ วิธีร่วมกัน เช่น ใช้สารสกัดจากธรรมชาติสารเคมี และวิธีกล ควรเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งการกำจัดพันธุ์ปนตัดพันธุ์ปนในแปลงนา เฉพาะในช่วงเก็บเกี่ยวเท่านั้นถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะผิดปกติไปจากต้นพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น ต้นสูงหรือต่ำกว่า ต้นที่ออกดอกก่อนหรือออกดอกหลังถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะของเมล็ดผิดไปจากเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น มีเมล็ดสั้น หรือยาว หรืออ้วน หรือผอม หรือมีสีเปลือกแตกต่าง ออกจากแปลงนาพันธุ์ปนที่ถอนออกไปทำลาย นอกแปลงขยายพันธุ์ การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวเก็บเกี่ยวระยะพลับพลึง ซึ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวหลังจากที่ข้าวออกดอกเป็นเวลา 28 - 30 วัน ควรระบายน้ำออกจากแปลงนาก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 20 - 30 วันทำความสะอาดเครื่องนวดและปรับความเร็วรอบเครื่องให้เหมาะสมก่อนนวดเมล็ดพันธุ์ตากเมล็ดพันธุ์ เพื่อลดความชื้นกับพื้น โดยตรง ควรเกลี่ยและกลับเมล็ดพันธุ์ที่ตาก เพื่อให้เมล็ดพันธุ์แห้งอย่างทั่วถึงและใช้ผ้าคลุม ในตอนกลางคืนทำความสะอาดกระสอบ ก่อนการบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติพัฒน์ จำริญเจือ (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ผู้ความยั่งยืนพบว่า 1) สภาพการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งและการจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิตและจัดทำแผนธุรกิจ การจัดการด้านการ

ผลิตและการเพิ่มมูลค่าสินค้า การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงิน และการทำบัญชี 2) ปัจจัยที่มีต่อความสำเร็จในการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ซึ่งสามารถเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ การมีผู้นำที่ดี ความสามัคคีของสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม นโยบายภาครัฐ การสนับสนุนจากหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และ 3) แนวทางในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์สู่ความยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาด้านการเพิ่มพูนองค์ความรู้ ใหม่มกับสมาชิกกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มพึ่งพากันแบบครอบครัวเสมือนพี่กับน้อง การเพิ่มมูลค่าด้วยการแปรรูปเมล็ดพันธุ์ การมีตลาดรองรับที่ยั่งยืน ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐฉินทร์ อัมมินทร (2556,น.84) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าวตอบคำถามถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 94 สมาชิกมีความรู้เรื่องกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในระดับดีมาก

ระดับความรู้จากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

จากผลการศึกษาระดับความรู้จากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีระดับความรู้ที่ได้จากสื่อ ดังนี้ สื่อแบบกลุ่มมากที่สุด ได้แก่ การประชุม การศึกษาดูงาน รองลงมาได้แก่ สื่อมวลชน มีความรู้ในระดับ มากที่สุด ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน สื่อแบบรายบุคคล อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน รองลงมา ได้แก่ การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์และเกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน ส่วนสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า มีระดับความรู้ที่น้อย ได้แก่ ไลน์ เฟสบุค อินเทอร์เน็ต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระศักดิ์ วงษ์บุตร (2547) อ้างใน รัฐฉินทร์ อัมมินทร (2556, น:41) ซึ่งได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนจังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ ที่เกษตรกรได้รับมากที่สุดคือ จากนักวิชาการเจ้าหน้าที่รัฐ รองลงมาคือ การฝึกอบรมและสื่อมวลชน ได้แก่ หอกระจายข่าว วิทยุ โทรทัศน์ และจากการศึกษาดูงาน ส่วนการติดต่อสื่อสาร เกษตรกรมีการติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอกับเกษตรตำบลมากที่สุด ซึ่งจากสื่อต่างๆ ตามที่กล่าวมาทำให้ทราบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนยังขาดความรู้ในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อาจจะเนื่องมาจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีอายุมากแล้ว จึงไม่สนใจที่จะเรียนรู้ในสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

2.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง

ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด ศูนย์ข้าวชุมชนมีสมาชิกที่มีข้อมูลเกี่ยวกับระดับความเข้มแข็งในระดับมากที่สุด จำนวน 82 คน รองลงมา มีข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในระดับมาก จำนวน 14 ศูนย์ และมีเพียง 1 ศูนย์ ที่มีระดับความเข้มแข็ง ระดับปานกลาง และพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย ปัจจัยด้านการบริหารศูนย์ข้าวชุมชน, ปัจจัยด้านการตลาด, ปัจจัยด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานในกิจกรรมความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ประสิทธิภาพในการทำนา ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560 และจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาลำดับความสำคัญของปัจจัย พบว่า พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประสิทธิภาพในการทำนา และผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560/2561 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐฉินนทร์ อัมมินทร์ (2556, น.86) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง ประกอบด้วย ปัจจัยภายในได้แก่ สมาชิกกรรมการของศูนย์ข้าวชุมชน ระบบการบริหารงาน การจัดการแปลงนา และการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ด้านการจัดการองค์กร มีการเลือกคณะกรรมการในการดำเนินงาน กำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินงานและคุณสมบัติของสมาชิก กำหนดโครงสร้างกลุ่มด้านการจัดการเกี่ยวกับสมาชิกมีการคัดเลือกสมาชิกมีการพัฒนาสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนจัดให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในศูนย์ข้าวชุมชน มีการวางแผนให้สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องหรือระหว่างศูนย์ด้วยกันสำหรับกองทุนหมุนเวียนมีคณะกรรมการบริหารกองทุนข้อระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุนทำบัญชีรายรับรายจ่ายรวมทั้งตรวจสอบบัญชีกองทุนด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ ต้องจัดทำแปลงขยายพันธุ์เตรียมดินที่เหมาะสมการป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเหมาะสมการเก็บเกี่ยว ด้านการตลาดการเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่หลากหลายช่องทางการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกสอดคล้องกับงานวิจัยของ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2552, น.263 -264) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่ารูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนมี 8 ขั้นตอน เริ่มจากการสำรวจพื้นที่ที่กำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด การประเมินศูนย์ข้าวชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการพัฒนา การจัดทำยุทธศาสตร์ การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน

การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำแผนปฏิบัติการ การติดตามผลการดำเนินงาน และการประเมินผลภายหลังการพัฒนา ซึ่งผลการดำเนินการพัฒนาพบว่า ทุกศูนย์ข้าวชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

3.1.1 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเตรียมเมล็ดพันธุ์อย่างละเอียดและถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

3.1.2 สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่นการประชุมต่างๆ การตรวจติดตามในแปลงปลูก

3.1.3 เจ้าหน้าที่ควรนำความรู้/เทคโนโลยีใหม่ๆ มาถ่ายทอดให้กับสมาชิกเพื่อพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพและในปริมาณที่มากขึ้น

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบสมาชิกศูนย์ข้าวกับเกษตรกรทั่วไปในการผลิตข้าวคุณภาพดีและได้มาตรฐาน เพื่อให้ทราบวิธีการปฏิบัติและปัญหาอุปสรรคในการผลิตข้าว

3.2.2 ควรศึกษาปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้ทราบแนวทางในการแก้ไข และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตารางที่ 5.1 ข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบงานวิจัย

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
1. เพื่อศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด	<p>1. สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 53.09 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.55 คนต่อครัวเรือน เหตุผลของการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนคือ ต้องการมีเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้ มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 39.58 ปี มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 31.58 ปี</p> <p>2. สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 54.53 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.25 คนต่อครัวเรือน สมาชิกกลุ่ม ต้องการมีเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้ มีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 30.12 ปี มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 13.58 ปี</p>	<p>1. สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลและไม่ได้รับรางวัล มีอายุใกล้เคียงกันและอยู่ในช่วงวัยกลางคน วัยทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐฉินนทร์ อัมมินทร์ (2556, น.54) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนกรณีศึกษานานาชุม ตำบลสระสมิง อำเภอรินช่าราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าว มีอายุเฉลี่ย 55 ปี แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังอยู่ในวัยกลางคน ยังมีกำลังและแรงในการทำนาและการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน</p> <p>2. ระดับการศึกษาของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และสมาชิกที่ไม่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา แสดงให้เห็นว่าสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนมีพื้นฐานการศึกษาไม่สูงมากนักซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐกร บริบูรณ์ (2554, น.76) ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษานานาชุม อำเภอปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านชะเมา ส่วนใหญ่จบประถมศึกษา ปี ที่ 4 และปี ที่ 6 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรัตน์ สุวรรณภักดี (2556,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าวและผลตอบแทนของเกษตรกรในศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษา: บ้านปราบ อ. ป่าพะยอม จ. พัทลุง พบว่า สมาชิกมีการศึกษาระดับประถมศึกษา</p>	<p>ในการศึกษารั้งต่อไปควรศึกษาเปรียบเทียบสมาชิกศูนย์ข้าวกับเกษตรกรทั่วไปในการผลิตข้าวคุณภาพดีและได้มาตรฐาน เพื่อให้ทราบวิธีการปฏิบัติและปัญหาอุปสรรคในการผลิตข้าว</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
		<p>ซึ่งระดับการศึกษาไม่ใช่ปัญหาหรือข้อจำกัดในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง</p> <p>3. เหตุผลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จากการวิจัย สภาพทั่วไปของศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เนื่องจาก ต้องการมีเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไว้ใช้ รวมถึงต้องการได้รับความรู้และข่าวสาร การผลิตข้าวมาก และต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชนของกรมส่งเสริมการเกษตร(2543 , น. 15-23) สรุปได้ว่าการดำเนินการ โครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนชุมชนในด้านการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไปสู่เกษตรกรชาวนาในชุมชนรวมทั้งเป็นจุดสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ทั้งตำบล อำเภอ จังหวัดและศูนย์ขยายพันธุ์พืช (ปัจจุบันคือศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว) รวมทั้งต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีเกษตรกรภายในชุมชนที่รวมตัวกันเป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการและร่วมรับผลประโยชน์</p> <p>4. ประสบการณ์ในการทำนา พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลและสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล มีประสบการณ์ในการทำนา เฉลี่ย 39ปี และ 30 ปี และประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน</p>	

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
		<p>ที่ได้รับรางวัลและศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล เฉลี่ย 31 ปี และ 13 ปี สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐธนินทร์ อัมมินทร์ (2556, น.54) พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 39 ปี ซึ่งจากจำนวนประสบการณ์ในการทำนาและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ทำให้สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลกับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ค่อนข้างแตกต่างกันมาก เนื่องจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลมีประสบการณ์ ความรู้ความเชี่ยวชาญในการปลูกข้าว และการผลิตเมล็ดพันธุ์มากกว่าจึงส่งผลทำให้ได้รับรางวัลศูนย์ข้าวชุมชน</p> <p>5. รายได้ในภาคการเกษตรต่อไร่ของครัวเรือน ต้นทุนการผลิตข้าวต่อไร่ ปี 2560 พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีรายได้เฉลี่ย 2,943.19 บาทต่อไร่ และมีต้นทุนการผลิต 5,191.82 บาทต่อไร่ ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล มีรายได้เฉลี่ย 2,964.75 บาทต่อไร่ และมีต้นทุนการผลิต 22,659.38 บาทต่อไร่ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลมีความรู้ความเข้าใจ ใ้ ปลูกข้าวมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับรางวัล จึงทำให้มีผลผลิตต่อไร่มากกว่า</p>	

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
2. เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน	<p>1. ความรู้พื้นฐานในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของประธานคณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ด้านการเตรียมพื้นที่ รองลงมา คือ ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้า ด้านการปลูก ด้านการดูแลรักษา ด้านการกำจัดพันธุ์ปน และด้านการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว</p> <p>2. ระดับความรู้จากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีระดับความรู้ที่ได้จากสื่อ ดังนี้ สื่อแบบกลุ่มมากที่สุด ได้แก่ การประชุม การศึกษาดูงาน รองลงมาได้แก่ สื่อมวลชน มีความรู้ในระดับ มากที่สุด ได้แก่ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน สื่อแบบรายบุคคล อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน รองลงมา ได้แก่ การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์และเกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่</p>	<p>การเตรียมพื้นที่นั้นต้องไม่เผาต่อซังในแปลงนาข้าว ควรปล่อยน้ำเข้านาพอให้ดินชุ่ม เพื่อล่อข้าวเรือ และวัชพืช ไถ คราดและปรับระดับแปลงให้ราบเรียบสม่ำเสมอ การเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้าใช้เมล็ดพันธุ์ จากแหล่งที่นำเชื้อถัอแซ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวในน้ำ 12 - 24 ชั่วโมง แล้วนำมาหุ้มต่อ 24 - 36 ชั่วโมง ตกกล้าเป็นแปลงยาวไปตามทางลม เว้นร่องเพื่อการระบายอากาศป้องกันการระบาดของโรคการปลูก ควรจะปักดำข้าวเป็นแถวเป็นแนวปักดำจับละ 3 - 5 ต้น ลึกประมาณ 3 - 5 เซนติเมตร ใช้ข้าวพันธุ์และชั้นพันธุ์เดียวกัน ในการปลูกซ่อม อายุกล้าที่ดีควรมีอายุ 20 - 30 วันการดูแลรักษา ควรรักษา ระดับน้ำช่วงที่ข้าวแตกกอ อยู่ที่ 15 - 20 เซนติเมตร ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าสูตร 46-0-0 อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ ในระยะข้าวตั้งท้องไม่ควรกำจัดวัชพืชรก่อนใส่ปุ๋ยมีการสำรวจโรคและแมลงศัตรูข้าว ในแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ ป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยใช้หลายๆ วิธีร่วมกันเช่น ใช้สารสกัดจากธรรมชาติสารเคมี และวิธีกล ควรเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งกำจัดพันธุ์ปนตัดพันธุ์ปนในแปลงนา เฉพาะในช่วงเก็บเกี่ยวเท่านั้นถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะผิดปกติไปจากต้นพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น ต้นสูงหรือต่ำกว่า ต้นที่ออกดอกก่อน</p>	<p>1. สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเตรียมเมล็ดพันธุ์อย่างละเอียดและถูกต้อง ซึ่งจะทำได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน</p> <p>2. สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่นการประชุมต่างๆ การตรวจติดตามในแปลงปลูก</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
	<p>สำนักงาน ส่วนคือเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า มีระดับความรู้น้อย ได้แก่ ไลน์ เฟสบุค อินเทอร์เน็ต แหล่งความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ ที่เกษตรกรได้รับมากที่สุดคือ จากนักวิชาการเจ้าหน้าที่รัฐ รองลงมาคือ การฝึกอบรมและสื่อมวลชน ได้แก่ หอกระจายข่าว วิทยุ โทรทัศน์ และจากการศึกษาดูงาน ส่วน การติดต่อสื่อสาร เกษตรกรมีการติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอกับเกษตรตำบลมากที่สุด ซึ่งจากสื่อต่างๆตามที่กล่าวมาทำให้ทราบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนยังขาดความรู้ในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อาจจะเนื่องมาจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีอายุมากแล้ว จึงไม่สนใจที่จะเรียนรู้ในสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ</p>	<p>หรือออกดอกหลังตอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะของเมล็ดผิดไปจากเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่นมีเมล็ดสั้น หรือยาว หรืออ้วน หรือพอมหรือมีสีเปลือกแตกต่างออกจากแปลงนาพันธุ์พื้นที่ตอนออกไป ทำลายนอกแปลงขยายพันธุ์ การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวเก็บเกี่ยวระยะพลับพลึง ซึ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวหลังจากที่ข้าวออกดอกเป็นเวลา 28 - 30 วัน ควรระบายน้ำออกจากแปลงนาก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 20 - 30 วัน ทำความสะอาดเครื่องนวดและปรับความเร็วรอบเครื่องให้เหมาะสมก่อนนวดเมล็ดพันธุ์ตากเมล็ดพันธุ์เพื่อลดความชื้นกับพื้นโดยตรง ควรเกลี่ยและกลับเมล็ดพันธุ์ที่ตากเพื่อให้เมล็ดพันธุ์แห้งอย่างทั่วถึงและใช้ผ้าคลุม ในตอนกลางคืนทำ ความสะอาดกระสอบ ก่อนการบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติพัฒน์ จำเริญเจือ (2557,บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ผู้ความยั่งยืนพบว่า</p> <p>1) สภาพการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งและการจัดการกลุ่ม การวางแผนการผลิตและจัดทำแผนธุรกิจ การจัดการด้านการผลิตและการเพิ่มมูลค่าสินค้า การตลาด การประชาสัมพันธ์ การเงิน และการทำบัญชี</p>	<p>3.เจ้าหน้าที่ควรนำความรู้/เทคโนโลยีใหม่ๆ มาถ่ายทอดให้กับสมาชิกเพื่อพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพและในปริมาณที่มากขึ้น รวมถึงควรถ่ายทอดความรู้ในการลดต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์</p> <p>4. เจ้าหน้าที่ควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ให้กับสมาชิกรวมทุกจังหวัด เพื่อเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ที่มากขึ้น</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
		<p>2) ปัจจัยที่มีต่อความสำเร็จในการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ซึ่งสามารถเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ การมีผู้นำที่ดี ความสามัคคีของสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิก กลุ่ม นโยบายภาครัฐการสนับสนุนจากหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และ 3) แนวทางในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ความยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาด้านการเพิ่มพูนองค์ความรู้ ใหม่มักับสมาชิกกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มพึ่งพากันแบบครอบครัวเสมือนพี่กับน้องการเพิ่มมูลค่าด้วยการแปรรูปเมล็ดพันธุ์ การมีตลาดรองรับที่ยั่งยืน ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐฉินนทร์ อัมมินทร์ (2556,น.84) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนกรณีศึกษานานาชุมชน ตำบลสระสมิง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าวตอบคำถามถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 94 สมาชิกมีความรู้เรื่องกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในระดับดีมาก</p>	

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
<p>3.เพื่อ อ คี ก ข า บ ี จ จ ัย ที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง</p>	<p>ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ศูนย์ข้าวชุมชนมีสมาชิกที่มีข้อมูลเกี่ยวกับระดับความเข้มแข็งในระดับมากที่สุด จำนวน 82 คน รองลงมา มีข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งในระดับมาก จำนวน 14 คน และมีเพียง 1 คน ที่มีระดับความเข้มแข็ง ระดับปานกลาง และพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย ปัจจัยด้านการบริหาร ศูนย์ข้าวชุมชน, ปัจจัยด้านการตลาด, ปัจจัยด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน ในกิจกรรมความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ประสิทธิภาพในการทำนา ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นที่ถือครองการเกษตร ทั้งหมดปี 2560/2561 ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560 และจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาลำดับความสำคัญของปัจจัย พบว่า พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประสิทธิภาพในการทำนา และผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560/2561</p>	<p>จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ประสิทธิภาพในการทำนา ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พื้นที่ถือครองการเกษตร ทั้งหมดปี 2560/2561 ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปี 2560 และจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐชนินทร์ อัมรินทร์ (2556, น.86) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ สมาชิกกรรมการของศูนย์ข้าวชุมชน ระบบการบริหารงาน การจัดการแปลงนา และการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ด้านการจัดการองค์กร มีการเลือกคณะกรรมการในการดำเนินงาน กำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินงานและคุณสมบัติของสมาชิก กำหนดโครงสร้างกลุ่มด้านการจัดการเกี่ยวกับสมาชิกมีการคัดเลือกสมาชิกมีการพัฒนาสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จัดให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในศูนย์ข้าวชุมชน มีการวางแผนให้สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์</p>	<p>จากการวิจัย ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ประสิทธิภาพ ในการทำนา ประสิทธิภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 และระดับ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน ในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนต้องมีปัจจัยอื่นร่วมด้วย ซึ่งควรทำการศึกษาปัจจัยอื่นร่วมด้วย</p>

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
		<p>มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องหรือระหว่างศูนย์ฯด้วยกัน สำหรับกองทุนหมุนเวียนมีคณะกรรมการบริหารกองทุน ข้อระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุนทำบัญชีรายรับรายจ่าย รวมทั้งตรวจสอบบัญชีกองทุนด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ ต้องจัดทำแปลงขยายพันธุ์เตรียมดินที่เหมาะสมการป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเหมาะสมการเก็บเกี่ยว ด้านการตลาดการเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่หลากหลายช่องทางการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกสอดคล้องกับงานวิจัยของ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2552, น.263 -264) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่ารูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนมี 8 ขั้นตอน เริ่มจากการสำรวจพื้นที่การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด การประเมินศูนย์ข้าวชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการพัฒนา การจัดทำยุทธศาสตร์ การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำแผนปฏิบัติการ การติดตามผลการดำเนินงาน และการประเมินผลภายหลังการพัฒนา ซึ่งผลการดำเนินการพัฒนาพบว่า ทุกศูนย์ข้าวชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น</p>	

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้ค้นพบ	อภิปรายผล	ข้อเสนอแนะ
4.เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน	สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ไม่พบปัญหาในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน ส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 68.8 มีปัญหาในเรื่องสมาชิกไม่เข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 64.1 ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติสมาชิก การผลิตเมล็ดพันธุ์ ร้อยละ 46.9 มีปัญหาเรื่องการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ ร้อยละ 45.3 มีปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูข้าวและการเก็บรักษาผลผลิต เรื่องการตลาด ร้อยละ 43.8 ไม่มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม เรื่องการเรียนรู้ ร้อยละ 54.7 ไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก ร้อยละ 35.9 ไม่มีการเรียนรู้ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน	จากผลการศึกษา แสดงว่าสมาชิกศูนย์สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีปัญหาน้อยกว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าศูนย์สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัลมีการคัดเลือกสมาชิกและมีการวางแผนการดำเนินงาน สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมเลยทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆอีกทั้งยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกและเจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐและเอกชน	1.ควรศึกษาปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้ทราบแนวทางในการแก้ไข และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว 2.ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกและเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการข้าว. (2557). *คู่มือโครงการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพศูนย์ข้าวชุมชน ปี 2557*. กรุงเทพมหานคร.
- กรมการข้าว. (2561, 25 พฤศจิกายน). *ระเบียบกรมการข้าวว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2560*. สืบค้นจาก <http://bca.ricethailand.go.th/images/PDF/20.07.2560/0013.pdf>
- กฤษฎพงษ์ ศรีพงษ์พันธุ์กุล. (2561). *กลยุทธ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกรมการข้าว*. บรรยายพิเศษ การประชุมทางวิชาการเมล็ดพันธุ์พืชแห่งชาติ ครั้งที่ 15 วันที่ 19 มิถุนายน 2561. กรมวิชาการเกษตร. (2545). *เกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับนาข้าวชลประทาน*. เอกสารวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2541). *คู่มือการดำเนินงานกระบวนการกลุ่มและการสร้างกองทุนของเกษตรกร*. กรุงเทพมหานคร.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2542). *คู่มือแนวทางการปฏิบัติงานการส่งเสริมการผลิตข้าวพันธุ์ดีแก่เกษตรกร กระบวนการกลุ่มและการสร้างกองทุนของเกษตรกร*. กรุงเทพมหานคร.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2543). *คู่มือแนวทางการปฏิบัติงานโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตภัณฑ์ชุมชน*. กรุงเทพมหานคร.
- จิตติพัฒน์ จำเริญเจือ. (2557). *แนวทางการพัฒนาการจัดการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์สู่ความยั่งยืน*. (หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต "ไม่ได้ตีพิมพ์") สาขาวิชาพัฒนาศักยภาพ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เชษฐชดา เชื้อสุวรรณ . (2561, 24 พฤศจิกายน) . *แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2561-63 "อุตสาหกรรมข้าว"* สืบค้นจาก https://www.krungsri.com/bank/getmedia/578889e0-fc28-4e20-bc48-31f0dbe04a3d/IO_Rice_2018_TH.aspx
- ญาณิ พายัพสาย. (2558). *การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน*. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐกร บริบูรณ์. (2553). *การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านชะเมา อำเภอบางแพ จังหวัดนครราชสีมา*. (ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต "ไม่ได้ตีพิมพ์") สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

- ธีระ วงศ์สมุทร. (2550). (2561, 23 พฤศจิกายน). *ปาฐกถา. ขับเคลื่อนงานวิจัยข้าวไทยสู่นวัตกรรม.*
 สืบค้นจาก http://thairice.org/html/riceforum/agro_minister_speech.doc
- นที ขลิบทอง. (2548). *กลุ่ม กระบวนการกลุ่ม และพฤติกรรมบุคคล. ประมวลสาระชุดวิชาองค์การ
 พัฒนาเพื่อการส่งเสริมการเกษตร. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.*
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. (2553) การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร
 สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- บรรพต เชื้อเพชร. (2551). *การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัด
 ปทุมธานี. (ปริญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร
 และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.*
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.*
- รัฐนรินทร์ อัมมินทร. (2556). *ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม
 ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. (ปริญาเกษตรศาสตรมหา
 บัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.*
- พงษ์ศักดิ์ อังคสิทธิ์. (2560). “แนวคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร” ใน
เอกสาร การสอนชุดวิชาการการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา หน้าที่ 4 หน้า 17 -
 41 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชน. (2561, 4 ตุลาคม). *ข้อเสนอชุดตัวชี้วัดชุมชนที่มีความ
 เข้มแข็ง.* สืบค้นจาก
http://www.thaiichr.org/autopagev4/show_page.php?topic_id=505&auto_id=3&TopicPk=11
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2540). *NGOs อีสานทางเลือกแห่งพลังการเปลี่ยนแปลง.* กรุงเทพมหานคร :
 บริษัทพิมพ์ดี.
- สัจจา บรรจงศิริ และบุญญฤทธิ มุ่งจงกลาง. (2550). *การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนว
 เศรษฐกิจพอเพียง.* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี
- สัจจา บรรจงศิริ. (2552). *รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน. วิทยาศาสตร์คุษฎีบัณฑิต สาขาเทคโนโลยี
 การผลิตพืช มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. นครราชสีมา.*

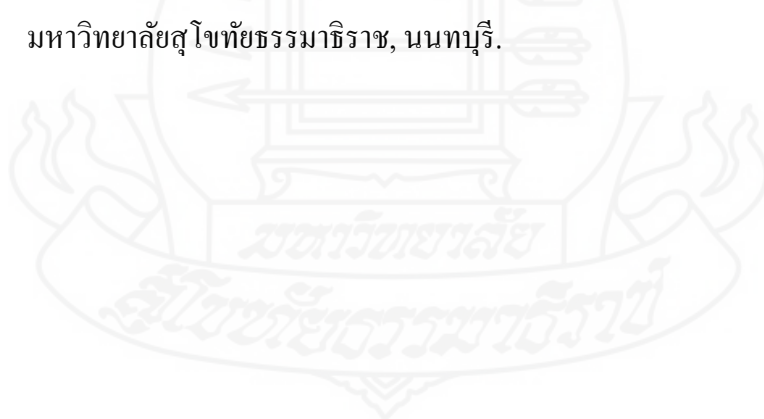
สำนักงานเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด.(2559). ข้อมูลพื้นฐานการเกษตร จังหวัดร้อยเอ็ด. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2561, 4 ธันวาคม). ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร : ข้าว. สืบค้นจาก <http://www.oae.go.th/view/1/%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A7/TH-TH>

สุรพล จัตุรพร. (2544). การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวปทุมธานี 1 โดยวิธีการหว่านน้ำตม. เอกสารประกอบการบรรยายในการฝึกอบรมเกษตรกร หลักสูตรการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวปทุมธานี 1 จัดโดยศูนย์วิจัยข้าวศูนย์สุพรรณบุรี ณ โรงแรมริเวอร์แคว จังหวัดกาญจนบุรี 30 สิงหาคม 2544.

อัจฉรินทร์ สุวรรณภักดี. (2556). การใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าวและผลตอบแทนของเกษตรกรในศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษา: บ้านป่าบ อ. ป่าพะยอม จ. พัทลุง. สาขาการจัดการทรัพยากรเกษตรระยะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดพัทลุง. วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร ฉบับพิเศษ การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลครั้งที่ 5. หน้า 11-18

อากร จำเนียรกุล. (2556). การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของสมาชิกโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. (ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัย

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

เลขที่แบบสัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์สมาชิกและคณะกรรมการศูนย์ข่าวชุมชน
เรื่อง **ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน ใน จังหวัดร้อยเอ็ด**

คำชี้แจง ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟัง แล้วผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในวงเล็บ () หน้าข้อความที่ต้องการ และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์

1.สภาพทางสังคม

1. เพศ () 1. ชาย () 2. หญิง
2. อายุ.....ปี (เกิน 6 เดือน ให้นับเป็น 1 ปี)
3. ระดับการศึกษา
 - () 1. ไม่ได้เรียน () 2. ประถมศึกษา
 - () 3. มัธยมศึกษาตอนต้น () 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
 - () 5. อนุปริญญา/ปวส. () 6. ปริญญาตรี
 - () 7. อื่น ๆ (ระบุ).....
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด คน
5. การดำรงตำแหน่งทางสังคม
 - () 1. ไม่มีตำแหน่งใดๆ
 - () 2. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
 - () 3. สมาชิก อบต.
 - () 4. อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน
 - () 5. คณะกรรมการหมู่บ้าน
 - () 6. อื่นๆ ระบุ.....
6. ท่านเป็นสมาชิกการเป็นสมาชิกกลุ่ม อื่น ๆ นอกจากศูนย์ข่าวชุมชน ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - () 1. กลุ่มเกษตรกรทำนา
 - () 2. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
 - () 3. สหกรณ์การเกษตร
 - () 4. กลุ่มลูกค้า ธกส.
 - () 5. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

7. เหตุผลที่ท่านเข้าร่วมเป็นในสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ดีไว้ใช้
 () 2. ได้รับความรู้และข่าวสารการผลิตข้าวมากขึ้น
 () 3. ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูง
 () 4. ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร
 () 5. มีการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน
 () 6. มีพลังต่อรองทางธุรกิจ
 () 7. อื่นๆ(ระบุ).....

8. ท่านมีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้ว ปี

9. ท่านมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ปี

2. สภาพทางด้านเศรษฐกิจของสมาชิกและคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน

1. อาชีพ (ตอบได้เพียง 1 ข้อ เท่านั้น)

- () 1. การเกษตร
 () 2. ข้าราชการ
 () 3. รับจ้างทั่วไป
 () 5. อื่นๆ ระบุ.....

2. พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2560/2561 จำนวน.....ไร่

3. พื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน.....ไร่

4. แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. การเป็นสมาชิกศูนย์ฯ
 () 2. เอกชน เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าเกษตร
 () 3. ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด
 () 4. สหกรณ์การเกษตร
 () 5. ธกส.
 () 6. อื่นๆ ระบุ.....

5. แรงงานในการทำการเกษตร

- () 1. แรงงานในครัวเรือน.....คน
 () 2. การจ้างแรงงาน
 () ไม่จ้าง
 () จ้าง จำนวน.....คน

6. รายได้ในภาคการเกษตรของครัวเรือน ปี 2560.....บาท

7. รายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือน ในปี 2560.....บาท

8. รายได้รวมของเกษตรกรต่อปี(ข้อ6+ข้อ7).....บาท

9. ต้นทุนการผลิตข้าว ต่อไร่ ปี 2560.....บาท

10.การกู้เงินมาใช้ในการทำนาหรือไม่ ณ ปี 2560

() 1. ไม่มี

() 2. มี

แหล่งเงินกู้(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() 1. ธกส.

() 2. ธนาคารพาณิชย์

() 3. สหกรณ์การเกษตร

() 4. กองทุนหมู่บ้าน

() 5. กลุ่มเกษตรกร

() 6. อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

ขอให้ท่านตอบคำถามในประเด็นเหล่านี้ตามความเข้าใจของท่าน

ประเด็น	การปฏิบัติ	
	ถูก	ผิด
1. การเตรียมพื้นที่		
1.1 ในการเตรียมพื้นที่ท่านไม่เผาตอซังในแปลงนาข้าว		
1.2 ควรปล่อยน้ำเข้านาพอให้ดินชุ่ม เพื่อล่อข้าวเรื้อ และข้าววัชพืช		
1.3 ควรมีการไถคราดและปรับระดับแปลงให้ราบเรียบสม่ำเสมอ		
2. การเตรียมเมล็ดพันธุ์และการตกกล้า		
2.1 การผลิตเมล็ดพันธุ์ควรใช้เมล็ดพันธุ์จากแหล่งที่น่าเชื่อถือ		
2.2 ควรแช่เมล็ดพันธุ์ข้าวในน้ำ 12 - 24 ชั่วโมง แล้วนำมาหุ้มต่อ 24 - 36 ชั่วโมง		
2.3 การตกกล้าเป็นแปลงยาวไปตามทางลม เว้นร่องเพื่อการระบายอากาศ ป้องกันการระบาดของโรค		
3. การปลูก		
3.1 ควรจะปักดำข้าวเป็นแถวเป็นแนว		
3.2 ควรปักดำจับละ 3 - 5 ต้น ลึกประมาณ 3 - 5 เซนติเมตร		
3.3 ควรใช้ข้าวพันธุ์ และชั้นพันธุ์เดียวกัน ในการปลูกซ่อม		
3.4 อายุกล้าที่ดีควรมีอายุ 20 - 30 วัน		

ประเด็น	การปฏิบัติ	
	ถูก	ผิด
4. การดูแลรักษา		
4.1 ควรรักษาระดับน้ำช่วงที่ข้าวแตกกอ อยู่ที่ 15 – 20 เซนติเมตร		
4.2 ควรใส่ปุ๋ยแต่งหน้าสูตร 46 – 0 – 0 อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ ในระยะข้าวตั้งท้อง		
4.3 ไม่ควรกำจัดวัชพืชก่อนใส่ปุ๋ย		
4.4 ควรมีการสำรวจโรคและแมลงศัตรูข้าว ในแปลงนาอย่างสม่ำเสมอ		
4.5 ไม่ควรป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยใช้หลายๆ วิธีร่วมกัน เช่น ใช้สารสกัดจากธรรมชาติ สารเคมี และวิธีกล ควรเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง		
5. การกำจัดพันธุ์ปน		
5.1 ควรมีการตัดพันธุ์ปนในแปลงนา เฉพาะในช่วงเก็บเกี่ยวเท่านั้น		
5.2 มีการถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะผิดปกติไปจากต้นพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น ต้นสูงหรือต่ำกว่า ต้นที่ออกดอกก่อน หรือออกดอกหลัง		
5.3 มีการถอนกำจัดต้นข้าวที่มีลักษณะของเมล็ดผิดปกติไปจากเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปลูก เช่น มีเมล็ดสั้น หรือยาว หรืออ้วน หรือผอม หรือมีสีเปลือกแตกต่าง ออกจากแปลงนา		
5.4 พันธุ์ปนที่ถอนออกนำไปทำลาย นอกแปลงขยายพันธุ์		
6. การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว		
6.1 เก็บเกี่ยวระยะพลับพลึง ซึ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวหลังจากที่ข้าวออกดอกเป็นเวลา 28 - 30 วัน		
6.2 ควรระบายน้ำออกจากแปลงนาก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 20 - 30 วัน		
6.3 ควรทำความสะอาดเครื่องนวด และปรับความเร็วรอบเครื่องให้เหมาะสม ก่อนนวดเมล็ดพันธุ์		
6.4 ควรตากเมล็ดพันธุ์ เพื่อลดความชื้นกับพื้น โดยตรง		
6.5 ควรเกลี่ยและกลับเมล็ดพันธุ์ที่ตาก เพื่อให้เมล็ดพันธุ์แห้งอย่างทั่วถึง และใช้ผ้าคลุม ในตอนกลางคืน		
6.6 ทำความสะอาดกระสอบ ก่อนการบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าว		

ตอนที่ 3 การได้รับความรู้จากสื่อต่างๆ เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
ท่านได้รับความรู้จากสื่อต่างๆ ต่อไปนี้หรือไม่ และได้รับความรู้จากสื่อแต่ละประเภทในระดับใด

แหล่งข้อมูล	รับ	ไม่ได้รับ	ระดับความรู้ที่ได้รับ				
			5	4	3	2	1
1. สื่อสารแบบรายบุคคล							
1.1 เจ้าหน้าที่เข้าไปพบเกษตรกรที่บ้าน							
1.2 เกษตรกรเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ที่สำนักงาน							
1.3 การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรทางโทรศัพท์							
2. สื่อสารแบบกลุ่ม							
2.1 การประชุม							
2.2 การอบรม							
2.3 การสาธิต							
2.4 การศึกษาดูงาน							
3. สื่อสารแบบมวลชน							
3.1 วิทยุ							
3.2 โทรทัศน์							
3.3 หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน							
3.4 ป้ายประกาศ							
3.5 เอกสาร/ใบปลิว/แผ่นพับ							
3.6 การจัดนิทรรศการ							
4. สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ							
4.1 อินเทอร์เน็ต (Internet)							
4.2 เฟสบุ๊ก (Facebook)							
4.3 โปรแกรม/แอปพลิเคชัน (Program/Application)							
4.4 ไลน์ (Line)							

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งของศูนย์ข่าวชุมชน

คำชี้แจง ศูนย์ของท่าน ได้มีการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้หรือไม่ ให้ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามแต่ละข้อ ให้ผู้ให้ข้อมูลตอบ แล้วผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง การปฏิบัติงานตามแนวการดำเนินงานกำหนดให้ตามข้อเท็จจริง

ประเด็นตัวชี้วัด	มี	ไม่มี
1. การบริหารศูนย์ข่าวชุมชน		
1.1 การจัดการองค์กร		
1.1.1 มีการกำหนดโครงสร้างกลุ่ม		
1.1.2 มีการเลือกคณะกรรมการในการดำเนินงาน		
1.1.3 มีการกำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินงาน		
1.1.4 มีการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก		
1.2 การจัดการเกี่ยวกับสมาชิก		
1.2.1 มีการคัดเลือกสมาชิก		
1.2.2 มีการจัดให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในศูนย์ข่าวชุมชน		
1.2.3 มีการพัฒนาสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน		
1.3 การวางแผน		
1.3.1 มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน		
1.3.2 มีการวางแผนสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์		
1.3.3 มีการกำหนดแผนการดำเนินงาน		
1.4 มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ		
1.5 มีการประสานงานเครือข่าย		
1.5.1 มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง		
1.5.2 มีการประสานงานระหว่างศูนย์ด้วยกัน		
1.6. กองทุนหมุนเวียน		
1.6.1 ศูนย์มีกองทุนหมุนเวียน		
1.6.2 มีคณะกรรมการบริหารกองทุน		
1.6.3 มีข้อระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน		
1.6.4 มีแผนบริหารกองทุน		
1.6.5 มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย		
1.6.6 มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน		

ประเด็น	มี	ไม่มี
2. การผลิตเมล็ดพันธุ์		
2.1 การจัดทำแปลงขยายพันธุ์		
2.1.1 เมล็ดพันธุ์ที่นำมาใช้ในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์มีคุณภาพ		
2.1.2 มีการจัดการแปลงนาที่ดี		
2.2 การปลูก		
2.2.1 การเตรียมดินที่เหมาะสม		
2.2.2 การใช้ปุ๋ยที่เหมาะสม		
2.2.3 การป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเหมาะสม		
2.2.4 การตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง		
2.3 การเก็บเกี่ยว		
2.3.1 การเลือกช่วงเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมหรือในระยะพลับพลึง		
2.3.2 มีการตากลดความชื้น		
2.3.3 มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว		
2.3.4 การเก็บรักษาผลผลิตที่เหมาะสม		
2.3.5 การจดบันทึกผลผลิต		
3. การตลาด		
3.1 มีการกำหนดเป้าหมายและแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ในแต่ละปีตรงตามความต้องการของชาวนา		
3.2 มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม		
3.3 มีการเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่หลากหลายช่องทาง		
3.4 มีการพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์		
3.5 มีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน		
4. การเรียนรู้		
4.1 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก		
4.2 มีการเรียนรู้กับศูนย์อื่น		
4.3 มีการเรียนรู้ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน		

ตอนที่ 5 ปัญหาในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดให้เพียงช่องเดียว ในหัวข้อระดับของปัญหา ดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหา	ไม่มี ปัญหา	มี ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
1. การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน			
1.1 ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก			
1.2 สมาชิกไม่เข้าร่วมกิจกรรม			
1.3 ไม่มีการวางแผนการดำเนินงาน			
1.4 สมาชิกไม่ทำตามกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ			
1.5 การทำบัญชีรายรับรายจ่ายของศูนย์			
2. การผลิตเมล็ดพันธุ์			
2.1 การจัดการทำแปลงขยายพันธุ์			
2.2 ปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูข้าว			
2.3 มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว			
2.4 การเก็บรักษาผลผลิตที่เหมาะสม			
2.5 การจัดบันทึกผลผลิต			
3. การตลาด			
3.1 มีการกำหนดเป้าหมายและแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ในแต่ละปีตรงตามความต้องการของชาวนา			
3.2 มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม			
3.3 มีการเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่หลากหลายช่องทาง			
3.4 มีการพัฒนาคุณภาพเมล็ดพันธุ์			
3.5 มีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน			

ประเด็นปัญหา	ไม่มี ปัญหา	มี ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
4. การเรียนรู้			
4.1 ไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก			
4.2 ไม่มีการเรียนรู้กับศูนย์ฯอื่น			
4.3 ไม่มีการเรียนรู้ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน			

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. ต่อเกษตรกร

.....

.....

.....

.....

2. ต่อเจ้าหน้าที่

.....

.....

.....

.....

3. ต่อหน่วยงาน

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวจิรวรรณ กมลศิลป์
วัน เดือน ปีเกิด	2 กรกฎาคม 2524
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
ประวัติการศึกษา	วทบ.(เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2546
สถานที่ทำงาน	ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
ตำแหน่ง	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ

